

Norske premisser

En diskursanalyse av regjeringens og mediers oppfatning av Russland

Andrea Sofie Nilssen

Masteroppgave ved institutt for statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

26 mai 2015

Norske premisser

En diskursanalyse av regjeringens og mediers oppfatning av Russland

© Andrea Sofie Nilssen

2015

Norske premisser. En diskursanalyse av regjeringens og mediers oppfatning av Russland.

Andrea Sofie Nilssen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Antall ord: 33 827

Sammendrag

Denne studien undersøker hvilke ideer vi i Norge legger som premisser i møte med Russland, belyst gjennom konflikten i Ukraina. Ved å benytte en konstruktivistisk tilnærming, ligger det til grunn for denne studien at mennesker forstår og tilegner seg kunnskap om verden ut fra et sett med ideer, og at disse ideene igjen har innflytelse på prosesser i internasjonal politikk. Med bakgrunn i denne tilnærmingen retter studien søkelyset mot meningsdannelsen omkring Russland på innsiden av det norske samfunnet for å få tak på hvilke premisser vi legger til grunn for vår oppfatning av Russland.

Gjennom å analysere uttalelsene til tre norske statsråder i løpet av konflikten i Ukraina, har studien forsøkt å kartlegge hvilke diskurser den norske regjeringen kan plasseres innenfor når de uttaler seg om Russland, for så å se på om regjeringens diskurser gjenspeiles i tre norske avisers (Aftenposten, VG og Nordlys) meningsbærende artikler. Ved å benytte diskursanalyse som teori og metode har analysen rettet fokus mot det kognitive og normative fellesskapet som kommer til uttrykk gjennom språket. Analysen av statsrådenes uttalelser viser at de trekker på to overordnede diskurser når de uttaler seg om Russland; en vestlig diskurs og en diskurs som vektlegger viktigheten av å opprettholde et godt samarbeid med Russland i nord. Forholdet mellom de to diskursene er hierarkisk, ved at den vestlige diskursens premisser er overordnet den alternative naboskapsdiskursen. Derfor oppstår det heller ikke konflikt eller reell innkonsistens i den norske regjeringens utlegninger i forbindelse med Ukraina-konflikten. Analysen av avisene viser at alle tre først og fremst skriver seg inn i regjeringens vestlige diskurs. Implikasjoner er at den vestlige diskursens hegemoni muliggjør en politisk konfrontasjonslinje overfor Russland, der naboforholdet og samarbeid i nord tones ned. Og i og med at politikere og media er viktige premissleverandører for meningsdannelsen i opinionen, synliggjør diskursanalysen også viktige premisser for opinionens oppfatning av Russland.

Forord

Ideen til denne oppgaven fikk jeg våren 2014, under mitt opphold som utvekslingsstudent i St.Petersburg. Dette var samtidig med at situasjonen i Ukraina eskalerte, og mens jeg på den ene siden oppdaterte meg på dette via norske aviser, ble jeg av min russiske foreleser servert perspektiver på denne konflikten som jeg ikke kunne finne i de norske avisenes artikler.

Jeg vil takke mine to veiledere, Andres Kjølberg og Øivind Bratberg. Anders for å ha tydeliggjort for meg at det lå en mulighet for en interessant studie i det jeg presenterte for han, og for å ha delt sin brede kunnskap om Russland med meg. Og Øivind for gode metodiske refleksjoner, en uvurderlig optimisme, og god og konkret tilbakemelding gjennom hele oppgaveprosessen.

Sist, men ikke minst, takk til min kjære far. Som til tider har vært så engasjert i prosjektet at det har gått ut over nattesøvnens hans.

Eventuelle feil i avhandlingen er selvsagt mine.

Oslo, mai 2015

Andrea Sofie Nilssen

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Hvorfor Russland?	1
1.2	Oppgavens formål og problemstilling	2
1.3	Analytisk tilnærming	3
1.4	Oppgavens struktur	5
2	Forholdet mellom Norge og Russland	6
2.1	Slutten på Den kalde krigen: En ny verdensorden	6
2.2	Norge og Russland	10
2.4	Konflikten i Ukraina	15
2.5	Oppsummering	18
3	Analytisk rammeverk	20
3.1	Ideer og interesser i internasjonal politikk	21
3.2	Diskursanalyse som teori og metode	23
3.3	Fremgangsmåte	32
4	Regjeringens russlanduttalelser	35
4.1	Analytisk tilnærming og valg av analysemateriale	35
4.2	Tekstanalyse	37
4.3	Regjeringens Russlands-diskurser	49
4.4	Implikasjoner av regjeringens ideer	52
5	Kartlegging av sentrale aviser	55
5.1	Valg av analysemateriale	55
5.2	Empirisk analyse	60
5.3	Avisenes russlandsdiskurs	76

6	Avslutning	78
6.1	Hovedfunn	78
6.2	Ideer, aktører og endring	80
6.3	Metodologiske betraktninger og forslag til videre forskning	81
	Litteraturliste.....	84
	Appendiks 1	89
	Appendiks 2	91

Tabeller

Tabell 4.1:	Sentrale ideer i Ine Eriksen Søreides uttalelser.....	42
Tabell 4.2:	Sentrale ideer i Børge Brendes uttalelser	47
Tabell 4.3:	Sentrale ideer i Erna Solbergs uttalelser	49

1 Innledning

”Det vil aldri være mulig å komme utenom diskursene og se den rene sannhet – fordi sannhet i seg selv alltid vil være en diskursiv konstruksjon”

(Jørgensen og Phillips 2002:49).

Over 20 år etter Den kalde krigens slutt, kan man, ifølge historikeren Paul Sanders, hevde at det er mer som skiller enn som forener Russland og Vesten, uavhengig av hvor mange ganger ”reset-knappen” har blitt trykket på (Sanders 2013). Noen peker på at motsetningen speiler geopolitiske trekk, med andre ord, at det vanskelige forholdet rett og slett skyldes kamp om økonomisk, politisk og militær makt og det faktum at det store, men sårbare Russland ligger kloss inntil et samlet Europa. Denne masteroppgaven retter fokus mot en annen fortolkningsramme, nemlig antagelsen om at Russland er ”annerledes” og at Vestens politikk overfor Russland (og især russisk ekspansjonisme) må ha dette som utgangspunkt. Med bakgrunn i konflikten i Ukraina, retter denne studien søkelyset mot hvordan Russland oppfattes i Norge; hvilke ideer som legges til grunn når man uttaler seg om landet i øst.

1.1 Hvorfor Russland?

Russland er interessant av flere grunner. Først og fremst fordi man i Vesten har et behov for å forstå Russland. I nyere tid har dette kanskje mest av alt sammenheng med at Sovjetunionen sto i et direkte motsetningsforhold til Vesten gjennom Den kalde krigen. Vesten, som representerte verdier som demokrati, markedsliberalisme og åpenhet, og Sovjetunionen som representerte en sosialistisk samfunnsstruktur gjennom kommunismen, planøkonomi og mer lukkede samfunn. Med Sovjetunionens sammenbrudd og Den kalde krigens slutt i begynnelsen av 1990-årene, var det mange som trodde at Russland nå ville se til Vesten når de skulle bygge opp nye samfunnsstrukturer. Men som antydnet i innledningen, kan det i dag se ut som at dette ikke var tilfelle. Selv om Vesten og Russland har tatt store steg i retning av et godt partnerskap, er det lett å nikke anerkjennende når Peter Normann Waage skriver at Russland har blitt sitt eget sted (Waage 2014:9).

At de to partene har ulike interesser i det internasjonale samfunn, har ved flere anledninger kommet klart til uttrykk. Disse motsetningene har særlig gjort seg gjeldende i Sentral- og Øst-

Europa, der Russland har reagert på utvidelsen av vestlige institusjoner. Dette gjelder først og fremst gjennom ulike runder med NATO- og EU-utvidelser, men kanskje enda sterkere gjennom de stadig tettere bånd som knyttes mellom Vesten og Ukraina og Georgia (Heier og Kjølberg 2015:11). Den konflikten som nå finner sted i Ukraina, og som denne studien er interessert i, er det ferskeste eksemplet på en slik interessekonflikt. Ukraina er et land hvor ulike regioner har forskjellige identiteter, noe som er et resultat av ulike historiske innflytelser (Rywkin 2014:119). Det viktigste skillet her er mellom regioner hvor europeisk identifikasjon er mest fremtredende, og regioner hvor pro-russiske følelser dominerer. I februar 2014 ble konflikten trappet opp, da Ukrainas nye, vestvennlige lederskap var i ferd med å undertegne en samarbeidsavtale med EU, fremfor å inngå et nærmere samarbeid med Russland. Dette har ført til isfront mellom Vesten på den ene siden, og Russland på den andre. Og flere beskriver nå forholdet mellom Russland og Vesten som slutten på det samarbeidet som begynte med Berlinmurens fall i 1989 (Trenin 2014).

Å studere Russland gjennom norske briller er interessant fordi konflikten i Ukraina åpner for brytning mellom konkurrerende perspektiver på Russland og motiver i russisk utenrikspolitikk blant norske opinionsdannere. Norge er en del av det vestlige samfunn, samtidig som vi grenser til, og har flere bilaterale samarbeidsrelasjoner med, Russland. Norge fører imidlertid hovedsakelig en utenrikspolitikk som er i tråd med de øvrige vestlige landene. Vi baserer våre politiske institusjoner og sosiale struktur på verdiene av et liberalt demokrati, og vi har alliert oss med de sentrale vestlige land gjennom NATO-samarbeidet. På den andre siden deler Norge landegrense med Russland i nord, noe som gir grobunn både for konflikt og samarbeid.

1.2 Oppgavens formål og problemstilling

En undersøkelse gjort av det amerikanske meningsmålingsbyrået Gallup viste i april 2015 at 89 prosent av Norges befolkning misliker Putins ledelse. Med dette er Norge det landet hvor Putins lederskap er mest mislikt (Dyrnes og Hansen 2015). Hvor viktig Vestens oppfatning av Russland er, kan ifølge Sanders (2013) måles gjennom å studere media, politikere, eller akademiske diskusjoner. Formålet med studien er å undersøke hvilke ideer slike opinionsdannere presenterer i Norge, og som vi derfor legger til grunn i møte med Russland. Vi kan anta at disse er mange, og av ulik karakter, avhengig av hvor i Norge man er bosatt og hvilket politisk syn man har. Det vil imidlertid være umulig å analysere hele dette spektret i

praksis. Derfor har jeg valgt å avgrense studien til å omhandle de ideene som kommer til uttrykk når den norske regjeringen vurderer Russlands handlinger i Ukraina, for deretter å se om dette er de samme ideene norske aviser formidler i sin vurdering av konflikten. På bakgrunn av dette har jeg formulert problemstillingen:

Hvilke ideer kommer til uttrykk i den norske regjeringens respons på Russlands handlinger i Ukraina-konflikten? Og i hvilken grad og form gjenspeiler norske aviser regjeringens diskurser i sin dekning av konflikten?

Oppgaven har ikke som formål å påvise en årsaksforbindelse mellom politikken som føres fra regjeringens side og det som skrives i avisene. Poenget er heller å rette søkelyset på meningsdannelsen omkring Russland i Norge. I en slik sammenheng er regjeringen og avisene viktige premissleverandører for den norske opinionen.

Problemstillingen er todelt. Første del av oppgaven vil forsøke å avdekke hvilke diskurser den norske regjeringen kan plasseres i når de uttaler seg om Russlands handlinger i Ukraina. Denne delen vil ha en eksplorerende form, hvor formålet er kartlegge hvilke ideer som kommer til uttrykk hos den norske regjeringen når de vurderer Russland i tilknytning til situasjonen i Ukraina. Dette har betydning for hvilken politikk som føres fra den norske regjeringens side, og vil legge grunnlaget for analysens del 2.

Til problemstillingens andre del vil jeg bruke diskursene fra del 1 som analysemodell for avisene. Målet er da å se på i hvilken grad og form regjeringens diskurser gjenspeiles i et utvalg norske aviser. Mens regjeringens uttalelser er offisiell norsk politikk, skal avisene på en fri og uavhengig måte diskutere, problematisere og belyse denne politikken for, og med utgangspunkt i, opinionen. Jeg har derfor valgt å studere artikler som inneholder såkalt meningsbærende journalistikk. Dette vil i praksis si lederartikler, kommentarer, kronikker og debattinnlegg, da for å se hvilke meninger som kommer frem om Russland og situasjonen i Ukraina. Det vil derfor være interessant å se i hvor stor grad avisene opprettholder regjeringens virkelighetsoppfatning om Russland og om situasjonen i Ukraina, da avisene i utgangspunktet skal være nyanserte og få frem ulike sider av én sak.

1.3 Analytisk tilnærming

Siden 1980 og 1990-årene har konstruktivismen fått økende anerkjennelse for en påstand om at ideer har innflytelse på prosesser i internasjonal politikk. Alexander Wendt (1992:399)

hevder at internasjonal politikk må forstås som en sosialiseringsprosess hvor aktører definerer sine egne identiteter og på den måten utvikler kollektiv kunnskap om verden rundt seg. Denne forståelsen av internasjonal politikk har utfordret forskning innenfor internasjonale relasjoner, som lenge har vært dominert av en rasjonalistisk oppfatning om enhetlige, rasjonelle aktører. Nettopp i denne sistnevnte konteksten har mye vestlig forskning søkt å forstå Russland; hva Russland er og hva som kan forklare landets handlinger i ulike situasjoner. Svært ofte blir det dratt konklusjoner om at det er en nasjonal identitet som kommer til uttrykk, at Russland er en autoritær stat med en sterk leder og et svakt sivilsamfunn. Vi skaper altså et skille mellom ”oss” på den ene siden og ”dem” på den andre. Mindre oppmerksomhet har blitt gitt til kognitive barrierer, til tross for at disse, ifølge Sanders (2013), har vist seg å være formidable. Denne studien ønsker å ta en nærmere kikk på hva ”vi” legger til grunn for vår forståelse av ”dem”, som i denne sammenhengen er Russland. På denne måten retter studien fokus mot meningsdannelse på ”innsiden” av samfunnet. Altså hvordan bestemte måter å betrakte Russland på kan analyseres gjennom språklig kommunikasjon hos sentrale aktører i det norske samfunnet. Denne typen diskursanalyse er hyppig brukt av blant annet statsviteren Ted Hopf (2002), som i store deler av sitt arbeid kombinerer konstruktivisme og identitet til studiet av internasjonal politikk.

Som teori og metode retter diskursanalysen forskerens oppmerksomhet mot hvordan kollektive forestillinger skapes, speiles og opprettholdes gjennom språk (Bratberg 2014:30). En diskurs kan defineres som ”en samling utsagn i en bestemt kontekst, samt skrevne og uskrevne regler for hva som kan sies og ikke sies i konteksten” (Bergström og Boréus 2012:26). Denne forståelsen peker altså på diskurs som et kognitivt og normativt fellesskap som kommer til uttrykk i språk. Hva vi vet og hva som er verdifullt, riktig og godt, formes kollektivt gjennom språklig praksis (Bratberg 2014:29). Diskursanalysen bygger på et fortolkende vitenskapssyn, og et viktig premiss er at mening (i betydningen ideer og oppfatninger) ligger til grunn for handling. Og som Bratberg (2014:32) påpeker, så forstås dette i diskursanalyse som at mening skapes og opprettholdes gjennom språklig kommunikasjon, og må derfor gripes gjennom å analysere språket. I diskursanalyse er teori og metode lenket sammen, og som Jørgensen og Phillips (2002:3-4) skriver, så er det viktig at man ikke setter diskursanalysen inn i en hvilken som helst teoretisk ramme. Denne studien kombinerer diskursteori med mer konkrete teknikker for gjennomføring av analysen.

1.4 Oppgavens struktur

I kapittel 2 er hensikten å etablere en bakgrunnsforståelse av forholdet mellom Norge og Russland, med hovedvekt på tiden etter Den kalde krigen. Kapitlet etablerer Norge som en del av Vesten på den ene siden, og som en bilateral samarbeidspartner med Russland på den andre. I kapitlets siste del vil jeg gi en beskrivelse av konflikten i Ukraina, og komme inn på hvordan konflikten har påvirket Norges forhold til Russland.

Kapittel 3 presenterer studiens analytiske rammeverk. Dette bygger på en antakelse om at de ideene den norske regjeringen legger til grunn for sin oppfattelse av Russland, kommer til uttrykk gjennom deres uttalelser når de vurderer Russlands handlinger i Ukraina. Videre vil kapitlet ta for seg diskursanalyse som teori og metode. Det teoretiske bygger på Ernesto Laclau og Chantal Mouffes teori om det sosiale, mens jeg kombinerer deres teori med Iver B. Neumanns teknikker for gjennomføring av analysen.

I kapittel 4 analyserer jeg den norske regjeringens russlandsuttalelser gjennom Ukraina-konflikten. For å representere den norske regjeringen har jeg valgt å se nærmere på uttalelser fra forsvarsminister Ine Eriksen Søreide, utenriksminister Børge Brende og statsminister Erna Solberg. Sammen utgjør deres uttalelser den norske regjeringens Russlands-diskurser.

I kapittel 5 bruker jeg regjeringens diskurser som analysemateriale for å se på tre norske avisers meningsbærende journalistiske tekster om Russland. Avisene jeg har valgt ut er Aftenposten, VG og Nordlys. Analysen kan karakteriseres som løselig deduktiv, ved at den i tillegg til å se på om regjeringens diskurser gjenspeiles i avisene, også vil belyse om det finnes andre fortolkningsrammer som faller utenfor regjeringens diskurser.

2 Forholdet mellom Norge og Russland

Dette kapitlet vil danne bakgrunnen for den videre studien ved å se på forholdet mellom Norge og Russland i et historisk og politisk perspektiv, med hovedvekt på tiden etter Den kalde krigen. Norge blir i denne sammenhengen sett både som en del av Vesten og som en bilateral samarbeidspartner av Russland. Kapitlet starter med å se på ”verdensordenen” slik den ble fremstilt etter Sovjetunionens fall. Her vil de vestlige landenes tolkninger av ”spillereglene” i internasjonal politikk trekkes frem. Avsnitt 2.2 vil ta for seg Norge som en del av Vesten, mens avsnitt 2.3 vil rette søkelyset på det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland. I kapitlets siste del vil jeg komme nærmere inn på konflikten i Ukraina, og hvordan denne konflikten har påvirket Norges forhold til Russland.

2.1 Slutten på Den kalde krigen: En ny verdensorden

Slutten på Den kalde krigen og oppløsningen av Sovjetunionen og Warszawapakten markerte slutten på den bipolare maktstrukturen som hadde preget internasjonal politikk helt siden slutten av Den andre verdenskrig. Den bipolare sikkerhetstenkningen under Den kalde krigen var basert på en enkel modell hvor to supermakter, som hver representerte et alternativt politisk, ideologisk og sosioøkonomisk system, sto overfor hverandre. Ifølge Kjølberg og Jeppesen (2001:8) representerte dette bipolare systemet og supermaktsmotsetningen en måte å tolke og forstå internasjonal politikk på. For denne studien er målet å se på et perspektivmangfold, noe som gjør at denne gjennomgangen vil preges av hvorfor vi i Vesten har forstått internasjonal politikk siden Den kalde krigens slutt slik vi gjorde.

Overgangen fra et verdensbilde til et nytt kan føre til en periode med uklarhet og større grad av usikkerhet om hvordan andre parter vurderer sin plass i det internasjonale system, hvordan de definerer sine interesser, og hvilke handlingsrom som kan forventes. Dette øker igjen faren for misforståelser, som igjen kan føre til ustabilitet og konflikter (Kjølberg og Jeppesen 2001:9). Kjølberg og Jeppesen argumenterer for at den nye internasjonale maktstrukturen som har etablert seg etter Den kalde krigens slutt kan karakteriseres ut fra en ”sentrum-periferi”-tenkning, hvor Vesten utgjør et dominerende ”sentrum”, og hvor andre geografiske områder eller enkeltstater utgjør en ”periferi” i forhold til dette sentrum (ibid:9), men hvor enkeltstater

i denne periferien kan fungere som et regionalt ”sentrum”, med sin egen ”periferi”. Dette fører til at det internasjonale system også har en multipolar dimensjon som i noen grad vil måtte prege internasjonal politikk. Til grunn for en slik fremstilling ligger tanken om at makten i stor grad er konsentrert i systemets sentrum, og at særlig stater/aktører i periferien må forholde seg til dette som et sentralt premiss for sin adferd (Goldgeier & McFaul 1992).

En slik ”sentrum-periferi”-tenkning er ifølge Kjølberg og Jeppesen (2001:9) relativ på to måter. For det første ved at man kan se for seg ulike ”lag” innen ”sentrum” med en kjerne. Og områdene utenfor denne kjernen kan sies å tilhøre sentrum, men er relativt sett en periferi i forhold til denne kjernen. USA og EU kan betraktes som slike kjerner. For det andre kan man også tenke seg at man innen periferien har områder som ser på seg selv som et sentrum, slik at det sett fra sentrum er en periferi, men i egne øyne er et sentrum. Russland har tradisjonelt hatt en slik periferirolle i forhold til det øvrige Europa (ibid:9).

2.1.1 Den kalde krigens slutt – et vestlig perspektiv

Under Den kalde krigen var det stort sett enighet mellom Sovjetunionen og Vesten om hvilke ”spilleregler” som skulle gjelde. Maktbalanse, geopolittikk, en stilltiende aksept av motpartens interessesfærer og avståelse fra åpen maktbruk supermaktene imellom, var særlig viktig (Heier og Kjølberg 2015:10). Denne enigheten er i dag borte. Den vestlige verden, med USA i spissen, understreker at en global verdensorden skal bygge på grunnleggende liberale verdier: demokratiske rettigheter for individet, pluralisme og maktfordeling i samfunnet og frihet for den enkelte stat til selv å velge sin politiske fremtid (Kissinger 2014:362). Disse verdiene blir sett på som globale, og skal derfor ligge til grunn for mellomstatlig adferd i internasjonal politikk (Heier og Kjølberg 2015:10).

Historien om Den kalde krigen, slik den blir fortalt fra et amerikansk perspektiv, handler om ideer rundt et vestlig demokrati som seiret over den sovjetiske trusselen og de samfunnsstrukturene Sovjetunionen representerte (Tsygankov 2009:48). At Sovjetunionen kollapset, ble av mange sett på som en vestlig seier i en kald krig som hadde pågått i over 40 år. Med det mener man også at de verdiene som Vesten representerer, seiret. I Vesten feiret man Sovjetunionens kollaps, og som Tsygankov påpeker, så hevder den amerikanske diskursen at fra nå av ville det være lite motstand mot en verdensomspennende utvikling i retning av frihet (ibid:48). Da Francis Fukuyama skrev om disse optimistiske følelsene og påsto i sin berømte setning at ”what we may be witnessing is not just the end of the Cold

War...but the end of history as such” (Fukuyama 1989:162) mente han å formidle at han så bortfallet av et alternativ til den kjente ideen om frihet, eller det at liberale demokratier etter vestlig modell ble universalisert, som den endelige formen for menneskelig styring.

Den tradisjonelle europeiske verdensorden var bygget på å se mennesker og stater som konkurrerende av natur. For å kunne forholde seg til dere motstridene ambisjoner, lente man seg på en maktbalanse og en felles respekt for opplyste statsmenn. Det herskende amerikanske synet anså mennesker som godt av natur og for å helle mot fredelige kompromiss, sunn fornuft og rettferdig fordeling. Spredning av demokrati var derfor det overordnede målet for internasjonal orden. Frie markeder ville løfte individer, berike samfunn og sørge for at økonomisk avhengighet holdt den tradisjonelle internasjonale rivaliseringen i sjakk (Kissinger 2014:362). Ut fra dette synet var Den kalde krigen forårsaket av kommunismens villfarelse, og før eller senere ville Sovjetunionen vende tilbake til nasjonenes fellesskap. Da ville en ny verdensorden innbefatte alle regioner på kloden, og felles verdier og mål ville sørge for mer humane forhold innad i statene, og redusere sannsynligheten for konflikt statene imellom (ibid:362).

I kjølvannet av dette begynte man i Vesten å snakke om en tredje ”demokratibølge” som følge av ulike former for regimekollaps i verden (Carothers 2002:5). Ett av stedene dette var relevant var altså i de tidligere Sovjet-statene – da inkludert Russland. Denne bølgen skulle komme som en følge av at tidligere autoritære stater nå gikk inn i en transisjon mot å bli liberale demokratier. Dette var også knyttet til de økonomiske reformene som skulle føre Russland fra Sovjetunionens planøkonomiske system til et markedsøkonomisk system der landet også kunne bli en del av den globale verdensøkonomien. I Vesten utviklet man flere modeller som skulle forklare hvordan tidligere regimer nå skulle gjennomgå flere faser som til slutt skulle ende opp som konsoliderte demokratier. Men for Russland sin del, kan vi i dag ikke si at dette var vellykket. Poenget til Carothers i hans artikkel er at dette var en vestlig oppfatning av hva som var naturlig at ville skje innad i en stat når et regime etter mange år kollapset. I dag, over 20 år senere, har få av de statene man i Vesten så på som i en transisjonsperiode mot å bli konsoliderte demokratier, lyktes (Carothers 2002:6). Det man i Vesten håpet på – og trodde at skulle skje med Russland, var at landet gradvis skulle absorbere de verdiene de vestlige statene bygger sine samfunn på (Hauge 2015). Hva Russland i dag er blitt er gjenstand for en større fagdebatt, men det synes å være enighet om at Russland i dag kan karakteriseres som noe imellom et demokrati og en autoritær stat – et slags

hybridregime. Noen kaller det russiske systemet for ”competitive authoritarianism” (Levitsky & Way 2002:52), mens andre velger å karakterisere det som et ”electoral clanism” (Lukin 1999:108). Det som er viktig i denne sammenheng er likevel at Russland ikke kan karakteriseres som et konsolidert liberalt demokrati. Landet er ikke en del av den vestlige verden.

2.1.2 Den vestlige verden

Det finnes et mylder av artikler som er skrevet om forholdet mellom Vesten og Russland. I dette ligger det at de to parter er ulike hverandre kulturelt, politisk og økonomisk. Men hva mener man egentlig når man snakker om Vesten som en motsetning til Russland? Cox og Marks (2003:2) definerer det vestlige samfunn som stater som baserer sine filosofiske prinsipper, politiske institusjoner og sosiale struktur på verdiene av et liberalt demokrati. Kjentegn ved liberale demokratier er blant annet en forpliktelse til fundamentale friheter innenfor rammene av rettsstaten. Dette innebærer blant annet ytringsfrihet, pressefrihet, religionsfrihet og likhet for loven (Cox & Marks 2003:3). Når vi snakker om ”Vesten”, mener vi gjerne området som strekker seg fra EUs yttergrense i øst, til Nord-Amerika i vest, og som inkluderer tidligere kolonier som Australia og New Zealand (Huntington 1996:46-47). Befolkningen i det vestlige samfunn er på mange måter like, og da spesielt når det kommer til etnisitet, kultur, velferd, livsstil og religion – eller mangel på religiøse overbevisninger. Videre så fremmer man innad i rettssystemet og de politiske institusjonene, åpenhet og ansvarlighet (Cox & Marks 2002:3).

I Vesten kan vi finne spor langt tilbake i historien som fører frem til en moderne, borgerlig verdensanskuelse, til tanken om rettsstat, til individets suverenitet og rettigheter, til hverdagens og det personlige livets adskillelse fra kirkens og religionens domene. I nyere tid har vestlige stater etablert ulike institusjoner, hvor formålet er å samarbeide for å fremme de verdiene som er karakteristiske for de vestlige statene. Med hensyn til Russland er EU og NATO spesielt interessant. For de europeiske statene, har det også etter Den kalde krigens slutt vært viktig å opprettholde et nært samarbeid med stormakten USA.

Historisk sett har det vært nære bånd mellom Vest-Europa og USA. Disse båndene strekker seg tilbake til særlig den franske og den britiske kolonialiseringen av Amerika og den sivilisasjonen som dannet utgangspunkt for dannelsen av USA med selvstendighetserklæringen i 1776. Siden har disse båndene forblitt sterke, og gjennom

verdenskrigene i det 20. århundret ble båndene over Atlanteren styrket. Etter andre verdenskrig fungerte USA som en sikkerhetsgarantist overfor Vest-Europa i møte med Sovjetunionen. Dette kunne USA gjøre gjennom det transatlantiske samarbeidet, som ga Vest-Europa en garanti for at USA ville tre støttende til om et eventuelt angrep fra Sovjetunionen skulle inntreffe. Til gjengjeld fikk USA stor innflytelse i Vest-Europa (Brzezinski 1997). Formålet med den amerikanske utenrikspolitikken som ble ført etter Den kalde krigen, var først og fremst å forsvare USAs dominerende og geopolitiske maktposisjon. I de første årene etter Sovjetunionens oppløsning førte også Russland en utenrikspolitikk hvor landet tilpasset seg USA og NATO, men denne politikken resulterte bare i liten grad i russisk innflytelse i internasjonal politikk (Heier og Kjølberg 2015). Russland begynte derfor å orientere seg bort fra en vestorientert utenrikspolitikk allerede i midten av 90-årene.

Kjølberg og Jeppesen (2001:9) skriver at analyser som er gjort av staters adferd etter Den kalde krigens slutt, har vist at den bipolare ”øst-vest”-dimensjonen, som var helt dominerende under Den kalde krigen, fortsatt har relevans. Ikke minst gjelder dette for forholdet mellom Russland og Vesten. Neumann (2010:86) hevder at for Europas del har den viktigste konstituerende utsiden, eller det som anses som ikke-Europa, alltid vært Østen. I dette bildet har Russland vært, og er, et viktig konstituerende andre i europeisk identitetsdannelse. Det å skape og opprettholde en bestemt identitet, innebærer, ifølge Neumann, å avgrense et ”oss” fra et ”dem” (ibid:86). Dette har også vært sentralt for den norske identitetsdannelsen.

2.2 Norge og Russland

2.2.1 Historiske erfaringer i forholdet mellom Norge og Russland

Hva angår Norges konstituerende andre i øst, så er dette primært Russland (Eriksen og Neumann 2011:12). At Norge grenser til Russland, har gjort at vi alltid har måttet forholde oss til landet. Jeg vil ikke gå i detalj på hvordan dette forholdet har utviklet seg, men det kanskje viktigste å få med er at Norge og Russland aldri har vært i krig¹, og at samarbeid i nord i lange tider har vært fruktbart sett med begge parters øyne. Heier og Kjølberg (2015:15) skriver at historiske erfaringer og tolkninger av disse er med på både å prege det generelle forholdet mellom land, og reaksjonene dersom det skulle oppstå situasjoner av en karakter

---

¹ Dette er et faktum som er gjenstand for debatt. Teknisk sett var Norge, som en del av fellesekongedømmet med Sverige, i konflikt med republikken Novgorod midt på 1300-tallet. Det var imidlertid ingen kamper på norsk jord, og heller ingen konflikt mellom Norge og det vi i dag kan betegne som Russland.

som kan kreve reaksjoner fra politisk eller militært hold. Argumentasjon ut fra historiske erfaringer vil imidlertid alltid være selektiv og baserer seg gjerne på bruk av analogier. Det vil derfor alltid kunne være alternative ”fortellinger”, som presenteres. Valget av fortelling definerer også fortolkningsrammene som man forstår aktuelle hendelser innenfor. En dominerende fortelling innenfor et domene, kan derfor utfordres av andre fortellinger som vektlegger andre forhold.

Heier og Kjølberg (2015:15-16) skisserer to dominerende tradisjonelle ”fortellinger” om Russland i Norge. På den ene siden er dette ”fortellingen” om trusselen fra øst, som baserer seg på at russisk interesse for isfrie havner i nord har vært en viktig del av det norske trusselbildet i snart 200 år. Dette trusselbildet gjenspeiler det allmenne vestlige synet på Russland. Dels som ”den andre” vi definerer oss selv i forhold til (Neumann 1996:1), og som fikk sin utforming på 1800-tallet, og dels ved synet på Russland som en ekspansiv stormakt som ønsker tilgang til isfrie havner, også i Nord-Norge (Heier og Kjølberg 2015:16). På den andre siden finnes det en konkurrerende historie, som forteller om tosidige forbindelser, hvor det aldri har vært krig, og hvor det har vært handel og samarbeid til begge parter fordel. Denne fortellingen underbygges også ved at det eneste tilfellet hvor Moskvass soldater har rykket inn på norsk område var med befrielsen av Finnmark i 1944, og at de raskt trakk seg ut igjen da krigen var over (Heier og Kjølberg 2015:16). Ingen av disse ”fortellingene” behøver nødvendigvis å være ”riktige” eller ”gale”, men de synliggjør et viktig trekk i det norsk-russiske forholdet: Forbindelser og samarbeid til begge parter fordel går ofte hånd i hånd med skepsis og mistillit. I dette spenningsfeltet farges også tolkningen av den annen parts intensjoner og handlinger (Ibid:16). Disse historiske og analytiske betingelser ligger i bunnen for denne studien, i og med at de ligger som et historisk bakteppe for de beslutninger og den politikk som dagens regjering fremmer overfor Russland på bakgrunn av konflikten i Ukraina. Derfor er de med inn, men jeg vil ikke vektlegge dem direkte som grunnlag i den videre analysen.

Med Den kalde krigen havnet Sovjetunionen og Norge i hver sin ”blokk”; Sovjetunionen som dominerende stat i Østblokken og Norge som en småstat innen NATO i et strategisk viktig område (Heier og Kjølberg 2015:16). For Norge var erfaringene fra andre verdenskrig preget av småstatens sårbarhet og behovet for hjelp i en konflikt, hvor ”aldri mer 9. april”-erfaringen nå ble knyttet til den potensielle trusselen fra øst. Under Den kalde krigen strakte ”Jernteppet” seg til nord, og forbindelsene over grensen var redusert til et minimum. Det var

imidlertid sovjetiske gruvesamfunn på Svalbard, men disse hadde ikke mer enn høyst nødvendig forbindelse med det norske samfunnet. Russland var ”et annet sted” som man visste lite om og hadde liten eller ingen kontakt med (ibid:16).

2.2.2 Norge som en del av Vesten

I Norge har vi en lang tradisjon med å vende oss vestover. Grunnloven vår av 1814 er direkte tuftet på idégrunnlaget i den franske og den amerikanske revolusjon. Her står grunnlovsideen, som betegner et konstitusjonelt styresett basert på en demokratisk grunnlov, sentralt. Den norske Grunnloven er, i likhet med den franske og den amerikanske konstitusjonen, basert på universelle prinsipper, som individuell frihet, likhet for loven, toleranse, tanke- og ytringsfrihet. Dermed er hele den norske staten, slik vi kjenner den i dag, basert på de prinsippene som er kjennetegn ved de vestlige samfunnene.

Å alliere seg formelt i noen form med Vesten, ble likevel ikke tilfelle før i 1949. Norge har en lang tradisjon med å være nøytral når det kommer til forsvarsallianser. Selv etter andre verdenskrig var over hadde fortsatt motviljen mot alliansetilknytning et grep om tanken til mange hjemme i Norge (Skogan 2008:19). Selv om sympatien til de fleste var på vestmaktenes side, ville man helst slippe å gå åpent og forpliktende inn på en av sidene i striden mellom øst og vest. Men da verdenssituasjonen tilspisset seg på slutten av 1940-årene, valgte regjering og storting å slutte Norge til Atlanterhavspakten. Slik mange så det, hadde Norge få muligheter for å bli stående utenfor og latt i fred om det på nytt skulle komme til krig i Europa (ibid:19).

Utover 1960-årene fikk man på norsk side inntrykk av at ens egen sikkerhetsutfordring ble tatt mer alvorlig i alliansen. I tillegg kom den tiltagende, og fra slutten av tiåret etter hvert stadig mer synbare, flåteopprustningen på sovjetisk side i nord til å styrke følelsen av å trenge alliansen. NATO og den antatte ryggdekningen fra USA, som alt tidlig i 1950-årene erstattet Storbritannia som Norges viktigste allierte, fremstod klarere enn før som en hjørnestein i norsk sikkerhetspolitikk (Skogan 2008:21). Norge ble en av alliansens mest trofaste medlemmer. Videre gjennom Den kalde krigen utviklet NATO seg til å bli basisen i norsk sikkerhetspolitikk, og enkelte begynte til og med å kalle forholdet mellom Norge og USA for ”alliansen i alliansen” (ibid:21).

I dag er NATO bærebjelken i norsk sikkerhetspolitikk. Selv etter Den kalde krigens slutt valgte Norge å forankre sin sikkerhetspolitikk klart og utvetydig i det transatlantiske

samarbeidet. Og som Græger (2014:4) påpeker, så er en viktig dimensjon i det norske NATO-medlemsskapet Norges nære forhold til USA. USA har vært, og er, Norges viktigste allierte i sikkerhetspolitikken og den fremste garantisten for norsk sikkerhet. At Norge er medlem av NATO, gjør at Norge og Russland befinner seg på hver sin side av det tradisjonelle øst-vest-skillet i Europa. Men samtidig har Norge flere bilaterale samarbeidsprosjekter med Russland, og da spesielt i nord.

2.2.3 Det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland

Det tradisjonelle øst-vest-skillet i Europa har både en politisk og en kulturell dimensjon. Under Den kalde krigen var skillet mellom øst og vest den viktigste sikkerhets- og utenrikspolitiske dimensjon, og nordområdet lå i skjæringspunktet mellom de to ”leirer” og var svært strategisk viktig fordi store deler av den sovjetiske kjernefysiske gjengjeldelseskapasiteten var basert på Kolahalvøya (Heier og Kjølberg 2015). I tillegg var altså skillet mellom øst og vest et politisk og ideologisk skille; mellom regimer som bekjente seg til kommunistisk ideologi med et autoritært og tidvis totalitært styresett, og regimer som bekjente seg til vestlige liberale idealer. Opphøret av Den kalde krigen fjernet ikke skillet i nord, men førte til at det endret karakter. Det ideologiske skillet forsvant ikke. Selv om det kommunistiske regimet forsvant, var det fortsatt et skille mellom de norske liberale verdier, og russiske mer autoritære holdninger (ibid:2015).

Men til tross for politiske og kulturelle skiller, er forholdet til Russland en viktig bilateral forbindelse i norsk utenrikspolitikk (Rowe og Hønneland 2010:1). Ifølge Rowe og Hønneland hviler norsk russlandspolitikk på tre hovedpilarer: 1) den overordnede sikkerhetspolitiske konteksten; 2) havrett og fiskeriforvaltning i Barentshavet; og 3) de bilaterale og multilaterale samarbeidsordningene som utviklet seg med Russland i nord etter Den kalde krigen tok slutt (ibid:2). Dette var også det som hovedsakelig preget forholdet mellom Norge og Sovjetunionen frem mot slutten av 1980-årene. Men som Rowe og Hønneland påpeker, så har også kontaktflaten utviklet seg betydelig siden den tid (ibid:2). Da Berlinmuren falt høsten 1989, var den norsk-sovjetiske grensen allerede i ferd med å endres. Fra en massiv fysisk sperre, til en kanal for utstrakt mellomfolkelig kontakt i nord. Flere nordiske land forsøkte å inkludere Russland i forpliktende samarbeid i nord. Finland arbeidet med planer om en såkalt ”storkalott”, som ville utvide det etablerte nordkalott-samarbeidet mellom Norge, Sverige og Finland til å også omfatte Russland. Men her kom Norge dem i forkjøpet (Rowe og Hønneland 2010:4). Østersjørådet var blitt etablert i mars 1992, og i april samme år kunne

den norske utenriksministeren Thorvald Stoltenberg presentere planene om etablering av en Barentsregion. Barentssamarbeidet skulle foregå på både nasjonalt og regionalt nivå og omfatte en rekke saksfelt. Særlig næringsutvikling, infrastruktur og miljøvern sto sentralt de første årene (ibid:4).

Utover 1990-årene ble samarbeid med russerne innenfor miljø, og særlig atomsikkerhet, det viktigste saksområdet både symbolsk og finansielt. Rundt årtusenskiftet var det gjerne innsatsen for å stoppe spredning av smittsomme sykdommer fra øst som ble trukket frem når norske myndigheter skulle vise til samarbeidet med russerne i nord. I løpet av en tiårsperiode ble rundt tre milliarder kroner bevilget av Stortinget til ulike tiltak i Nordvest-Russland. Rundt en milliard gikk til atomsikkerhet, noe over halvannen milliard til prosjektsamarbeid innenfor miljø, helse, utdanning og forskning. Samtidig var tradisjonelle saksfelt som sikkerhetspolitikk, havrett og fiskeriforvaltning del av norsk utenrikspolitikk, uten at de fikk så mye oppmerksomhet i offentligheten som tidligere. Utover 2000-tallet lå russlandspolitikken som ble etablert i 1990-årene, stort sett fast – med atomsikkerhet som den største budsjettposten, og med videreføring av folk-til-folk-samarbeidet i Barentsregionen og prosjektsamarbeid innenfor særlig miljø og helse som andre store satsningsområder. Fra midten av 2000-tallet har ”nordområdepolitikk” blitt et nytt fyndord i norsk utenrikspolitikk (Hansen 2009). Nordområdene er, ifølge Regjeringens nordområdestrategi: ”De administrative enhetene i Norge, Sverige, Finland og Russland som er omfattet av Barentssamarbeidet” (Heier og Kjølberg 2015). Interessene i nordområdene er tradisjonelt knyttet til sikkerhetspolitikk i dette området fordi utviklingen av stormaktenes sjøbaserte kjernefysiske gjengjeldelsesstyrker retter søkelys på nordområdene og Arktis. I tillegg er NATOs kjernefysiske styrker viktige for sikkerheten til de NATO-land som grenser mot Russland. Selv om de kjernefysiske kapasiteter er mindre synlige, fører de fremdeles til at nordområdene er strategisk viktig for stormaktene (Heier og Kjølberg 2015). Nordområdene er også rike på ressurser, særlig petroleum og fisk. Dette er ressurser som er viktige både for de land som er produsenter og de som er konsumenter, særlig gjelder dette olje og gass. Kontroll over og tilgang til disse ressursene er derfor svært viktig, og kan føre til konflikter (ibid:2015). I tillegg kan den ”nordlige sjørute” mellom Europa og Asia få stor kommersiell betydning i fremtiden.

2.4 Konflikten i Ukraina

Russlands militære intervensjon i Ukraina i februar – mars 2014 og den påfølgende anneksjonen av Krim-halvøya har bidratt til å skape usikkerhet på det europeiske kontinentet og fått EU og NATO, og herunder også Norge, til å revurdere mange sider ved sin russlandspolitikk (Bukkvoll og Åtland 2015:71). Intervensjonen på Krim har anskueliggjort at Russlands interesser og verdier i økende grad er på kollisjonskurs med Vestens. Også utbyggingen av et bredt og langsiktig samarbeid mellom Norge og Russland, som har vært en hovedlinje i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk etter Den kalde krigen, er nå suspendert (ibid:71).

2.4.1 Bakgrunn for konflikten

Bakgrunnen for krisen i Ukraina var en konkurranse mellom EU og Russland om den fremtidige geoøkonomiske, og dermed også geopolitiske, orienteringen til Ukraina. Røttene til denne krisen ligger i krigen mellom Russland og Georgia i 2008, som satte en stopper for Georgias, og i praksis også til Ukrainas, utsikter til NATO-medlemskap. Dette sammenfalt også med den globale finanskrisen som så ut til å gi større tilslutning til regionale økonomiske ordninger (Trenin 2014:4). EU og Russland dro ulike konklusjoner fra krigen i Georgia og finanskrisen. Europeerne, gjennom det østlige partnerskapsprogrammet som EU hadde lansert i 2009, søkte å knytte Ukraina, og fem andre tidligere sovjetrepublikker, økonomisk og politisk nærmere EU. Heller enn et steg mot en fremtidig EU-utvidelse, var dette et forsøk på å danne en ”komfortsone” øst for unionens grenser og forsterke disse landenes orientering vestover (ibid:4). Dette sammenfalt også med NATOs utvidelse østover, som siden 1990-årene har ført til medlemskap for flere tidligere Sovjet-stater og Warszawapaktland. Men etter at Vladimir Putin kom til makten, har en av hans utenrikspolitiske prioriteringer vært å gjenoppbygge forholdet med tidligere Sovjet-stater (Greene 2012:4). Russland prøvde å få Ukraina, og de fleste av de øvrige tidligere Sovjet-statene, til å søke seg mot Den Eurasiske union – et nytt økonomisk samarbeidsprosjekt initiert av Russland. Både Brussel og Moskva så på Ukraina som et viktig element i sitt økonomiske prosjekt. Trenin (2014:4) skriver at etter hvert begynte begge parter å se på Ukrainas valg som et nullsumspill, og arbeidet hardt for å påvirke utfallet.

Urolighetene i Ukraina begynte i slutten av november 2013, da landets daværende president, Viktor Janukovitsj, delvis som et resultat av russisk press, nektet å undertegne en

samarbeidsavtale med EU. Avtalen innebar en gradvis innføring av frihandel og nedbygging av tollmurer, oppheving av visumsplikt, økonomiske reformer, og en tilpasning til europeiske standarder når det gjelder gjennomsiktighet i administrasjon og rettssystem (Færseth 2014:14). I stedet inngikk Janukovitsj en avtale med Russland om en hjelpepakke på 15 milliarder dollar. Russland ønsket også Ukraina som medlem av en europeisk tollunion sammen med Russland, Hviterussland og Kasakhstan. Tollunionen, som trådte i kraft i 2010, hadde store likheter med EU, med fri flyt av varer, tjenester og arbeidskraft, og med en domstol til å avgjøre interne tvister (ibid:14). I starten av desember 2013 demonstrerte hundretusener av mennesker mot regjeringen, da de ønsket et sterkere forhold til EU fremfor Russland. Etter flere måneder med uroligheter, lovet Janukovitsj at det skulle gjennomføres en grunnlovsreform den 6. februar 2014. Men i februar støtte sikkerhetsstyrker og demonstranter sammen på uavhengighetsplassen i Kiev. Den ukrainske regjeringens harde reaksjon på demonstrasjonene førte til en eskalering av voldelige sammenstøt i Kiev, noe som endte med at parlamentet avsatte den lovlig valgte regjeringen og Janukovitsj som president (Trenin 2014:5). Siden de folkevalgte ikke hadde det flertallet som Grunnloven krever for en slik avgjørelse, har Russland betraktet dette som et statskupp. Men til tross for at avsettelsen av Janukovitsj kan sies å ha foregått på ulovlig vis, har den av sentrale vestlige ledere og kommentatorer blitt sett på som noe positivt for demokratiet i Ukraina, og dermed i tråd med det vestlige syn på spillereglene i internasjonal politikk. Dette skyldes blant annet at det avsatte ukrainske styret ble betraktet som korrupt og autoritært. Dette var et syn Russland ikke delte. De så det som at Vesten hadde hjulpet demonstranter med å avsette den lovlig valgte regjeringen, og deretter hadde den nye ulovlige overgangsregjeringen skrevet under på assosieringsavtalen med EU. Russlands reaksjon på kuppet var så å støtte pro-russiske opprørere på Krimhalvøya, et opprør mange mener Russland selv sto bak. I mars annekterte Russland Krim – en handling motivert av blant annet frykt for at Krim kunne bli brukt som NATO-base under det nye ukrainske regimet. Deretter ga også Russland støtte til pro-russiske opprørere i Øst-Ukraina, som var imot myndighetene i Kiev. Dette utløste kamper mellom de pro-russiske opprørerne og den ukrainske hæren. Fra Vestens side blir Russlands handlinger på Krim og i Øst-Ukraina sett på som klare brudd på folkeretten, og har ført til at Vesten har innført økonomiske sanksjoner mot Russland. Russland reaksjon har da blitt tilsvarende sanksjoner mot Vesten.

Krisen i Ukraina har vært begynnelsen på slutten for den post-kalde krigens status quo i Europa. Russland, som føler seg utnyttet av sine vestlige partnere på grunn av deres støtte til

regimeendring i Ukraina, har påberopt seg rett til å beskytte sine vitale interesser – noe Vesten betrakter som en russisk aggresjon (Trenin 2014). På vestlig side, og særlig i de baltiske land, synes det å være en utbredt oppfatning at Putins Russland nå har blitt ytterligere uforutsigbart og ”ikke til å stole på” (Bukkvoll og Åtland 2015:71). Fra å ligge med brukket rygg, og anse USA som den ledende supermakten i verden, utfordrer nå Russland hva de mener er den USA-dominerte verdensordenen (Trenin 2014).

2.4.2 Ukraina-konflikten og Norges forhold til Russland

Russlands annektering av Krim og medvirkning til det væpnede opprøret i Øst-Ukraina har på kort tid endret det sikkerhetspolitiske klimaet i Europa (Åtland og Hakvåg 2014:17). Åtland og Hakvåg (2014) skriver at sett med vestlige øyne brøt Russland internasjonal folkerett og flere multilaterale og bilaterale forpliktelser da landet gikk inn på Krim. USA, EU og andre stater har svart på det de anser som en ulovlig annektering med økonomiske og politiske sanksjoner. I første rekke gjaldt dette økonomiske sanksjoner mot russiske politiske og militære ledere. Videre ble Russlands statsledere for første gang siden 1998 ikke invitert da lederne i verdens ledende industrialiserte land (G7/G8) møttes i Brussel i juni. NATO-landene har dessuten stanset alt flernasjonalt og unilateralt militært samarbeid med Russland (Åtland og Hakvåg 2014:25).

Som en del av Vesten har også Norge stilt seg bak EUs sanksjoner mot Russland. Også utbyggingen av samarbeidet mellom Norge og Russland, som blant annet omfatter felles tiltak og aktiviteter på det militære område, inkludert felles marineøvelser og besøksutvekslinger mellom militære hovedkvarter, skoler og avdelinger i de to land, er suspendert (Åtland og Hakvåg 2014:26). Suspensjonen av det bilaterale samarbeidet mellom norske og russiske forsvarsmyndigheter, som opprinnelig gjaldt fra mai 2014, er blitt forlenget. Åtland og Hakvåg (2014:26) hevder at det er grunn til å anta at det vil kunne komme flere forlengelser, særlig dersom Russland bidrar til en ytterligere destabilisering av situasjonen i Øst-Ukraina. I verste fall vil fraværet av militært samarbeid mellom Norge og Russland, og mellom NATO og Russland, bli ”the new normal”. Dette vil i så fall kunne få betydning for den sikkerhetspolitiske situasjonen i nord, ved at den tradisjonelle åpenheten i forholdet mellom de to lands væpnede styrker gradvis svekkes og erstattes av økt gjensidig mistro og mistenksomhet, og redusert innsikt i den andre parts kapasiteter, intensjoner og trusseloppfatninger (ibid:26). Russlands generelt konfliktfylte forhold til NATO og Vesten, som utvilsomt har forverret seg etter intervensjonen i Ukraina, tilsier at landet vil kunne bli

noe mindre pragmatisk i sin omgang med sine vestlige naboland, og mer opptatt av å føre symbolpolitikk. Dette vil igjen kunne få betydning for Russlands atferd i krisesituasjoner, eksempelvis i de nordlige havområder, inkludert Fiskevernssonen rundt Svalbard. Åtland og Hakvåg skriver også at Russland etter alt å dømme vil søke å styrke sin militære tilstedeværelse i nordområdene og Arktis i årene som kommer, både til lands, på sjøen og i luften (ibid:26).

Samtidig er det, som Åtland og Hakvåg påpeker, viktig å huske på at Arktis ikke er Ukraina. Situasjonen i Arktis skiller seg grunnleggende fra situasjonen i det postsovjetiske området. Russland har betydelige politiske og økonomiske interesser begge steder, men situasjonen i nord er mer forutsigbar, mer stabil og mer oversiktlig enn situasjonen i Russlands sørlige randsone (Åtland og Hakvåg 2014:27). Avtalen med Norge om en maritim avgrensningslinje i Barentshavet og i Polhavet, som trådte i kraft i 2011, ser ikke ut til å bli påvirket av krisen i Ukraina. Også folk-til-folk samarbeidet i Barentsregionen, samarbeid innenfor politi- og justissektoren, og søk- og redningsarbeidet mellom Norge og Russland, fortsetter som tidligere. Åtland og Hakvåg (2014:27) skriver at i en situasjon der det militære og forsvarsrelaterte samarbeidet mellom Norge og Russland ligger nede, ser det ut til at begge parter anser det som viktig å opprettholde flere samarbeidsprosjekter i nord.

2.5 Oppsummering

Dette kapitlet har hatt som hensikt å danne en bakgrunn for den videre studien ved å se på forholdet mellom Norge og Russland i nyere tid. Slutten på Den kalde krigen markerte en endring i den bipolare maktstrukturen som hadde preget verdensordenen siden slutten på andre verdenskrig. USA sto nå som verdens ledende supermakt, og videreutviklet samarbeidet med Vest-Europa gjennom blant annet NATO og EU. I kjølvannet av dette var det flere i Vesten som trodde at Russland var i en transisjonsperiode, hvor landet absorberte verdier fra et liberalt demokrati, noe som har blitt klarere og klarere at ikke har vært tilfelle. Russland, som lå med brukket rygg etter oppløsningen av Sovjetunionen, har i dag markert seg som en sterk stat som ønsker å spille en sentral rolle i internasjonal politikk, og som ikke vil la Vesten diktere spillereglene i det internasjonale samfunnet. I dag kommer motsetningene mellom Vesten og Russland klart til uttrykk gjennom konflikten i Ukraina.

Russlands handlinger på Krim og i Ukraina har fått konsekvenser for det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland, samtidig som det på noen områder foregår som normalt. I måten å forholde seg til utenrikspolitiske endringer i Russland på, er Norge i en særposisjon. På den ene siden er Norge en del av Vesten, og representerer de verdiene som kjennetegner vestlige stater. Norge er også medlem av NATO og samarbeider tett med EU, noe som har medført at også Norge har stilt seg bak EUs russlandssanksjoner. På den andre siden grenser Norge til Russland i den nordøstlige delen av landet vårt, og har flere samarbeidsprosjekter med Russland uavhengig av Vesten for øvrig. Dette legger motstridende premisser for debatten i Norge i kjølvannet av urolighetene i Ukraina. Militært er Norge blant de land som har mest å frykte fra et militært opprustet og tilsynelatende ekspansjonistisk Russland. Men samtidig er Norge også av de land som har mest å tape dersom samarbeid om forvaltning av nordområdene tones ned. De tradisjonelle bilaterale norsk-russiske relasjoner skulle også tilsi sterkere tillitsbånd og mindre tilbøyelighet til å fremstille Russland som grunnleggende annerledes eller fiendtlig innstilt.

3 Analytisk rammeverk

I dette kapitlet vil jeg etablere et analytisk rammeverk, med det formål å kartlegge rådende diskurser om Russland hos den sittende norske regjeringen, for så å se på i hvilken grad og form et utvalg norske aviser gjenspeiler regjeringens diskurser om Russland i Ukraina-konflikten. Dette rammeverket er basert på sosialkonstruktivismens (forkortet konstruktivismen) antagelse om at vi forstår, og tilegner oss kunnskap om verden ut ifra et sett med ideer. Ved å benytte disse prinsippene antar vi at adferd er et resultat av de ideene vi innehar, heller enn observerte eller utledede rasjonelle interesser. Der rasjonelle teorier legger stor vekt på målbare interesser for å forklare adferd, hevder konstruktivismen at å danne en forestilling om verden er vel så viktig som materielle faktorer når vi former verden rundt oss og gir den mening (Agius 2013:87). Formålet med denne studien er å undersøke hvilke ideer vi i Norge legger til grunn i møte med Russland. Mer spesifikt vil jeg se på de ideene som kommer til uttrykk i den sittende norske regjeringens respons på Russlands handlinger i Ukraina-konflikten, for så å se på i hvilken grad og form regjeringens diskurser gjenspeiles i et utvalg norske aviser. Når vi legger sosialkonstruktivismen til grunn, antar vi at den menneskelige verden ikke er naturgitt, men konstruert gjennom handlinger av aktørene selv. En av opphavsmennene til konstruktivisme innen internasjonal politikk, Alexander Wendt, illustrerer dette med å si ”anarki er hva stater gjør det til” (Wendt 1992:391). I dette ligger det at ideer er med på å forme vår forståelse av verden, som igjen kommer til uttrykk gjennom handling. For å kunne kartlegge hvilke ideer som kommer til uttrykk i den norske regjeringens respons på Russlands handlinger i Ukraina, er det nødvendig å forstå hvilke ideer som legges til grunn når man snakker og skriver om landet i øst.

I et forsøk på å kartlegge ulike ideer om Russland i Norge, har jeg valgt å benytte meg av en diskursanalyse. En slik analyse retter forskerens oppmerksomhet mot hvordan kollektive forestillinger skapes, speiles og opprettholdes gjennom språk (Bratberg 2014:30). Målet med diskursanalysen i denne studien er nettopp å se på hvilke forestillinger om Russland som er rådende i Norge, og i første del av analysen vil målet være å kartlegge viktige premisser for disse forestillingene. I analysens andre del vil jeg bruke diskursene fra første del som analyseskjema for å se på i hvilken grad norske aviser gjenspeiler regjeringens diskurser når de skriver om konflikten i Ukraina.

Dette kapitlet er delt inn i tre hoveddeler. Jeg vil starte med å gå litt dypere inn i ideers betydning i samfunnsvitenskapen. Med konstruktivismen som utgangspunkt vil jeg se på hvorfor ideer kan være en viktig faktor for politikkutforming. I avsnitt 3.2 vil jeg presentere diskursanalyse som teori og metode. Her baserer jeg meg på Ernesto Laclau og Chantal Mouffes diskursteori, som forstår hele det sosiale felt som en prosess hvor mening skapes. I avsnitt 3.3 vil jeg presentere studiens fremgangsmåte. Her legger jeg Iver Neumanns teknikker for gjennomføring av diskursanalyse til grunn.

3.1 Ideer og interesser i internasjonal politikk

Som nevnt ovenfor er formålet med denne studien å se på de ideene som kommer til uttrykk i den norske regjeringens respons på Russlands handlinger i Ukraina, for så å se på i hvilken grad og form et utvalg norske aviser gjenspeiler regjeringens diskurser. På grunn av studiens begrensninger har jeg valgt å ikke gå nærmere inn på hvor disse ideene kommer fra historisk sett, men heller rette fokus mot å spore opp de diskursene den norske regjeringen og norske aviser kan plasseres innenfor når de uttaler seg om Russlands handlinger i Ukraina. Det er gjort mange studier om Russlands forhold til Vesten. Grunnen til dette ligger i at begge parter har sterke interesser på den internasjonale arena, men ved flere anledninger har dette vist seg å være motstridende interesser. Kosovo (1999), Georgia (2008) og Ukraina (2014) kan her stå som eksempler. Ved å benytte et konstruktivistisk rammeverk antar vi at internasjonal politikk må forstås som en sosialiseringsprosess², hvor aktørene definerer sine identiteter og gjennom identiteten utvikler kollektive oppfatninger om verden rundt seg.

Rasjonelle og konstruktivistiske teorier er uenige om hvorvidt det er strategiske beregninger som springer ut fra mikroøkonomisk teori, eller ideer, som motiverer handling. Ofte blir det hevdet at ved å legge vekt på ideer, er konstruktivismen en rival til rasjonalistiske forklaringer (Goldstein & Keohane 1993). Denne påstanden er basert på antagelsen om at preferanser eller interesser ikke er ideer, noe som kan innebære at "rasjonalitet" er "virkeligere" enn ideer. Dette er likevel en påstand det vil være vanskelig å teste empirisk. De to mest benyttede tilnærmingene til studiet av internasjonal politikk, realisme og institusjonell liberalisme, tar begge utgangspunkt i rasjonelle modeller. Begge tilnærmingene antar at aktører ut fra egne interesser maksimerer egen nytte, avhengig av tvangsmiddel. Forskjellen mellom de to ligger

---

² Med sosialiseringsprosess menes det her sosialisering internasjonalt, der statsledere og diplomater møtes. Ted Hopf (2002) eksemplifiserer dette med "constructivism all the way down", altså meningsdannelse internt i et land – men knyttet til landets utenrikspolitiske profil.

hovedsakelig i hvorvidt stater kan forstås som enhetlige aktører eller som summen av politiske aktører i det enkelte land. I slike modeller er aktørenes preferanser og kausale overbevisning gitt, og oppmerksomheten trekkes mot variasjonen i mekanismer møtt av aktører. De fleste analytikere som lener seg på slike tilnærminger degraderer ideer til å spille en liten rolle (Goldstein & Keohane 1993:4). Samtidig finnes det også konstruktivistiske ”fundamentalister” som avviser konseptet om interesser, og dermed også rasjonalistiske forklaringer i det hele tatt.

3.1.1 Ideer i samfunnsforskning

Goldstein og Keohane (1993:3-4) argumenterer for at ideer, så vel som interesser, må vektlegges når man skal forklare menneskers handlinger. De legger til grunn at det ikke er noen iboende motsetning mellom interesser og ideer. Snarere kan interesser forstås som ideer om hva som anses som ønskelig og formålstjenelig. Fearon og Wendt (2002) foreslår at vi kan komme over denne fastlåste situasjonen i debatten mellom rasjonalister og konstruktivister ved å vektlegge empiriske heller enn ontologiske betingelser. Begge tilnærmingene legger til grunn at aktører handler på bakgrunn av hva de tror på. På bakgrunn av dette, så er det lite som skiller rasjonalister og konstruktivister i spørsmålet om hvorvidt ideer har noen betydning, men heller i spørsmålet om hvordan de har betydning (Fearon og Wendt 2002:59).

Denne studien tar konstruktivismens utgangspunkt, og går derfor ut ifra et syn om at de ideene den norske regjeringen har om Russland kommer til uttrykk gjennom statsrådenes uttalelser. Nærmere bestemt, så antar vi at ideer ligger til grunn for menneskelig adferd. Béland og Cox (2011:3) hevder at ideer former hvordan vi forstår politiske konflikter, gir definisjoner til våre mål og strategier, og er valutaen vi bruker til å kommunisere om politikk med. Ved å gi definisjoner til våre verdier og preferanser, gir ideene oss et tolkningsrammeverk som får oss til å se noen fakta som viktige, mens andre blir mindre viktige. Dette har igjen konsekvenser for hvordan vi forstår interessers betydning i politikken. I stedet for å se politikk som en konkurranse mellom mennesker som har klare og stabile interesser og utvikler strategier for å forfølge disse, ser Béland og Cox (2011:3) politikk som en maktkamp mellom mennesker som har motstridende ideer. Dette kan innebære deres interesser, men også deres idealer, selvfølelse, frykt og lignende. De ideene mennesker deler i deres kommunikasjon med sine omgivelser gir ikke bare et inntrykk av hva de ønsker, men også hva de ser på som passende (ibid:3).

Men hva mener vi med ideer i denne sammenhengen? For å kunne se på hvilke ideer som ligger til grunn når man snakker om Russland, er det viktig å vite hva som menes med en idé. Bergström & Boréus (2012:140) definerer en idé som en ”tankekonstruksjon som, til forskjell fra inntrykk og holdninger, utmerkes av en viss kontinuitet”. I samfunnsforskning blir ideer i økende grad anerkjent som viktige faktorer i politikken. Béland og Cox går så langt som å si at ”primært så er ideer kilder til politisk adferd”. De definerer ideer så enkelt som ”causal beliefs”:

”...Ideas are products of cognition. They are produced in our minds and are connected to the material world via our interpretation of our surroundings. Our minds can create ideas from any of a multitude of sensory perception, or the mind can create ideas based on no connection to reality at all. How else can we know and believe in things we cannot see or touch...?” (Béland og Cox 2011:3).

Ideer bærer også med seg en sammenheng mellom saker, og mellom mennesker i verden. Disse sammenhengene kan være kausale i ordets rette betydning, som for eksempel å foreslå at en hendelse var ansvarlig for å fremprovosere en rekke andre hendelser. Sist, men ikke minst så kan ideer hjelpe oss å vurdere problemer og utfordringer vi støter på, og på den måten være årsaker for våre handlinger (Béland og Cox 2011:3). Et annet viktig poeng Béland og Cox tar opp er at mennesker kan inneha forsonelige ideer. Resultatet av dette er at de vil oppnå konsensus med mennesker som deler de samme ideene, og komme i konflikt med de som innehar motstridende ideer (Béland og Cox 2011:4). Dette innebærer at de er villig til å kompromisse med mennesker som innehar andre ideer, for å oppnå et høyere mål. Et konkret eksempel på dette er NATO, der medlemslandene isolert sett står for helt ulike verdier og fremmer ulike ideer, men der konsensus er så felles at hvert av landene er villig til å gå i krig for hvert av de andre landene. Dette kan vi også knytte til konflikten i Ukraina, der NATO-landene snakker med én stemme til tross for at det internt i hvert av landene helt sikkert er store interesse- og idémotsetninger både blant beslutningstakerne i utenrikspolitikken og i kommentariatet i media.

3.2 Diskursanalyse som teori og metode

Valget av analysemetode er knyttet opp til forskningsspørsmålet. Intensjonen med studien er først og fremst å kartlegge de ideene den norske regjeringen legger til grunn når de vurderer Russlands handlinger i Ukraina-konflikten, for så og videre å bruke denne diskursen eller disse diskursene som analyseverktøy til problemstillingens andre del. Når man benytter

diskursanalyse finnes det flere ulike måter å tilnærme seg analysen på, men de fleste tilnærmingene deler antagelsen om at våre måter å kommunisere på ikke avspeiler vår omverden, identitet og sosiale relasjoner på en nøytral måte, men spiller en aktiv rolle i å skape og forandre dem (Jørgensen og Phillips 2002:1). Jørgensen og Phillips (2002:1) definerer diskurs som ”en bestemt måte å snakke om og forstå verden (eller et utsnitt av verden) på.” En diskurs er dermed en kollektiv forståelse av et sosialt eller politisk fenomen. Diskurs kan analyseres i empirisk tekst, men analysen skal først og fremst gi oss innsikt i forestillingene som ligger til grunn for teksten (og som teksten samtidig bidrar til å opprettholde) (Bratberg 2014:30).

Selv om diskursanalysen kan brukes på flere ulike områder, kan den ikke settes inn i en hvilken som helst teoretisk ramme. Jørgensen og Phillips (2002:3-4) skriver at det er avgjørende at man ikke bruker diskursanalysen som en analysemetode løsrevet fra det teoretiske og metodiske grunnlaget. I diskursanalyse er teori og metode lenket sammen, samtidig som man kan skape sin egen ”pakke” ved å kombinere elementer fra flere forskjellige diskursanalytiske perspektiv (ibid:4). Dette avsnittet vil starte med å se på diskurs og meningsdannelse. Her vil jeg legge Ernesto Laclau og Chantal Mouffes ”diskursteori” som grunnlag for det teoretiske, før jeg i neste avsnitt kombinerer deres teori med Iver B. Neumanns teknikker for gjennomføring av analysen.

3.2.1 Diskursteori

Diskursteori sikter mot en forståelse av det sosiale som en diskursiv konstruksjon, hvor alle sosiale fenomener i prinsippet kan analyseres som diskursanalytiske redskaper. På grunn av sitt brede fokus er diskursteorien velegnet som teoretisk grunnlag for sosialkonstruktivistiske tilganger til diskursanalyse (Jørgensen og Phillips 2002:25). Den overordnede tankegangen i diskursteorien er at sosiale fenomen så å si aldri er ferdige eller totale. Betydning kan aldri fastlåses endelig, noe som gir plass til konstante sosiale kamper om definisjoner av identitet og samfunn. Slike kamper kan være hvordan man i Norge oppfatter Russland. Disse kampene som foregår om hvordan Russland skal forstås, får igjen sosiale konsekvenser.

Laclau og Mouffe har bygget sin teori ved å kombinere og moderere to store teoretiske tradisjoner, marxisme og strukturalisme. Marxisme gir utgangspunkt for å tenke på det sosiale, og strukturalismen gir grunnlag for å tenke på mening. Laclau og Mouffe smelter disse tradisjonene sammen til én poststrukturalistisk teori, hvor hele det sosiale felt forstås

som en prosess hvor mening skapes (Jørgensen og Phillips 2002:25). Teorien deres tar utgangspunkt i at diskurs konstruerer den sosiale verden og gir den mening, og at mening aldri kan fastlåses på grunn av språkets grunnleggende ustabilitet. Dermed er ingen russlandsdiskurs en lukket enhet; diskursen omformes snarere konstant i kontakt med andre diskurser (Jørgensen og Phillips 2002:6).

3.2.2 Sentrale begreper i diskursteori

Før jeg går over til å presentere Laclau og Mouffes teori om det sosiale, er det en del sentrale begreper innenfor diskursteorien som krever en grundigere gjennomgang. Ifølge Laclau og Mouffe, kan man si at meningsdannelse som sosial prosess går ut på å fastsette mening. Vi prøver hele tiden å fastlåse tegnenes betydning ved å sette dem i bestemte forhold til andre tegn (Jørgensen og Phillips 2002:25). Et slikt prosjekt vil i siste innstans vise seg å være umulig, fordi enhver konkret fastleggelse av tegnenes betydning er *kontingent* – den er mulig, men ikke nødvendig. Det er nettopp disse stadige forsøk – som aldri helt fullkomment lykkes – som gir en inngang til analysen.

Formålet med diskursanalysen er da å ”kartlegge de prosesser hvor vi kjemper om hvordan tegnenes mening skal fastlegges, og hvor noen meningsdannelser blir så konvensjonalisert at vi oppfatter dem som naturlige” (Jørgensen og Phillips 2002:25-26). For Laclau og Mouffe forstås en diskurs som en ”fastleggelse av mening innenfor et bestemt domene” (ibid:26). Denne studiens søker da altså å kartlegge hvilken mening/meninger om Russland som har blitt så fastlåst og så konvensjonalisert at man nærmest ikke skulle tro at det fantes andre alternative måter å se Russland på.

Alle tegnene som inngår i en diskurs er *momenter*; deres mening blir holdt fast ved at de er ulike hverandre. I Laclau og Mouffes teori beskriver de at diskursen etableres ved at mening utkrystalliseres rundt noen *nodalpunkter*. Nodalpunkter brukes om enkeltstående begreper, altså et ord som kan kjedes sammen med andre ord og på den måten gi oss en bestemt meningstilskrivelse (ibid:26). I denne studiens analyse har jeg ikke valgt å benytte meg av nodalpunkter, men av klare ”statements”, eller ”oppfatninger”, og ideer som er gjennomgående i statsrådenes uttalelser. Diskursen vil da etableres som en totalitet, hvor oppfatninger og statements bunner i et sett med ideer om hva som er ”rett” og hva som er ”galt”. Dette gjøres ved å utelukke alle andre mulige måter å se Russland og internasjonal

politikk på. På den måten er en diskurs en reduksjon av muligheter, og et forsøk på å skape entydighet.

Alle de mulighetene som diskursen utelukker, kaller Laclau og Mouffe *det diskursive felt* (Jørgensen og Phillips 2002:27). Det diskursive felt forstås som et reservoar av meningstilskrivninger som tegn har hatt eller har i andre diskurser, men som settes til side i den spesifikke diskursen for å skape entydighet. På denne måten kan vi forstå det diskursive felt som diskursens ytre - alt den utelukker. Men siden en diskurs alltid konstitueres i forhold til et slikt ytre, vil det også alltid være i fare for å kunne bli underminert av dette ytre. Andre definisjoner av tegnene kan forstyrre diskursens entydighet. Her kommer begrepet *elementer* inn. Elementer forstås i denne sammenheng som tegn som ikke har fått en endelig fastsatt mening. Med dette begrepet gjenformulerer Laclau og Mouffe diskursbegrepet: "en diskurs forsøker å gjøre elementer om til momenter ved å redusere deres flertydighet til entydighet" (Jørgensen og Phillips 2002:27-28). I termer av Laclau og Mouffes diskursteori, etablerer diskursen en *lukking* – en midlertidig stopp i tegnenes meningsglidninger. Men denne lukkingen vil likevel aldri helt fullføres, fordi overgangen fra "elementer" til "momenter" ikke kan bli så komplett at den ikke kan utfordres av det diskursive felts flertydighet (ibid:28).

Vi kan bruke Russland som eksempel på et element, fordi det finnes konkurrerende måter å forstå Russland på. Dersom vi tar utgangspunkt i en diskurs der Russland er en trussel, blir da Russland forsøkt redusert til et moment ved å defineres på en bestemt måte. I en alternativ russlandsdiskurs vil man på samme måte forsøke å definere Russland entydig, men på en annen måte enn i diskursen om Russland som en trussel. Ordet "Russland" sier derfor ikke så mye i seg selv, men må settes i relasjon til andre ting for å gi mening. Dette skjer gjennom det Laclau og Mouffe kaller *artikulasjon*. De beskriver artikulasjon som enhver praksis som etablerer en relasjon mellom elementer, slik at elementets identitet modifiseres (Jørgensen og Phillips 2002:28). Ordet "Russland" er i seg selv flertydig, og derfor vil dets identitet forandres så snart man setter det i sammenheng med andre begreper i en konkret artikulasjon.

Med disse begrepene på plass, kan vi nå sette de i relasjon til hverandre. Diskursen streber altså mot å fjerne alle flertydigheter ved å gjøre *elementer* til *momenter* gjennom en *lukking*. Men denne prosessen vil aldri lykkes helt, fordi de meningsmuligheter som diskursen fortrenger til det diskursive felt, alltid truer med å destabilisere entydigheten (Jørgensen og Phillips 2002:29). Alle momenter blir derfor potensielle elementer. Konkrete artikulasjoner utfordrer de gjeldende diskurser ved å fastsette mening på bestemte måter. Og på grunn av

den alltid potensielle flertydigheten er ethvert muntlig eller skriftlig uttrykk (enhver sosial handling) til en viss grad en artikulasjon. For selv om uttrykket trekker på tidligere fastsettelser av mening, eller diskurser, hvor tegnene er blitt momenter, så er et uttrykk aldri bare en gjentakelse av noe allerede etablert (ibid:29).

Med dette har vi, ifølge Laclau og Mouffe, en første inngang til den konkrete diskursanalysen. Videre hevder Laclau og Mouffe at man med dette utgangspunktet kan begynne å avdekke hvilke kamper som foregår om meningsdannelse ved å se på de konkurrerende innholdsutfyllinger (Jørgensen og Philips 2002:29). Dermed kan man kartlegge diskursens delvise strukturering av bestemte domener: Hvilke meninger kjemper man om å definere, og hvilke meninger er relativt fastlagt og uimotsagte (momenter)? (ibid:29).

3.2.3 Teorien om det sosiale

Vi oppfører oss som om virkeligheten rundt oss hadde en fast og entydig struktur – som om samfunnet, de gruppene vi tilhører og vår identitet var objektivt gitt. Men på samme måte som struktur aldri er helt fastlagt, er også samfunn og identitet flytende og foranderlige størrelser, som aldri helt kan fastsettes. Diskursanalysens mål er derfor ikke å avdekke den objektive virkelighet, altså for eksempel å finne ut av hvilke grupper samfunnet ”i virkeligheten” består av, men å undersøke hvordan vi skaper virkeligheten, slik at den blir en objektiv og selvfølgelig omverden. Hvilke bilde av Russland er for eksempel det dominerende i Norge?

Der marxismen forutsetter at det finnes en objektiv, sosial struktur, som analysen så skal avdekke, er diskursteoriens utgangspunkt at vi skaper objektivitet. Det er denne skapelsesprosessen diskursanalysen skal forfølge. Laclau og Mouffes diskursteori ser all samfunnsmessighet som resultat av diskursive prosesser. Deres teori ser ”samfunnet” som menneskets forsøk på å skape entydighet i det sosiale – ikke en objektiv eksisterende størrelse. Laclau og Mouffe hevder i sin teori også at menneskers identitet (både kollektivt og individuelt) er et resultat av kontingente diskursive prosesser. Hos Laclau og Mouffe er det politiske prosesser som er utgangspunktet. Det er politiske artikulasjoner som avgjør hvordan vi handler og tenker, og dermed hvordan vi skaper samfunnet (Jørgensen og Phillips 2002:33).

Noen kritikere har forstått Laclau og Mouffes teori som at når alt oppfattes som diskurs, så betyr det at virkeligheten ikke finnes utenfor språket. Dette hevder Jørgensen og Phillips (2002:35) er en misforståelse. Som også er tilfelle for andre tilganger til diskursanalyse,

eksisterer det for diskursteorien både en sosial og en fysisk virkelighet, men vår adgang til denne virkeligheten er alltid formidlet gjennom diskurser (ibid:35). De fysiske objekter inneholder ikke noen mening i seg selv – det er noe vi tillegger dem. Som eksempel på dette bruker Laclau og Mouffe en stein. Steinen eksisterer uavhengig av sosiale klassifikasjonssystemer, men den oppfattes og anvendes som et prosjektil eller et kunstverk. Det kommer bare an på hvilken diskursiv kontekst steinen plasseres i (ibid:35). I diskursteorien oppfattes alle sosiale fenomener som organisert etter samme prinsipp som språket. På samme måte som språket er relasjonelt definert, og kun får sin betydning ved å være forskjellig fra andre tegn, så får også sosiale handlinger mening i relasjon til andre handlinger. All sosial praksis kan på den måten ses som artikulasjoner, fordi de reproducerer eller forandrer sine meningstilskrivninger. Reproduksjon og forandring av meningstilskrivninger er i bred forstand politiske handlinger. Politikk skal i diskursteorien ikke forstås snevert, som for eksempel partipolitikk. Det er derimot et bredt begrep som henviser til at vi hele tiden konstituerer det sosiale på bestemte måter, mens vi utelukker andre (Jørgensen og Phillips 2002:36). Våre handlinger er kontingente artikulasjoner – altså midlertidige fastlåsnings av mening i et uavgjørelig terreng, som reproducerer eller forandrer de herskende diskurser og dermed samfunnets innretning. Det å skape samfunnet på en bestemt måte, og dermed utelukke alle andre mulige måter, er det Laclau og Mouffe forstår med politikk (ibid:36). På den måten er ikke politikk bare en overflate som avspeiler en dypere sosial virkelighet, men tvert imot er selve den sosiale organisering et resultat av vedvarende politiske prosesser. På et gitt tidspunkt kan det være kamp om bestemte diskurser, og det blir synlig at forskjellige aktører forsøker å fremme forskjellige innretninger av samfunnet. Andre sosiale praksiser kan forekomme så naturlig at man nesten ikke kan se at det skulle kunne eksistere alternativer. De diskursene som er så fast etablerte at man glemmer deres vilkårlighet, blir i diskursteorien betegnet som ”objektive”. Mellom ”objektivitet” og ”det politiske” finnes begrepet *hegemoni*. På samme måte som det objektive igjen kan bli politisk, kan åpenbare konflikter i historiske forløp forsvinne og avløses av objektivitet, hvor det er konsensus om én synsvinkel som den naturlige. Veien fra politisk konflikt til objektivitet går over hegemoniske intervensjoner, hvor alternative virkelighetsoppfatninger undertrykkes, og én bestemt oppfattelse av verden står igjen som den naturlige (Jørgensen og Phillips 2002:36-37). Objektivitet er altså en betegnelse for det som fremstår som gitt og uforanderlig, og som tilsynelatende ikke får sin mening ved å være forskjellig fra noe annet. Men det er nettopp kun tilsynelatende, og derfor setter diskursteorien likhetstegn mellom

objektivitet og ideologi. Objektivitet skjuler de alternative muligheter for oss, og er med det ideologiske (ibid:37).

Identitet og gruppedannelse

Formålet med diskursanalysen er å avdekke og analysere mytene om samfunnet som en objektiv realitet som impliseres i språk og handling (Jørgensen og Phillips 2002:40). Men hvordan kan man forstå de aktørene som deltar i kampene om å definere og utforme virkeligheten? I denne studien vil jeg se på tre regjeringsaktører som hver for seg er subjekter med et eget idegrunnlag, men gjennom sine posisjoner inngår de i et fellesskap der de sammen blir til en aktør som i dette tilfellet er den norske regjeringen. Alle de ulike tilnærmingene til diskursanalyse er kritiske overfor den klassiske vestlige oppfattelse av individet som et autonomt subjekt (ibid:40). I diskursen finnes det alltid noen utpekte posisjoner som subjektet kan innta. Til disse posisjonene knytter det seg noen forventninger om hvordan man skal oppføre seg, og hva man kan si og ikke si. Og som jeg har diskutert ovenfor, mener Laclau og Mouffe at én diskurs aldri kan etablere seg så total at den blir den eneste diskurs som strukturerer det sosiale. For å kartlegge hvilke diskurser den norske regjeringen trekker mot, vil det være naturlig at statsrådene i stor grad er samstemte i sine uttalelser om Russlands handlinger i Ukraina. I utgangspunktet kan vi anta at statsrådene hver for seg bygger sin virkelighetsoppfatning på ulike ideer, men både gjennom partitilhørighet og regjeringsdeltakelse har de kompromisset seg frem til et felles idégrunnlag og til å inngå i en felles politisk diskurs. Dette kan man anta på bakgrunn av at de fremmer et politisk syn i saken. Samtidig så er det ifølge Laclau og Mouffe alltid flere motstridende diskurser på spill. I spørsmålet om hvordan Russland skal forstås, vil det alltid finnes alternative måter å se Russland på. På den måten er subjektet også fragmentert; det posisjoneres ikke bare ett sted av en diskurs, men i mange forskjellige posisjoner av forskjellige diskurser (Jørgensen og Phillips 2002:41). Mange av disse posisjonene tenker man ikke over, men hvis motstridende diskurser samtidig forsøker å organisere det sosiale rom, blir man interpellert i forskjellige posisjoner på én gang. På den måten er subjektet overdeterminert; det er posisjonert av flere motstridende diskurser, som det oppstår en konflikt mellom.

I diskursteorien er subjektet alltid grunnleggende overdeterminert, fordi diskursene alltid er kontingente; det finnes ikke noen objektiv logikk som utpeker en entydig subjektposisjon for subjektet. Subjektposisjoner som ikke er synlig i konflikt med andre posisjoner, er resultat av

hegemoniske prosesser – et resultat av at alternative muligheter er blitt utelukket, og en bestemt diskurs fremstår som den objektive sanne (Jørgensen og Phillips 2002:42).

Ifølge Laclau og Mouffe må gruppedannelse forstås som en reduksjon av muligheter. Folk konstitueres som gruppe idet noen identitetsmuligheter fremheves som relevante og andre ignoreres (Jørgensen og Phillips 2002:43-44). Som jeg var inne på i kapittel 2, så innebærer det å opprettholde en bestemt identitet, ifølge Neumann (2011:86), å avgrense et ”oss” fra det som er utenfor. Termen ”konstituerende andre” vektlegger simpelthen at identiteter er et spørsmål om å skille et ”oss” fra et ”dem”. I norsk sammenheng blir altså dette ”dem” gjerne forbundet med Russland. I diskursive gruppedannelser lukker man således dels ”den andre” – den man identifiserer seg i motsetning til – ute. Dels ignorerer man også de forskjellige som er i gruppen, og på den måten også alle andre måter man kunne ha dannet grupper på. På denne måten er gruppedannelser politiske (Jørgensen og Phillips 2002:45).

Antagonisme og hegemoni

Hvordan kan man forstå konflikter innenfor en diskursteoretisk ramme? I det diskursteoretiske perspektiv gjennomsyrrer konflikt og kamp det sosiale (Jørgensen og Phillips 2002:47). Bestemte diskurser kan på visse historiske tidspunkter virke selvfølgelige og stå uimotsagte. Det er dette begrepet ”objektivitet” henviser til. Men de er aldri mer etablerte enn at deres momenter igjen kan bli elementer og dermed gjenstand for nye artikulasjoner.

Antagonisme er diskursteoriens begrep for konflikt (Jørgensen og Phillips 2002:47).

Antagonisme oppstår når forskjellige identiteter gjensidig forhindrer hverandre. Men selv om man har forskjellige identiteter, behøver de ikke stå i et antagonistisk forhold til hverandre.

Antagonisme finner man der hvor diskursene støter sammen, og oppløses gjennom hegemoniske intervensjoner. En hegemonisk intervensjon er en artikulasjon, som gjennom en kraft gjenoppretter entydighet. ”Kraft” er forskjellig fra ”makt”. Makt henviser til den prinsipielle utelukkelsen av andre muligheter i den konkrete konstruksjon av en bestemt orden, mens kraft henviser til undertrykkelse av faktisk tilstedeværende muligheter (ibid:47-48). ”Hegemoni” ligner ”diskurs”, fordi begge begreper betegner en fastlåsnings av elementer i momenter. Men den hegemoniske intervensjon foretar denne fastlåsnings på tvers av diskurser, som antagonistisk støter sammen. En diskurs blir undergravet utenfra, fra det diskursive felt, og hvor en annen diskurs overtar, eller snarere oppløser den ved å reartikulere

dens elementer. Den hegemoniske intervensjonen er vellykket hvis én diskurs igjen alene dominerer der hvor det tidligere var konflikt, og antagonismen er dermed oppløst.

Laclau og Mouffe illustrerer dette med et eksempel fra første verdenskrig. Når folk fra forskjellige nasjoner faktisk gikk til krig mot hverandre, så er det tegn på at den hegemoniske artikuleringen av folk som ”tyskere” og ”franskmenn” faktisk lyktes på bekostning av artikuleringen av folk som for eksempel arbeidere (Jørgensen og Phillips 2002:48). Den hegemoniske intervensjon er altså en prosess i et antagonistisk terreng, og diskursen er resultatet: den nye fastlåsnings av betydning. Etableringen av hegemoniske diskurser som objektivitet og oppløsning av dem i nye politiske kampfelt er altså et viktig aspekt av sosiale prosesser som diskursanalysen avdekker. Men ifølge Laclau er oppløsningen av hegemoniske diskurser – også kalt dekonstruksjon – en beskrivelse av den diskursive praksis.

Dekonstruksjon er en operasjon som viser til at en hegemonisk intervensjon er kontingent – at elementene kunne ha vært knyttet sammen på en annen måte (ibid:48). Diskursanalysen går derfor hele tiden ut på å dekonstruere de strukturene som utgjør vår ”naturlige” omverden; man forsøker nettopp hele tiden å vise at den gitte innretningen av verden er et resultat av politiske prosesser med sosiale konsekvenser. Men diskursanalytikere er ofte selv forankret i nettopp de diskurser han eller hun vil analysere. Selv om arbeidet hele tiden går ut på å distansere seg fra disse diskurser, og å ”vise de slik de er”, så finnes det i denne typen teoribygging ikke noe håp om å komme utenom diskursene og se den rene sannhet – fordi sannhet i seg selv alltid vil være en diskursiv konstruksjon (Jørgensen og Phillips 2002:49).

3.2.4 Oppsummering

Utgangspunktet i Laclau og Mouffes diskursteori er altså at alle diskurser og artikuleringer kunne ha vært annerledes. Men selv om alt i prinsippet kunne ha vært annerledes, betyr ikke det nødvendigvis at forandring er enkelt (Jørgensen og Phillips 2002:55). Diskursteorien skiller mellom det objektive og det politiske nettopp fordi det finnes en objektivitet - en rekke sosiale innretninger som vi tar for gitt, og derfor ikke stiller spørsmål ved eller forsøker å endre. Alle aktører har heller ikke tilgang til å gjøre seg opp en mening og forstå ting på nye måter. I diskursteorien forstås aktører, enten det dreier seg om grupper eller individer, som subjektposisjoner avsatt av diskursene. Alle mennesker har ikke adgang til de samme subjektposisjonene, og i våre samfunn kan begrensninger for eksempel følge kategorier som klasse, etnisitet og kjønn (ibid:55). Videre i denne studien vil jeg forsøke å se på regjeringens

premisser om Russlands handlinger i Ukraina-konflikten, nettopp for å se på hvilken virkelighetsoppfatning som legges til grunn i vårt møte med ”den andre”.

3.3 Fremgangsmåte

Laclau og Mouffes tekster tilbyr et teoretisk rammeverk til diskursanalysen, men som Jørgensen og Phillips (2002:24) skriver, så tilbyr de ikke så mange praktiske redskaper til tekstnær diskursanalyse. Det kan derfor ofte vært en fordel å kombinere deres diskursteori med andres mer praktisk rettede arbeid om diskursanalysen. Jeg har valgt å kombinere Laclau og Mouffes diskursteori med Iver B. Neumanns teknikker for gjennomføring av en slik analyse. Men det betyr ikke at jeg vil legge Laclau og Mouffe helt bort under selve analysen. De tilbyr noen overordnede perspektiver som kan være nyttig ved gjennomføring av analysen, mens Neumann er mer konkret. Videre vil jeg skissere hvordan Neumann mener det kan være hensiktsmessig å strukturere arbeidet ved å følge tre steg.

Neumann skriver at det man leser, det skrevne og for den saks skyld det talte, er for diskursanalytikere en handling (Neumann 2001:51). Disse talehandlingene er forskningsdata for analytikeren, uavhengig av hva slags status det har som for eksempel sannhetskrav. Neumann skriver at det ofte kan være nyttig å dele det innledende arbeidet inn i tre steg: valg og avgrensning av diskurs, identifikasjon av diskursens representasjoner og diskursens lagdeling (Neumann 2001:50).

3.3.1 Neumanns tre steg for å foreta en diskursanalyse

Skritt én: Valg og avgrensning av diskurs

Neumanns første skritt i en diskursanalyse er å avgrense det som skal studeres (Neumann 2001:55). Her påpeker Neumann også viktigheten av å avgrense diskursen i tid. For denne studiens analyse, ønsker jeg å kartlegge diskurser den norske regjeringen kan plasserer i når de uttaler seg om Russlands handlinger i Ukraina-konflikten. Startpunktet for studien faller da naturlig til februar 2014, da konflikten i Ukraina for alvor tok seg opp. På grunn av denne studiens tidsaspekt vil jeg studere materiale frem til februar 2015. Neumann tar også opp problemstillingen med at diskursen i prinsippet bærer med seg minnet om sin egen tilblivelseshistorie, slik at hver tekst vil muliggjøres av de tekstene som er gått forut for den. Men samtidig så kan man ikke gå tilbake til ”Arilds tid” hver gang man skal gjøre en

diskursanalyse (Neumann 2001:57). Denne studiens kapittel 2 er ment som en kort historisk bakgrunn for Norges forhold til Russland, nettopp for å gi leseren den historiske bakgrunnen som legger grunnlag for dagens diskurser.

Skrutt to: Diskursens representasjon

Neumanns andre skritt kan, som han skriver, være å sette opp en inventarliste over de representasjoner som finnes i den valgte diskursen.³ Representasjon er for Neumann "ting og fenomener i den tapning de fremstår for oss, altså ikke tingene i seg selv, men tingene silt gjennom det som kommer mellom oss og verden: språket, kategoriene, osv (Neumann 2001:33). Diskurs er virkelighetsproduserende, så et annet ord for disse representasjonene er virkeligheter. For denne studien vil jeg forsøke å spore opp hvilke ideer statsrådene legger til grunn for sine uttalelser om Russland. Dette vil jeg gjøre ved å uttrykke klare "statements", eller ideer, som er underliggende det statsrådene uttaler, og hvilke diskurser disse ideene skriver seg inn i. I analysen av avisene vil jeg se på om et utvalg tekster skriver seg inn i regjeringens diskurser, eller om det er andre ting som vektlegges her. Den valgte diskurs, i denne studien den norske om Russland, vil ofte inneholde en dominerende representasjon av virkeligheten og én eller flere alternative representasjoner (Neumann 2001:60).

Problemstillingens første del søker i denne studien å avdekke hvilke representasjoner om Russland som er dominerende hos den norske regjeringen, for så å se hvilke diskurser disse representasjonene skriver seg inn i. Det jeg er ute etter å undersøke her er både om det er en dominerende diskurs som kommer til uttrykk, og om det finnes alternative diskurser.

Skrutt tre: Diskursens lagdeling

Skrutt nummer tre kan så være å spørre om alle trekk ved en gitt representasjon er like bestandig. Om noen trekk forener og noen differensierer, er det rimelig å tenke seg at de trekkene som forener, vanskelig lar seg forandre (Neumann 2001:62). I forhold til den norske regjeringens ideer om Russlands handlinger i Ukraina-konflikten, vil dette være vanskelig å ta stilling til av flere grunner. Først og fremst fordi regjeringen er politisk farget, men også fordi Ukraina-konflikten er en konflikt som vi kan forvente vil ta slutt. Hvordan tidligere regjeringer ville stilt seg i samme spørsmål, vil derfor bli rene gjetninger.

---

³ I deler av sitt arbeid bruker Neumann "representasjon", der andre bruker "diskurs". Hos Neumann kan det råde konkurrerende representasjoner innenfor en diskurs (for eksempel den norske russlandsdiskursen).

3.3.2 Metodologiske betraktninger

Diskursanalyse handler i bunn og grunn om å distansere seg fra diskursene og fremstille de ”slik de faktisk er”. Men som Jørgensen og Phillips (2002:49) problematiserer, så vil det med bruk av denne typen teori aldri være mulig å komme utenom diskursene og se den rene sannhet, fordi et premiss i diskursperspektivet er at sannhet igjen bare er en diskursiv konstruksjon. Ofte er diskursanalytikeren forankret i de samme diskursene som hun eller han ønsker å analysere. Dette er ikke noe det som forsker er mulig å gjøre noe med, annet enn å være bevisst på at man aldri kan etablere den rene sannhet.

Mer konkrete debatter rundt bruk av diskursanalyse dreier seg ofte om hvorvidt analysemetoden er en holdbar form for samfunnsvitenskapelig forskning. Og som Bratberg (2014:53) påpeker, er det i alle fall klart at metoden ikke lar seg bedømme fullt ut ved hjelp av strengt definerte kriterier for validitet og reliabilitet. Her er utfordringen at diskursanalyse sjeldent gir grunnlag for verken en klar operasjonalisering eller et avgrenset og entydig kausalforhold. Det er vanskelig å kunne vise til begrepsvaliditet, indre validitet og generalisering til en definert populasjon (Bratberg 2014:54). I mine to analysekapitler vil jeg komme tilbake til metodologiske betraktninger, ettersom det vil være mer fruktbart å diskutere dette underveis.

4 Regjeringens russlanduttalelser

I dette kapitlet vil jeg kartlegge ulike ideer som kommer til uttrykk i den norske regjeringens respons på Russlands handlinger i Ukraina-konflikten. For å representere den norske regjeringen i Ukraina-konflikten, er det naturlig å velge statsråder som har ansvarsområder knyttet nært opp til denne konflikten. Jeg har valgt å ta med uttalelser fra forsvarsminister Ine Eriksen Søreide, utenriksminister Børge Brende, og statsminister Erna Solberg. Sammen representerer disse tre den norske regjeringens russlanddiskurser i Ukraina-konflikten. Denne analysen vil ha en eksplorerende form, hvor jeg ønsker å avdekke mønstre i den norske regjeringens omtale av Russland.

Basert på det analytiske rammeverket, vil jeg benytte meg av tekstanalyse av statsrådenes uttalelser om Russlands gjennom å analysere taler, kronikker og debattprogrammer på TV. Målet med analysen er å studere et materiale som diskursene trer frem gjennom. Taler og kronikker anses generelt for å ha en fremtredende rolle i en politisk diskurs (Bergström og Boréus 2012). I perioden februar 2014 til februar 2015 har Ine Eriksen Søreide, Børge Brende og Erna Solberg ved flere anledninger brakt opp situasjonen i Ukraina i sine taler og kronikker. Gjennom et slikt materiale formidler statsrådene den norske regjeringens perspektiv på Russland i lys av situasjonen i Ukraina, og det egner seg derfor godt for denne studiens analyse. Taler og kronikker kan, sammen med TV-debatter, være en kombinasjon som gir et godt grunnlag for analyse. Mens talene og kronikkene er skrevet ned og holdt for et publikum, blir statsrådene i en debattsituasjon også utfordret av andre debattanter med motstridende synspunkter og av programledere som stiller kritiske spørsmål. Alle talene og kronikkene jeg har valgt ut har jeg hentet fra regjeringen.no, og alle debattprogrammene på TV er hentet fra nett-TV i NRKs arkiver på nett.

4.1 Analytisk tilnærming og valg av analysemateriale

Som jeg har diskutert i kapittel 3, så antar vi med å benytte en konstruktivistisk tilnærming, at ideer ligger til grunn for handling. Og som Neumann (2001:58) påpeker, så er for diskursanalytikeren det skrevne og det talte en handling, som igjen får konsekvenser for politikken. Vi antar altså at ideer utgjør grunnlaget for måten vi betrakter verden omkring oss på (Bratberg 2014:58), og at disse igjen knytter an til en eller flere overordnede diskurser.

Ved å gå induktivt til verks, søker analysen å kartlegge hvilke ideer som kommer til uttrykk i den norske regjeringens respons på Russlands handlinger i Ukraina. Om vi trekker paralleller til Laclau og Mouffes diskursteori, så søker analysen å kartlegge de ”meningene” som har blitt så fastlåste og så konvensjonalisert når regjeringen uttaler seg om Russlands handlinger i Ukraina, at de nærmest oppfatter dem som naturlige.

Som analysemateriale har jeg valgt:

- 31 taler og aviskronikker (17 av Ine Eriksen Søreide, 9 av Børge Brende og 5 av Erna Solberg).
- 4 debattprogram på TV (1 med Ine Eriksen Søreide og 3 med Børge Brende).

Når man skal gjøre en slik tekstanalyse er det et sentralt reliabilitetsspørsmål som melder seg. Statsviteren Ted Hopf (2002:33) fremhever behovet for å studere diskurs gjennom studiet av mangfold. Datamaterialet bør bestå av så mye som mulig. For denne analysen har jeg lagt til grunn alle de talene de tre statsrådene har holdt i den gitte perioden, og alle TV-debattprogrammene de har deltatt i på NRK hvor konflikten i Ukraina har vært et tema.

I og med at de tre statsrådene innehar forskjellige poster, er det naturlig at de vil ha et litt ulikt fokus. Jeg har derfor tatt for meg én og én statsråd, og starter med forsvarsminister Ine Eriksen Søreide. Hun legger stor vekt på forsvars- og sikkerhetspolitikk når hun uttaler seg, noe som gjør NATO til et sentralt tema i flere av hennes uttalelser. Etterpå har jeg tatt for meg utenriksminister Børge Brendes uttalelser, og han legger mye vekt på Russlands opptreden i lys av folkeretten så vel som demokratiske idealer. Datamaterialet av statsminister Erna Solbergs uttalelser er litt mindre enn hva tilfelle er hos de to andre statsrådene, men talene og kronikkene hennes viser at hun er opptatt av at internasjonale lover og regler skal ligge til grunn for samhandling mellom stater.

I analysen har jeg henvist til sitater, og prøvd å trekke ut de ideene som er sentrale og som kommer til uttrykk gjennom statsrådenes uttalelser. Disse ideene knytter så i neste instans an til en bestemt forståelse av Russland, uttrykt og vedlikeholdt gjennom språk. Etter å ha kartlagt ulike ideer hos statsrådene, har jeg tatt steget fra disse ideene til diskursive formasjoner som inkluderer mer enn én identitet. Dette innebærer at en gitt aktør, bevisst eller ubevisst, kan knytte an til flere konkurrerende diskurser. Disse kan også stå i et motsetningsforhold til hverandre, men vil da typisk være hierarkisk organisert. Hopf (2002:26) skriver at dette innebærer å bevege seg inn på et domene hvor reliabilitet, i form av

at andre lesere som undersøker materialet vil ha den samme forståelsen, svekkes. Å plassere identiteter og ideer er en induktiv prosess for å lese og relatere tekster, og vil i stor grad være basert på forskerens egne tolkninger. I analysen argumenterer jeg for at ideene jeg har etablert kan plasseres innenfor to hoveddiskurser. For at leseren skal være i stand til å evaluere tolkningene mine på en kritisk måte, har jeg i tillegg til å henvise til sitater også vært konsekvent med å ikke ta sitater ut av den sammenhengen det ble sagt i. I kapitlets siste del har jeg valgt å si noe om mulige implikasjoner av statsrådenes oppfatning av Russlands handlinger i Ukraina. Dette er relevant fordi deres oppfatning har konsekvenser for politiske beslutninger.

4.2 Tekstanalyse

4.2.1 Ine Eriksen Søreides uttalelser

Analysene av de tre statsrådene retter oppmerksomheten mot hvilken virkelighetsoppfatning regjeringen legger til grunn når de vurderer Russlands handlinger i Ukraina. Det er da snakk om virkelighetsoppfatninger som formes og opprettholdes gjennom språklig praksis (Bratberg 2014:28). På den måten er språk med på å skape virkelighet gjennom måten regjeringen forstår Russland på. Hver av disse kollektive oppfatningene bygger på et sett av ideer. Om vi legger til grunn at ideer er tankekonstruksjoner med en viss grad av kontinuitet (Bergström og Boréus 2012:140), handler det om å få tak på hvilke ideer statsråden legger til grunn for sine uttalelser om Russland.

Siden det foreligger såpass mange taler og kronikker av Søreide, vil jeg ikke gjennomgå materialet kronologisk. Likevel så er det mye av det samme som går igjen i hennes retorikk, så jeg har prøvd å trekke ut de mer overordnede ideene som står sentralt når hun har uttalt seg om Russland og situasjonen i Ukraina.

Russlands handlinger synliggjør en alternativ verdensorden

I flere av sine uttalelser kommer Søreide inn på at ulike krefter i dag utfordrer den verdensordenen som har dominert verden siden Den kalde krigens slutt. I en kronikk publisert i Nordlys 15. september 2014, skriver Søreide:

Sitat 1: “For første gang siden andre verdenskrig har en europeisk stat erobret en del av et naboland med makt. Russlands illegale og folkerettsstridige handlinger, i form av

annektering av Krim og aggresjonen i Øst-Ukraina har ført til en ustabilitet og uforutsigbarhet som vi ikke har sett i Europa på flere tiår” (Søreide 2014a).

I samme kronikk skriver også Søreide:

Sitat 2: ”Russlands åpenlyse brudd med en fredlig og stabil europeisk orden bygget på folkerett og diplomati kan ikke stå uimotsagt. Samtidig som Russland har vist vilje til å bruke militær makt for å oppnå politiske mål, ser vi at den omfattende moderniseringen av landets væpnede styrker også har økt evnen i svært stor grad”. (Søreide 2014a).

I sitatene legger Søreide til grunn en oppfattelse om at konflikten i Ukraina synliggjør en alternativ verdensorden og en trussel mot de spilleregler det internasjonale samfunn har vært organisert rundt etter Den kalde krigen. I dette er Russland sentralt, og Søreide mener at situasjonen i Ukraina har vist at russisk utenrikspolitikk igjen handler om interessesfærer og maktpolitikk. Russlands handlinger i Ukraina har vist at Russland er villig til å trosse internasjonale kjøreregler for å oppnå sine politiske målsettinger, noe som har skapt en ustabil og uoversiktlig situasjon i Europa. I dette ligger det at Søreide fremmer en idé om at suverene staters grenser skal respekteres og ikke krenkes med ekspansjonistisk formål.

I sin tale ”Charting NATO’s next Chapter: From Afghanistan to Ukraine and beyond”, holdt den 19. Mars 2014, sa Søreide:

Sitat 3: In times like these our value-based transatlantic partnership is a counterbalance to a world that sometimes can seem adrift. It is these very values and principles that strengthen our open societies and sustain global order. But we cannot take these values for granted” (Søreide 2014b).

I sitatet kommer det også frem hvordan Søreide mener stater skal opptre i det internasjonale samfunn. Hun legger til grunn en vestlig definert verdensorden, og en idé om at internasjonale lover og regler skal legge grunnlaget for samhandlingen mellom stater i det internasjonale samfunn. De verdiene som de vestlige landene representerer, utfordres nå av Russland, som ser internasjonal politikk som maktbasert geopolitikk. Dette gjør at Vesten må stå samlet og styrke de verdiene som de vestlige landene representerer, en verdi som Norge som sårbar småstat er særlig avhengig av.

NATO er Norges sikkerhetsforankring og forsvarer vestlig liberalt demokrati

Som tidligere nevnt, så fokuserer Søreide i sine uttalelser på forsvars- og sikkerhetspolitikk når hun uttaler seg om Russland og konflikten i Ukraina. Dette gjør at NATO er et sentralt tema i flere av hennes uttalelser. Jamfør kapittel 2, så har Norge en lang tradisjon med å vende seg vestover. Norge har vært en del av forsvarsalliansen NATO siden oppstarten i 1949, og som Søreide kommer inn på ved flere anledninger, så er NATO bærebjelken i norsk utenrikspolitikk. Søreide er også klar på at situasjonen i Ukraina slik den er i dag, gjør NATOs rolle viktig. I en tale holdt i Riga 16. september 2014, sa Søreide:

Sitat 4: “The events this spring has shown the value of NATO as a political alliance. Through NATO, Europe and North America have demonstrated unity and sent a powerful message to Russia”(Søreide 2014c).

I en tale holdt 25. april 2014, utdyper hun dette:

Sitat 5: ”Russia appears to be reinventing a sphere of influence⁴ by seizing a part of Ukraine, maintaining large numbers of forces on its borders. (...) In the current situation, NATO has taken steps to increase its situational awareness. Furthermore, NATO has taken measures that demonstrate the credibility of our collective defense capability and deterrence posture”. (Søreide 2014d).

I sitatene kommer Søreide igjen inn på den nye verdensordenen og den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa. I dette mener Søreide at NATO står sentralt, fordi medlemslandene har sagt seg villig til å kjempe for de vestlige verdiene om de skulle bli truet. Med dette legger Søreide til grunn en idé om at i kjølvannet av den nye verdensordenen og den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa som følge av Russlands handlinger i Ukraina, er NATOs rolle som forsvarsallianse viktig. Både fordi NATO skal fungere som en sikkerhetsgarantist for stabiliteten i Europa, og fordi NATO skal bidra til å spre demokratiske prinsipper.

I sin tale “Charting NATO’s next chapter: From Afghanistan to Ukraine and beyond” 19. Mars 2014, kom hun også inn på NATOs betydning for Norge.

---

⁴ Dette vil si EUs østlige naboland som Russland har uttalt at de ikke ønsker vestlig innflytelse i (Adomeit 2011:1).

Sitat 6: "The political role that NATO plays is of great value to Norway. We are fully a part of NATO's collective approach, and we strongly defend the right of every nation to decide its own future (Søreide 2014b).

I en kronikk i Nordlys 15. september 2014, skriver Søreide:

Sitat 7: "NATO er grunnsteinen i norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. I lys av de endringene vi nå ser i våre nærområder, er dette viktigere enn noen gang (Søreide 2014a).

I de to sitatene ovenfor fremmer Søreide en idé om at NATO er Norges sikkerhetspolitiske forsikring mot Russland, og at Norge vil føre en politikk i tråd med NATO når det gjelder forsvars- og sikkerhetspolitiske spørsmål i møte med Russland.

Russland er konfliktens aggressor

Et gjennomgående tema i analysematerialet, er at Søreide beskriver Russlands handlinger i Ukraina som brudd på folkeretten og internasjonal lov.

Sitat 8: "We face a situation where Russia is not only violating international law. It is also challenging the post-cold war security order in Europe by preventing a nation from choosing her own future. And it is using military power to achieve this" (Søreide 2014d).

I en tale holdt for Oslo Militære Samfund 9. februar 2014, sa også Søreide at:

Sitat 9: "Vi har i dag å gjøre med et annet Russland. Internasjonalt samarbeid er erstattet av økt spenning. Sett fra Moskva er militær opprustning og aggresjon svaret på de utfordringene de ser rundt seg" (Søreide 2015).

I uttalelsene kommer det frem at Søreide mener ansvaret for at situasjonen i Ukraina i dag er som den er, påhviler Russland som følge av deres aggressive politikk. Dette er fordi denne aggressive politikken har medført at den sikkerhetsorden som har vært gjeldende i Europa etter Den kalde krigen, nå er usikker og uforutsigbar. Med dette gir Søreide uttrykk for en oppfatning om at Russland er konfliktens aggressor, og at deres handlinger har vist at Russland legger andre premisser til grunn enn det Vesten gjør for sin utenrikspolitikk. Søreide trekker her på en idé om at konflikter ikke skal løses med militær makt som ikke er forankret i FN.

Søreide sier ved flere anledninger at Russlands aggressive adferd har ført til bekymring blant andre vestlige land. Her nevner hun spesielt de baltiske landene. Samtidig så er hun klar på at når det gjelder Norge, så er situasjonen annerledes. I en tale holdt på konferansesentret til Røde Kors 20. november 2014, sa Søreide:

Sitat 10: “Despite a more self-assertive Russia, I see no direct threat to Norwegian sovereignty. Norway has a different historical experience with Russia than many of the Eastern European countries. We have a long-standing border, and we have had peaceful relations with Russia for more than a thousand years (Søreide 2014e).

Her sier Søreide at hun ikke anser Russland som en trussel for norsk suverenitet. Denne retorikken skiller seg fra den hun bruker når hun snakker på vegne av sikkerheten i Europa. Når hun snakker på vegne av Norge i dets forhold til Russland, trekker hun på en annen diskurs enn når hun snakker om NATOs forhold til Russland. Sitatet viser at Søreide fremmer en idé om at Russland ikke utgjør en direkte trussel mot norsk suverenitet, og begrunner dette med at de to landene har hatt et fredelig forhold i over tusen år. Denne diskursen skiller seg altså fra den klare vestlige diskursen som Søreide trekker på når hun beskriver den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa.

Russland er også Norges samarbeidspartner

Mer diplomatiske uttalelser av forsvarsministeren er også å finne når hun snakker om det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland.

Sitat 11: ”Russland har i de siste årene vært en konstruktiv og ansvarlig aktør i Arktis. Russland bidrar til et multilateralt samarbeidsklima og søker å opprettholde gode relasjoner til de arktiske statene, deriblant Norge” (Søreide 2014f).

I dette sitatet legger Søreide til grunn en idé om at Russland er en viktig samarbeidspartner for Norge. Til tross for at Norge sammen med sine allierte har fordømt Russlands handlinger i Ukraina, er Søreide opptatt av at Norge må samarbeide med Russland på de områdene partene er enige.

Denne diskursive brytningen kommer godt frem i en tale Søreide holdt hos institutt for forsvarsstudier 3. september 2014:

Sitat 12: ”Den forverrede situasjonen mellom Vesten og Russland er en utfordring for Norge som NATO-grensestat mot Russland og partner med Russland i forvaltningen av nordområdene. På den ene siden må vi være et aktivt og tydelig NATO-medlem og følge opp våre forpliktelser som følge av medlemskapet. Samtidig så må vi opprettholde vårt samarbeid med Russland i nord” (Søreide 2014f).

Dette sitatet illustrerer brytningen mellom de diskursene jeg har vært inne på i Søreides uttalelser. På den ene siden sier Søreide at situasjonen mellom Vesten og Russland er en utfordring for Norge som NATO-medlem, fordi Norge som medlemsland må følge opp NATOs politikk. Og selv om det militære samarbeidet mellom Norge og Russland foreløpig

er suspendert som følge av Russlands handlinger i Ukraina, har Norge valgt å opprettholde mange av de bilaterale avtalene og samarbeidsprosjektene med Russland. Her legger Søreide til grunn en idé om at til tross for Russlands handlinger i Ukraina, så er Russland også Norges samarbeidspartner, da spesielt i forvaltningen av nordområdene. Dette er altså et punkt hvor diskursene skiller lag, og vi kan se at Søreide trekker på to ulike diskurser når hun uttaler seg om Russland.

4.2.2 Sentrale ideer i Søreides uttalelser

Formålet med analysen av Søreides russlanduttalelser har vært å trekke ut de ideene som er sentrale og som ligger til grunn for hennes uttalelser om Russland. Analysen viser at Søreide leger internasjonale lover og regler til grunn for sine uttalelser, og hun er opptatt av at i den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa vil NATO spille en viktig rolle. Etter å ha gjennomført en empirisk analyse av materialet, ser vi hvilke oppfatninger hun fremmer i sine uttalelser, og hvilke ideer hun legger til grunn for å uttrykke disse oppfatningene. For å konkretisere de allerede drøftende ideene, har jeg satt de opp slik:

Tabell 4.1: Sentrale ideer i Ine Eriksen Søreides uttalelser

Sentrale ideer i Ine Eriksen Søreides uttalelser:
<ul style="list-style-type: none"> • Kampene i Ukraina synliggjør Russlands strategi for en alternativ verdensorden og en trussel mot de spilleregler det internasjonale samfunn har vært organisert rundt etter Den kalde krigen <ul style="list-style-type: none"> ➔ Suverene staters grenser skal respekteres og ikke krenkes med ekspansjonistisk formål ➔ Internasjonale lover og regler skal ligge til grunn for samhandlingen mellom stater   • NATO er Norges sikkerhetsforankring og forsvarer vestlig liberalt demokrati <ul style="list-style-type: none"> ➔ NATO skal fungere som en garantist for stabiliteten i Europa ➔ NATO må bidra til å spre demokratiske prinsipper ➔ NATO er Norges sikkerhetspolitiske forsikring mot Russland   • Russland har med sin bruk av militær makt vist seg som den aggressive parten

i konflikten

➔ Konflikter skal ikke løses med militær makt

- Russland er også Norges samarbeidspartner

➔ Russland utgjør ingen direkte trussel mot norsk suverenitet

➔ Det er i Norges interesse å fremme samarbeid med Russland om forvaltningen av de felles grenseområdene i nord

4.2.3 Børge Brendes uttalelser

Utenriksminister Børge Brende tar opp flere av de samme temaene som forsvarsministeren. Samtidig så legger han ikke like mye vekt på forsvarspolitikken til Norge, selv om han ved flere anledninger påpeker viktigheten av at Norge legger opp til en politikk i samarbeid med landets allierte, herunder spesielt NATO, USA og EU. I sine uttalelser er han opptatt av at Russland ser internasjonal politikk på en annen måte enn Vesten, og at Russlands handlinger i løpet av Ukraina-konflikten har vist at Russland ikke legger demokratiske og folkerettslige prinsipper til grunn for sine handlinger.

Russland betrakter internasjonal politikk som et nullsumspill

I likhet med Søreide, er også Brende opptatt av at den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa er endret, og en viktig grunn til dette er Russlands handlinger i Ukraina og på Krim. I en kronikk publisert i Dagens Næringsliv 10. mars 2014, kommer Brende inn på kjernen i hvordan han ser internasjonal politikk:

Sitat 13: I en globalisert og sammenvevd verden, hvor stadig flere stater har et vinn-vinn-perspektiv og innser at økt handel og velstand gagnar alle, synes Russland på mange måter å henge fast i sitt syn på internasjonal politikk som et nullsumspill. I Moskva synes man fortsatt å mene at en gevinst for andre nødvendigvis må innebære et tap for Kreml (Brende 2014a).

I sitatet kommer det frem hvordan Brende mener samhandlingen mellom stater bør foregå i en globalisert og sammenvevd verden. Brende fremmer en idé om at handel og et gjensidig avhengighetsforhold mellom stater må ligge til grunn i det internasjonale samfunn, da dette vil gagne alle parter. I sitatet kommer det også frem at Brende mener at Russlands handlinger

i Ukraina har vist at de ikke ser internasjonal politikk på samme måte, og legger med det til grunn en oppfattelse om at Russland betrakter internasjonal politikk som realpolitikk og Ukraina som et nullsumspill. Sitatet viser også at Brende legger til grunn de samme prinsippene som Søreide når han uttaler seg om hva som skal ligge til grunn for staters adferd i det internasjonale samfunn.

Et gjennomgående tema i Brendes uttalelser er at han fordømmer Russlands annektering av Krim og at Russland har sendt soldater inn i Øst-Ukraina. I ”Debatten” på NRK 6. mars 2014, sa Brende:

Sitat 14: ”Du kan ikke bryte andre lands grenser og sende inn dine soldater på deres territorium uten at det skal få konsekvenser”. (Brende 2014b).

Her ser vi igjen at Brende legger seg på samme linje som Søreide når han uttaler seg om konflikten i Ukraina. I sitatet fremmer han en idé om at konflikter skal løses med dialog, og ikke militær makt. Ved å legge dette til grunn viser Brende at han mener Vesten har rett til å reagere på det han mener er klare brudd på Folkeretten og internasjonal lov fra russisk side.

Ukraina er et vanstyrt samfunn, og Russland bærer en del av ansvaret for det

Brende uttaler i flere sammenhenger at Ukraina er, og har lenge vært, preget av korrupsjon. Han beskylder også Russland for å støtte opp om den korrupsjonen som har preget omskiftelige ukrainske regimer. I en kronikk publisert i Dagens Næringsliv 10. mars 2014, skriver Brende:

Sitat 15: Tidligere års vanstyre og korrupsjon er blottlagt. Mye av skylden ligger på Janukovitsj’ autoritære og korrupte styre de siste fire årene, men også tidligere regjeringers forspilte muligheter er blitt åpenbart for ukrainerne selv og omverden. Som om ikke det var nok har Russland inntatt en lite konstruktiv holdning til det nye styret på Krim. I Moskva anerkjenner man ikke det ukrainske parlamentet og den midlertidige regjeringen. I stedet skyver Moskva den flyktende president Janukovitsj foran seg for å etterstrebe egne geopolitiske mål med folkerettslig tvilsomme metoder (Brende 2014a).

Dette sitatet illustrerer at Brende mener Russland har gjort Ukraina til et nullsumspill mellom seg selv og Vesten. I sitatet viser Brende at han har en oppfatning om at Russland er en udemokratisk og ekspansjonistisk stat, da de ikke støtter demokratisk valgte ledere, men heller ønsker å jobbe for at en korrupt russlandsvennlig president skal sitte med makten i Ukraina. Her legger Brende til grunn en idé om at demokrati og frie valg er viktige prinsipper

for en velfungerende stat, noe han mener konflikten i Ukraina har vist at Russland jobber imot.

At Russland er en udemokratisk stat, går igjen i Brendes uttalelser. I Dagsnytt Atten 21. mai 2014, sa Brende:

Sitat : 16” Under denne konflikten så har Russland drevet et propaganda som vi må tilbake til Den kalde krigen for å finne maken til” (Brende 2014c).

Til Dagsnytt Atten 14. april sa også Brende at:

Sitat 17: ”Det vi ser er at Putin vant Krim, men han tapte Ukraina. I Ukraina er det nå veldig sterke reaksjoner mot den taktikken og måten Russland har gått frem på. I Kiev er det en veldig stor skuffelse over den propagandaen og det du ser av opptrapping på grensa (Brende 2014d).

Med å si at Russland driver propaganda, legger Brende til grunn en demokratisk forståelse om at frie og nyanserte medier er et av hovedprinsippene i et demokratisk samfunn. Med dette mener han at konflikten i Ukraina har vist at Russland ikke er et demokrati, og at de vil skjule sannheten for sine borgere og verden for øvrig. Sitatene ovenfor viser at Brende legger demokratiske prinsipper til grunn for sine uttalelser.

Russland er konfliktens aggressor

I likehet med Søreides uttalelser, så er et gjennomgangstema i Brendes uttalelser at Russland er konfliktens aggressive part. I sin utenrikspolitiske redegjørelse for Stortinget 25. mars 2014, sa Brende:

Sitat 18: ”La meg være helt klar på hva vi nå er vitne til: For første gang siden andre verdenskrig har en europeisk stat med makt annektert en del av et naboland” (Brende 2014e).

I ”Debatten” på NRK 6. mars 2014, uttalte også Brende:

Sitat 19: ”At Russland går inn med denne typen militær makt, hører ikke hjemme i det 21. århundre. Slikt tilhører det 19. århundre. (Brende 2014b).

Igjen kommer Brende inn på at den sikkerhetspolitiske situasjonen er i endring, som følge av Russlands brudd på folkerettslige grunnprinsipper og maktpolitikk. Her legger Brende til grunn en idé om at ingen stat har rett til å intervenere overfor andre stater med væpnet makt. Når Brende vurderer Russlands annektering av Krim, legger han til grunn de samme prinsippene som Søreide. De to statsrådene hviler på en oppfattelse om at konflikter skal løses gjennom dialog og samhandling, og ikke med bruk av militær makt.

Russland er også Norges samarbeidspartner

I likhet med uttalelsene til Søreide, finner vi også en diskursiv brytning i Brendes uttalelser om Russland. Da Brende i debattprogrammet ”Aktuelt” på NRK i november 2014 ble spurt om hvordan han vil beskrive forholdet mellom Norge og Russland, svarte han:

Sitat 20: ”Det er basert på den situasjonen som er i Europa i dag. Vi er uenige, og sterkt uenig i Russlands opptreden i Ukraina. Sammen med resten av Europa og Vesten har vi fordømt disse folkerettsbruddene. Men så har vi jo et samarbeid med Russland i nord som vil fortsette som før”. (Brende 2014f).

Videre i debattprogrammet ”Aktuelt”, utdyper han dette:

Sitat 21: ”Det er ikke noe spent forhold i nord. Vi har et normalt forhold til Russland i nord når det gjelder blant annet fisk, atom og miljø, men når det gjelder samarbeid innenfor forvar, så er det suspendert med basis i det som har skjedd i Ukraina” (Brende 2014f).

I sitatene kommer det frem at Brende demper den harde retorikken mot Russland når han snakker om Russland som Norges bilaterale samarbeidspartner i nord. På samme måte som Søreide var klar på at Russlands handlinger i Ukraina må fordømmes av Norge sammen med sine allierte, er de to statsrådene også samstemte i sin oppfattelse av at det er viktig å opprettholde et godt samarbeid med Russland. Dette trekker mot en diskurs som sier at et samarbeid med Russland er viktig for begge parter, og dette skiller seg fra den vestlige diskursen i forholdet til Russland. Brende fremmer altså også en idé om at Russland er en viktig samarbeidspartner for Norge.

4.2.4 Sentrale ideer i Brendes uttalelser

Analysen viser at Brende legger vestlige verdier til grunn når han uttaler seg om Russland og situasjonen i Ukraina. Dette ser vi ved at han er opptatt av at internasjonale lover og regler skal ligge til grunn for samhandlingen mellom stater i en globalisert verden, og at han er opptatt av å fremme demokratiske prinsipper. Etter å ha gjennomført en empirisk analyse av utenriksminister Børge Brendes uttalelser, har jeg, på samme måte som i analysen av Søreides uttalelser, plukket ut de ideene jeg mener er mest sentrale i hans oppfattelse av konflikten:

Tabell 4.2: Sentrale ideer i Børge Brendes uttalelser

Sentrale ideer i Børge Brendes uttalelser:

- Russland betrakter internasjonal politikk som et nullsumspill
  - ➔ Handel og gjensidig avhengighet mellom stater må ligge til grunn i det internasjonale samfunn
  - ➔ Konflikter skal løses med dialog, ikke militær makt
- Ukraina er et vanstyrt samfunn, og Russland bærer en del av ansvaret for det
  - ➔ Demokratiske og frie valg er viktige prinsipper for en velfungerende stat
  - ➔ Korrupsjon er en ukultur, og bør tas et oppgjør med gjennom politiske reformer
- Russland er konfliktens aggressor
  - ➔ Ingen stat har med væpnet makt rett til å intervenere overfor andre stater
- Russland er også Norges samarbeidspartner
  - ➔ Russland er en viktig bilateral samarbeidspartner for Norge

4.2.5 Erna Solbergs uttalelser

Analysematerialet av statsminister Erna Solbergs uttalelser er, som tidligere nevnt, noe mindre enn hva tilfelle er hos de andre to statsrådene. Analysematerialet består av fire taler og en aviskronikk. Analysen av Solbergs uttalelser viser likevel at hun deler den samme oppfattelsen av Russland som de to andre statsrådene.

Russlands handlinger synliggjør en alternativ verdensorden

I likhet med Søreide og Brende, uttaler Solberg ved flere anledninger at Russlands handlinger er en trussel mot sentrale vestlige verdier. I en kronikk publisert i Aftenposten 7. november 2014, skriver Solberg:

Sitat 22: ”Nå ser vi at den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa på ny er i ferd med å endre seg, og mange har spurt seg om vi igjen er på vei inn i en kald krig. Vil vi på nytt oppleve et delt Europa basert på to ulike sett ideologier og samfunnssyn?”. (Solberg 2014a).

I sin nyttårstale holdt for det norske folk 1. januar 2015, sa Solberg at:

Sitat 23: ”Russlands opptreden overfor Ukraina er uakseptabel, farlig og et klart brudd på folkeretten” (Solberg:2014b).

Sitatene viser at Solberg deler Søreide og Brendes syn om at Russland utfordrer internasjonale spilleregler og etablert verdensorden. Uttalelsene ovenfor viser at også Solberg legger til grunn en oppfattelse om at konflikten i Ukraina synliggjør Russlands strategi for en alternativ verdensorden, og med det legger hun til grunn en idé om at internasjonale lover og regler skal ligge til grunn for samhandlingen mellom stater i det internasjonale samfunn. Sitatene viser også at Solberg legger til grunn en idé om at ingen stat har rett til å intervenere overfor andre stater med væpnet makt.

I sin kronikk publisert i Aftenposten 7. november 2014, skriver Solberg:

Sitat 24: ”Putins Russland utvikler seg i en autoritær retning og vender seg bort fra verdier som vi hadde håpet var blitt et felleseuropeisk fundament” (Solberg 2014a).

I dette sitatet kommer det frem at Solberg legger til grunn en idé om at demokratiet er den beste formen for styring, og noe alle stater bør slutte seg til. At Russland blir mer autoritært, ser hun på som en utfordring for sikkerheten i Europa.

Russland er også Norges samarbeidspartner

Ideen om at Russland er en viktig bilateral samarbeidspartner for Norge kommer også til uttrykk i Solbergs uttalelser. I sin åpningstale på Leangkollenkonferansen 2. februar 2015, sa Solberg:

Sitat 25: “Over the past 25 years, Norway and Russia have gradually expanded our contacts and cooperation based on mutual interests and international law. Tensions have been reduced and thrusts have been built” (Solberg 2015).

I samme tale sa også Solberg at:

Sitat 26: ”In response to Russia’s actions in Ukraine, Norway stands firmly together with our partners and allies. At the same time, Russia is still a neighboring country. We have common interests and common tasks that have to be addressed” (Solberg 2015).

Solbergs uttalelser viser den samme diskursive brytningen som kom frem gjennom analysen av Søreide og Brende. På den ene siden er Solberg klar på at Norge fordømmer Russlands handlinger i Ukraina, samtidig som hun understreker at Norge og Russland har felles interesser i nord. Dette gjør Russland til en viktig samarbeidspartner av Norge i

nordområdene. I sitatet kommer det også frem at Solberg verdsetter Norges allianseforhold, og legger her til grunn en idé om at NATO er Norges sikkerhetsgarantist i møte med Russland.

4.2.6 Sentrale ideer i Erna Solbergs uttalelser

Tabell 4.3: Sentrale ideer i Erna Solbergs uttalelser

Sentrale ideer i Erna Solbergs uttalelser:
<ul style="list-style-type: none">
• Russlands handlinger synliggjør en alternativ verdensorden<ul style="list-style-type: none">
➔ Internasjonale lover og regler skal ligge til grunn for samhandlingen mellom stater i det internasjonale samfunn
➔ Ingen stat har med væpnet makt rett til å intervenere overfor andre stater
➔ Demokrati er den beste formen for styring, og noe alle stater bør slutte seg til
➔ NATO er Norges sikkerhetspolitiske forsikring mot Russland
• Russlands er også Norges samarbeidspartner<ul style="list-style-type: none">
➔ Russland er en viktig bilateral samarbeidspartner for Norge

4.3 Regjeringens Russlands-diskurser

Analysens formål har vært å kartlegge hvilke ideer Ine Eriksen Søreide, Børge Brende og Erna Solberg legger til grunn for sine uttalelser om Russland, med bakgrunn i konflikten i Ukraina. Etter å ha gjennomført en empirisk analyse av de tre statsrådenes uttalelser, ser vi at de legger mange av de samme ideene til grunn når de uttaler seg. Jamfør kapittel 3, så legger denne studien til grunn at internasjonal politikk må forstås som en sosialiseringsprosess, hvor da de tre statsrådene definerer den norske regjeringens forståelse av Russlands utenrikspolitiske strategi. Gjennom å gjøre dette, definerer de også hva de antar er verdigrunnlaget for den russiske strategien, og ikke minst: At dette verdigrunnlaget står i

motstrid til de demokratiske verdiene Norge legger til grunn. Samlet trekker denne klyngen av ideer mot noen overordnede diskurser som den norske regjeringen skriver seg inn i.

Analysen viser at de tre statsrådene hovedsakelig trekker på en diskurs i tråd med vestlige verdier. Statsrådene skriver seg altså først og fremst inn i en *vestlig diskurs*. Den enkelte tekst og de enkelte utsagn skriver seg inn i denne overordnede diskursen, hvor sentrale begreper som demokrati, verdensorden, NATO og internasjonal lov og rett er gitt en klar forankring. Om en diskurs i denne sammenheng er en bestemt måte å snakke om og forstå Russland på, trekker alle de tre statsrådene mot den samme forståelsen av Russland. Analysen av uttalelsene til Ine Eriksen Søreide viser at hun legger flere ulike ideer til grunn for sine uttalelser, men samtidig så peker disse ideene i samme retning, og på den måten skriver ideene seg inn i en overordnet vestlig diskurs. I analysen kommer det frem at hun er opptatt av at kampene i Ukraina synliggjør en alternativ verdensorden og en trussel mot de spilleregler det internasjonale samfunn har vært organisert rundt etter Den kalde krigen. I denne situasjonen kommer det frem at hun mener Russland med sin bruk av militær makt har vist seg som konfliktens aggressive part, noe som gjør NATOs rolle som forsvarsallianse ekstra viktig. På denne måten ser vi at de ideene hun legger til grunn for disse oppfatningene, er gjensidig avhengige av hverandre, ved at situasjonen i Ukraina er et resultat av Russlands aggressive politikk, noe som igjen fører til at NATO får en viktig rolle.

Analysen av Børge Brendes uttalelser viser, på samme måte som i analysen av Søreide, at de ideene han legger til grunn for sine uttalelser henger sammen med hverandre. Brendes utgangspunkt er at Russland betrakter internasjonal politikk som et nullsumspill, og at de er villig til å bruke militær makt på et annet lands territorium for å fremme sine interesser i dette spillet. Videre legger han til grunn at Russland ikke bidrar til å fremme demokrati i Ukraina, men heller støtte opp om et korrupt styre og en korrupt president som ville opprettholde relasjonen til Russland og russisk innflytelse i landet. Ut fra dette argumenterer han også for at Russland er konfliktens aggressor, og at de med væpnet makt undergraver Ukrainas integritet som en selvstendig stat. Samlet trekker også denne klyngen av ideer mot en overordnet vestlig diskurs.

Når det gjelder Erna Solbergs uttalelser, så er ikke idé sammenhengen like fremtredende som hos Søreide og Brende. Likevel er det tydelig at hun snakker ut fra den samme overordnede vestlige diskursen, og argumenterer ut fra en oppfatning om at Russlands handlinger synliggjør en alternativ verdensorden som bryter med demokratiske spilleregler og

internasjonale lover og regler. I denne situasjonen er hun, på samme måte som Søreide, opptatt av at NATO har en viktig rolle å spille som sikkerhetspolitisk forsikring mot Russland.

Samtidig så viser analysen at statsrådene også trekker på en konkurrerende diskurs som vektlegger viktigheten av å opprettholde et godt bilateralt samarbeid med Russland, til tross for at Norge sammen med sine allierte har fordømt Russlands handlinger i Ukraina.

Statsrådene trekker altså også på en alternativ *nabodiskurs*. Denne diskursen er i tråd med den ene av de to tradisjonelle ”fortellingene” om Russland som Heier og Kjølberg (2015:15-16) skisserer, og som redegjort for i kapittel 2. Når det er snakk om det bilaterale samarbeidet mellom Norge og Russland, demper alle de tre statsrådene retorikken, og fremmer en idé om at Russland er en viktig bilateral samarbeidspartner for Norge. Her er alle de tre statsrådene svært samstemte i sine uttalelser, da alle er opptatt av at Russland er en viktig samarbeidspartner for Norge. Søreide trekker også frem at selv om Russland har vist både evne og vilje til å bruke militær makt, anser hun ikke Russland som en trussel mot norsk suverenitet.

Samlet sett, så viser analysen av de tre statsrådenes uttalelser at de er samstemte i sin oppfatning av og sine uttalelser om situasjonen i Ukraina. Det er dog en nyanseforskjell i spesielt Søreides og Brendes retorikk, i og med at Søreide legger større vekt på NATOs rolle i situasjonen i Ukraina. Brende legger på sin side mer vekt på hvordan relasjonen mellom stater bør være på den internasjonale arena. Her trer deres rolle som fagstatsråder tydelig frem, i og med at forsvarsministeren legger mer vekt på forsvarsalliansen NATOs rolle, mens utenriksministeren vektlegger samspillet på den internasjonale arena. Alle ideene kartlagt i denne analysen skriver seg samlet sett inn i de samme to diskursene, noe som viser at de tre statsrådene utfyller hverandre når de uttaler seg. Analysen viser også at alle de tre statsrådene belyser situasjonen i Ukraina likt, ved at det er den samme diskursorden som trer frem hos alle tre. Statsrådene skriver seg først og fremst inn i en vestlig diskurs, men med en litt ulik sammensetting av ideer. Alle tre vektlegger også Norges bilaterale relasjon til Russland, men dette blir lagt mindre vekt på enn å følge en politikk i tråd med Vesten for øvrig. Som Laclau og Mouffe beskriver i sin teori om identitet og gruppedannelse, så finnes det i diskursene alltid noen utpekte posisjoner som subjektet kan innta (Jørgensen og Phillips 2002:40). Til disse posisjonene knytter det seg noen forventninger om hva man kan si og ikke si. I lys av dette så fremmer de tre statsrådene et politisk syn i Ukraina-konflikten, og på denne måten

representerer de også en posisjon i regjeringen. Regjeringen har blitt enig om en linje i denne saken, og som ”gruppe” har denne identitetsmuligheten blitt fremhevet som relevant i møte med Russlands handlinger i Ukraina.

Et sentralt tema som går igjen i alle de tre statsrådenes uttalelser, er at de skaper et skille mellom Russland på den ene siden, og Vesten på den andre. Uttalelsene deres viser at alle tre mener at det er Russlands reaksjon på Ukrainas veivalg nettopp mellom ”oss” og ”dem” som er opphavet til konflikten, da det var Ukrainas veivalg som førte til russiske reaksjoner. Jamfør kapittel 2, så hviler dette på en oppfattelse om Russland som ”den andre”, altså motparten som gjennom å være grunnleggende forskjellig fra oss definerer hva vi selv står for.

At regjeringen trekker på en vestlig diskurs i møtet med Russland og situasjonen i Ukraina, er ikke så overraskende. Som diskutert i kapittel 2, har Norge ført en politikk i tråd med vestlige verdier i lang tid, og vært en del av NATO-samarbeidet siden slutten 1940-årene. Det er heller ikke så overraskende at regjeringen ønsker et godt samarbeid med Russland i nord, da dette er samarbeidsprosjekter som begge parter drar nytte av. At regjeringen trekker på to overordnede diskurser i møte med Russlands handlinger i Ukraina, og at den ene vestlige diskursen blir stående igjen som den dominerende, vil ifølge Laclau og Mouffes teori være et resultat av at det har foregått en hegemonisk intervensjon. Denne intervensjonen kan anses som vellykket, da den vestlige diskursen står igjen som den dominerende, selv om det i realiteten finnes andre tilstedeværende måter å vurdere Russlands handlinger på.

I lys av det analytiske rammeverket har formålet med analysen vært å vise at ideer er med på å forme menneskers forståelse av verden, som igjen kommer til uttrykk gjennom handling. De ideene regjeringen legger til grunn for sine russlandsuttalelser er ikke naturgitt, men konstruert av aktørene selv. Hvilke forestillinger de tre statsrådene legger til grunn for sine uttalelser, kommer til uttrykk gjennom språket, og dermed er det også en bestemt strategi overfor Russland som fremstår som opplagt og naturlig.

4.4 Implikasjoner av regjeringens ideer

Som nevnt i kapittel 3, så kan bestemte diskurser på visse historiske tidspunkter virke selvfølgelige og stå uimotsagte. Det er dette Laclau og Mouffe mener med at aktører skaper objektivitet. Dette er et resultat av diskursive prosesser, hvor mennesker forsøker å skape

entydighet i det sosiale. For å bruke Laclau og Mouffes begreper, så har jeg i analysen av statsrådenes uttalelser kartlagt det som for de tre statsrådene har blitt en objektivitet for å vurdere konflikter, i dette tilfellet med Russlands handlinger i Ukraina. Ifølge Laclau og Mouffe finnes det en menneskelig skapt objektivitet i den betydning at vi tar en rekke sosiale innretninger for gitt, og derfor ikke stiller spørsmål ved dem. Søreide, Brende og Solberg stiller for eksempel ikke spørsmål ved om NATO som forsvarsallianse er riktig måte å møte Russland på, om militært forsvar er riktig måte å verne om verdisettet til liberale demokratier på, eller om det er internasjonale lover og regler som skal ligge til grunn for staters adferd på den internasjonale arena. Dette er fordi noen grunnleggende ideer har blitt en objektivitet for måten regjeringen tilnærmer seg politiske utfordringer på. Likevel er det et faktum at synet på nasjonalstatens ukrenkelighet i dette tilfellet ikke er blitt fulgt opp med en humanitær intervensjon i Ukraina. Dette er da heller ikke noe den norske regjeringen har tatt til orde for, til tross for at man så klart og tydelig slår fast at internasjonale lover og regler er brutt. Dette kan man anta skyldes faren for en eskalering vis-à-vis Russland, og denne faktoren vitner om en intern friksjon eller inkonsistens i den overordnede diskursen som bygger på at Russland har brutt, og bryter, internasjonale lover og regler i Ukraina.

Bratberg (2014:33) skriver at diskursanalysen også bærer med seg kimen til en sosial analyse ved å rette oppmerksomheten mot diskursens implikasjoner. Hvilke følger kan det ha at statsrådene kjører inn på et bestemt spor ved å gi en bestemt betydning til hendelsene i Ukraina? Når statsrådene tar utgangspunkt i at vestlige verdier skal legge grunnlaget for Norges utenriks- og sikkerhetspolitikk, er det et resultat av at det har skjedd en midlertidig fastlåsnings av å se samfunnet på en spesiell måte, og at andre mulige måter å se samfunnet på har blitt utelatt. Dette gjør at regjeringen låser seg fast til hvilke politiske løsninger som er mulig å akseptere i Ukraina-konflikten, mens andre utelukkes. For den norske regjeringens uttalelser om Russlands handlinger i Ukraina, ser det ikke ut til å være noen kamp om bestemte diskurser. De tre statsrådene jeg har analysert uttalelsene til i denne analysen, fremmer ikke forskjellige oppfatninger av hvordan Norge skal møte Russland i Ukraina. Dette er et resultat av at den vestlige diskursen har blitt så naturlig for Norges utenrikspolitikk, at man nesten ikke kan se at det skulle kunne eksistere alternativer til hva man legger til grunn for å vurdere konflikter på den internasjonale arena. I dette ligger det at vestlig liberalt demokrati blir definert som målestokk for ”det gode internasjonale samfunn”. Her blir NATO kjedet sammen med denne demokratiforståelsen som forsvarer og sikkerhetspolitisk forankring, Ukraina blir definert inn i dette vestlige fellesskapet, og med det er bordet dekket

for et antatt verdifelleskap der Ukraina inngår i fellesskapet. På den andre siden av bordet er Russland som legger til grunn at væpnet militær makt er en relevant del av løsningen fordi Russland er villig til å ta dette i bruk. Ved å legge sine konkrete ideer til grunn, mobiliserer statsrådene, bevisst eller ubevisst, en diskurs som binder regjeringen til en bestemt strategi overfor Russland. Herved lukker de også døren for andre, alternative tolkninger av drivkreftene bak russisk utenrikspolitikk og måter å forholde seg til den på.

Samtidig så viser analysen altså at statsrådene trekker på to dominerende diskurser når de uttaler seg om Russland. Men den vestlige diskursen i møte med Russland og diskursen om at det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland er viktig, står i et hierarkisk forhold til hverandre. Dette ser vi ved at den vestlige diskursen helt tydelig trer frem som regjeringens hoveddiskurs når statsrådene uttaler seg om Russland. Norge har valgt å følge opp om EUs sanksjoner mot Russland, noe som også har ført til at det militære samarbeidet med Russland er suspendert. Dette viser at regjeringen er villig til å ofre samarbeidsprosjekter med Russland til fordel for å føre en politikk i tråd med den vestlige. Dette viser altså at diskursen om at det er viktig å opprettholde et godt samarbeid med Russland i nord, må vike for den vestlige diskursen om man her skulle stå overfor et valg. Dette kan i en tenkt situasjon bli et dilemma, dersom Russland for eksempel skulle komme til å suspendere fiskerikontrollsamarbeidet eller andre deler av samarbeidet med Norge i nord. For basert på analysen ovenfor, kan det argumenteres for at regjeringen legger opp til en strategi hvor målet er å følge Vesten.

5 Kartlegging av sentrale aviser

Gjennom å analysere regjeringens uttalelser om Russland med bakgrunn i konflikten i Ukraina, har jeg isolert to diskurser som den norske regjeringen bygger sin russlandspolitikk på. I dette kapitlet vil jeg se om disse diskursene gjenspeiles i den norske pressens fremstilling av konflikten. Der analysen av statsrådenes uttalelser hadde en eksplorerende form, vil denne analysen være deduktiv, men da i vid forstand. Samtidig som jeg vil se på om jeg finner igjen det statsrådene sier i avisene, vil jeg også se om jeg finner andre fortolkningsrammer som faller utenfor de to diskursene jeg har kartlagt.

Med utgangspunkt i analysen i kapittel 4 og det analytiske rammeverket, vil jeg i denne analysen benytte meg av tekstanalyse av tre norske avisers meningsbærende artikler om Russland med bakgrunn i konflikten i Ukraina. Analysetidspunktet strekker seg, på samme måte som i analysen av statsrådene, fra februar 2014 til februar 2015. Men på grunn av store mengder materiale, har jeg valgt å se på perioder innenfor analysetidspunktet. Nedenfor har jeg laget en tidslinje over noen av de ”viktigste” hendelsene i Ukraina-konflikten, og valgt tekster som ble skrevet innenfor disse periodene. Det er også rundt disse periodene alle de tre avisene skrev mest om denne konflikten. Å gjøre det på denne måten betyr at jeg har utelukket noen artikler fra alle avisene, men datamaterialet består fremdeles av et stort antall tekster, samtidig som analysen blir mer oversiktlig av å gjøre det på denne måten.

5.1 Valg av analysemateriale

Til analysen har jeg valgt ut tre aviser: Aftenposten, VG og Nordlys. Avisene er valgt ut strategisk, og på bakgrunn av opplag og geografisk dekningsområde. En allsidig og representativ studie av norsk presse er vanskelig å få til ettersom avislandskapet omfatter aviser av en rekke ulike typer (Allern 2001:71). Målet har vært å fange opp store aviser som har sitt dekningsområde rundt hovedstaten og i Nord-Norge. Jeg har også valgt å se bare på avisenes papirutgaver, noe som betyr at jeg utelukker artikler som kun er publisert på avisenes nettsider.

Aftenposten er Norges største og mest leste avis med et opplag på 187 694 (Medienorge 2014). Avisen kommer ut hver dag, og har tradisjonelt hatt en posisjon på høyresiden i norsk politikk. I 1963 erklærte avisen seg for offentlig uavhengig (Bastiansen 2010:36).

Aftenposten beskriver seg som en riksdekkende avis, med hovedfokus på Oslo-området. I tillegg til den daglige papirutgaven, har Aftenposten flere helgemagasiner og vedlegg som kommer ut noen ganger i uken. I denne analysen har jeg valgt å analysere artikler i papirutgaven og vedlegget ”kultur, meninger, innsikt og Oslo by”.

Verdens Gang (VG) er en riksdekkende avis, og kommer ut hver dag. Avisen har et opplag på 138 188 (Medienorge 2014), noe som gjør den til en av Norges største aviser. Det moderne VG ble ifølge Allern (2001:29), etablert som en seriøs, kulturorientert borgelig morgenavis i fullformat i 1945. På 1950-tallet ble den gradvis omdannet til en populærjournalistisk avis beregnet på løssalgsmarkedet, noe den også er i dag (Østbye 1999:100). VG er en av to aviser i Norge som representerer den populærjournalistiske tabloidsjournalistikken i rendyrkede løssalgsaviser. Avisen blir også sett på som normdannende i det norske avislandskapet (Allern 2001:72).

Nordlys er Nord-Norges største avis og har tradisjonelt blitt gitt ut seks ganger i uken. Fra september 2014 startet de også med en elektronisk søndagsutgave. Dekningsområde strekker seg fra Lofoten i sør til lengst nordøst i Finnmark, og avisen har et opplag på 18 903 (Medienorge 2014). Nordlys er én av landets største lokalaviser, og går derfor gjerne under kategorien regionalavis. Etter andre verdenskrig var Nordlys svært trofast mot Arbeiderpartiet, og både i kommentarer og i reportasjer forsvarte avisen partiet mot det borgelige samfunnet (Tjelmeland 2004). Tjelmeland skriver at avpartifiseringen av Nordlys kom som en vending i retning regionalisme. Daværende sjefsredaktør Ivan Kristoffersen poengterte mot slutten av 1980-årene at avisen måtte være forankret i nord. Avisen lyktes også i å skape et annerledes fellesskap som appellerte til det nordnorske, i stedet for det politiske (Tjelmeland 2004). Avisen er tatt med i utvalget fordi den har et dekningsområde nord i landet. Artikler fra vedlegget ”Nordnorsk debatt” er også tatt med i analysen.

Som nevnt så har jeg valgt ut tekster som innehar såkalt meningsbærende journalistikk. Allern (2001:101-102) skiller mellom tre ulike sjangre i journalistikken; nyhetsjournalistikk, featurejournalistikk og kommentarjournalistikk. Jeg har valgt ut tekster som representerer sistnevnte sjanger. Kommentarjournalistikken har essayet som historisk grunnform og omfatter en rekke undersjangre som lederartikler, kommentarer, kronikker, debattinnlegg og lesebrev. Et fellestrekk er at artiklene reflekterer forfatterens meninger og holdninger (Allern 2001:102). Dette betyr at jeg utelukker nyhetsartikler, reportasjer og ulike former for nyhetsanalyser fra denne studien, og tekstene jeg har valgt ut er **lederartikler, kommentarer,**

kronikker og **debattinnlegg**. Grunnen til dette er at jeg ønsker å se på tekster som representerer forfatterens meninger og holdninger, og utelukker dermed alt stoff som er ment til å informere leserne om hendelser i Ukraina-konflikten. På denne måten analyserer jeg tekstene som levninger, ut fra historikernes kildekritiske tradisjon. Hensikten med å forholde deg til kilden som levning er, ifølge Bratberg (2014:141), først og fremst å etablere informasjon om opphavspersonen. I de fleste tilfeller vil det handle om å få tak på ideer, synspunkter og interesser. Når man betrakter kilden som levning, er det dette som står i sentrum snarere enn hva kilden kan si oss om forhold den beskriver (ibid:141).

Mellom disse fire artikkelsjangrene er det noen skiller som er viktig å få med. Lederartiklene er artikler som blir skrevet av avisens redaksjon, og skal være redaksjonens egen mening. Lederen skal ha en konklusjon, og den konklusjonen skal gi et verdissynspunkt til kjenne (Aarønæs 2007:31). Lederen skal også i prinsippet ikke bringe videre noen andres syn. Kommentaren skiller seg fra lederen ved at den ofte inneholder en analyse. Aarønæs (2007:26) skriver at kommentaren er en type bakgrunnsartikkel hvor forfatteren argumenterer for sitt eget syn, eventuelt veier for og mot i sammenheng med en sak. Den er også personlig og signert, og skrevet av ansatte i avisen.

Kronikken skiller seg fra lederen og kommentaren ved at den ofte overlates til andre enn avisens medarbeidere (Aarønæs 2007:35). Kronikken er en faglig og noen ganger analytisk tekst om et emne. Kronikken er ofte den tyngste teksten du kan finne i massemediene. Debattinnleggene er på samme måte som kronikkene ikke skrevet av avisens medarbeidere. Her kan hvem som helst sende inn et innlegg hvor de sier sin mening om et tema, og så er det opp til avisens redaksjon å bestemme om innlegget skal på trykk i avisen. Når jeg har valgt å ta med disse leserbaserte sjangrene, er det ut fra et ønske om å skaffe en oversikt over helheten av subjektivt baserte kommentarer som blir presentert for leserne gjennom de avisene jeg har sett på. Selv om kronikker og debattinnlegg ikke representerer avisens eller avisens medarbeiders syn, er de med på å sette en dagsorden for hva som kommenteres og speiles i de aktuelle avisene.

Etter disse avgrensningene sitter jeg igjen med til sammen 156 avisartikler:

- Aftenposten: 62 artikler (16 lederartikler, 29 kommentarer, 6 kronikker og 9 debattinnlegg).
- VG: 49 artikler (18 lederartikler, 20 kommentarer, 9 kronikker og 2 debattinnlegg).

- Nordlys: 45 artikler (11 lederartikler, 11 kommentarer, 2 kronikker og 21 debattinnlegg).

Under analysen har jeg tatt for meg én og én avis, og jeg har lest materialet flere ganger og på flere ulike måter. Først var det interessant å finne ut hvor mange av tekstene som skrev seg inn i de to diskursene kartlagt i kapittel 4. Etterpå var det interessant å finne ut om det kom andre stemmer til orde, og som utfordret de to diskursene. Det har også vært nyttig å se på skillet mellom de ulike journalistiske sjangrene i materialet, da spesielt på forskjeller mellom avisens medarbeiders synspunkter og synspunkter sendt inn av fagfolk eller den ”vanlige mann i gaten”. På samme måte som i analysen i kapittel 4, så har jeg underveis gitt sitater og prøvd å eksemplifisere funnene jeg har gjort.

5.1.1 Periodisering av viktige hendelser i Ukraina-konflikten

For å gjøre analysen mest mulig oversiktlig, har jeg valgt å lage en tidslinje over sentrale hendelser i Ukraina-konflikten mellom februar 2014 og februar 2015. Jeg vil også konsentrere meg om artikler skrevet innenfor disse ”høydepunktene”. Dette betyr at noen avisartikler utelates, men samtidig blir analysen mer ryddig.

Som nevnt i kapittel 2, begynte urolighetene i Ukraina i slutten av november 2013 da daværende president, Viktor Janukovitsj, nektet å undertegne en økonomisk samarbeidsavtale med EU. I februar 2014 støtte sikkerhetsstyrker og demonstranter sammen i Kiev, og dette vil også være første analyseperiode for denne analysen.

Første periode: 15. februar – 28. februar 2014: ”Opptøyer”

Det bryter ut store demonstrasjoner på uavhengighetsplassen i Kiev og i flere andre ukrainske byer. Demonstrantene krever at det utlyses nyvalg og at presidentens makt svekkes til fordel for parlamentet. 21. februar melder Ukrainas presidentkontor at det er enighet om en avtale om å gå tilbake til Grunnloven fra 2004, danne en koalisjonsregjering, og holde presidentvalg i desember 2014 (Færseth 2014:44). Meldingen blir mottatt med skepsis blant demonstrantene, men flere er også positive og håper at dette kan få slutt på den voldelige situasjonen i landet. I slutten av februar blir Janukovitsj avsatt av et klart flertall i det ukrainske parlamentet som følge av uroen i landet. De nye pro-vestlige makthaverne blir møtt med mistro i områdene der etniske russere er i flertall.

Andre periode: 1. mars – 20. mars 2014: ”I krig”

I begynnelsen av mars får Russlands president, Vladimir Putin, tillatelse fra det russiske parlamentet til å bruke militær makt i Ukraina. Vestlige ledere fordømmer opptreden og kaller det en krenkelse av Ukrainas suverenitet og territoriale integritet. Russlands soldater avvæpner ukrainske soldater på flere ukrainske militæranlegg på Krim. Ukrainas regjering sier at landet står på randen av en katastrofe og at Russland reelt har erklært krig mot Ukraina.

Tredje periode: 21. mars – 31. mars 2014: ”Russland annekterer Krim”

21. mars annekterer Russland formelt Krimhalvøya. Vesten reagerer med sanksjoner mot flere russere, og USAs president går ut og ber Russland om å trekke seg tilbake.

Fjerde periode: 21. april – 8. mai 2014: ”Sanksjoner”

Etter at Russland annekterte Krim-halvøya i mars, har vestlige land vedtatt sanksjoner mot en rekke russere. 21. april kommer det nye sanksjoner fra EU og USA, som omfatter personer og selskaper knyttet til Putins krets. USA sier også at de vil sørge for at det ikke blir eksportert utstyr som kan brukes av Russland i Ukraina-konflikten. Norge innfører de samme sanksjonene som EU.

Femte periode: 25. mai – 5. juni 2014: ”Presidentvalg”

Presidentvalget, som blir holdt 25. mai, kommer som et resultat av at Viktor Janukovitsj ble fjernet fra makten etter opptøyer i Kiev i februar og en vestvennlig regjering ble opprettet. Presidentvalget ga den vestvennlige Petro Porosjenko over 50 prosent av stemmene, noe som gjorde at man unngikk en andre valgomgang.

Sjette periode: 18. juli – 1. august 2014: ”Flystyrt”

18. juli blir passasjerflyet Malaysian Airlines rute MH17 skutt ned over den østlige delen av Ukraina. Amerikansk etterretning hevder å vite at Russland tidligere samme uke forsynte opprørerne i Ukraina med avanserte bakke-til-luft raketter, noe Russland på sin side nekter for.

Syvende periode: 5. september – 22. september 2014: ”Våpenhvile”

Den 5. september inngår den ukrainske regjeringen en våpenhvile med de pro-russiske separatistene. Avtalen inneholder blant annet en tilbaketrekning av tungt militært utstyr og

utveksling av krigsfanger, humanitær hjelp til sivile og en desentralisering av makten. Våpenhvilen blir imidlertid brutt flere ganger.

Åttende periode: 25. oktober – 12. november 2014: "Valg"

26. oktober er det parlamentsvalg i Ukraina. Resultatet er det mest pro-vestlige parlamentet i historien. 2-3. november holder separatistene egne valg i utbryterrepublikkene Donetsk og Luthansk. Valgene i disse to republikkene blir støttet av Russland.

Niende periode: 15. januar – 1. februar 2015: "Opptrapping"

24. februar rammer en rakett markedet i den ukrainsk-kontrollerte byen Marjopol og dreper 15 personer. Pro-russiske opprørere nekter for at de står bak angrepet. Kampene i Ukraina er nå i den mest alvorlige fasen siden våpenhvilen fra september 2014. 31. januar oppfordrer blant andre Vladimir Putin og Angela Merkel til våpenhvile i det østlige Ukraina, men fredsforhandlingene i Minsk slutter uten resultater.

Tiende periode: 11. februar – 20. februar 2015: "Ny våpenhvile"

12. februar lykkes ledere fra Ukraina, Tyskland, Frankrike og Russland å nå frem til en ny avtale om våpenhvile i Ukraina. Avtalen innebærer at kamphandlingene skal innstilles natten mellom den 14. og 15. februar og at de stridende parter etterfølgende skal trekke tunge våpen vekk fra fronten.

5.2 Empirisk analyse

På samme måte som i analysen av statsrådenes uttalelser, retter også denne analysen oppmerksomheten mot hvilken virkelighetsoppfatning som ligger til grunn for de som skriver om Russland. Målet med tekstanalysen av avisene er derfor å se om de følger opp de to bærende diskursene til regjeringen, og i så fall om det er et hierarki mellom dem. Samtidig vil jeg ikke låse analysen til kun å dreie seg om å se om avisene følger opp de to diskursene, men også om jeg finner andre ting som går igjen i avisene, og som statsrådene ikke snakker om. Gripsrud (2011:17) skriver at mediene er med på å definere virkeligheten rundt oss. I et diskursanalytisk perspektiv er dette interessant, da mediene viser frem måter å forstå verden på, samt måter å fremstille verden på – i bilder og skrift. På denne måten er de med på å lansere ideer om hva som er viktig og uviktig, og godt og dårlig. Mediene er altså skaper av et forestilt fellesskap (Gripsrud 2011:18).

Gripsrud (2011:23) legger vekt på at selv om medienes tilbud er mangfoldige, er det ikke gitt at de reflekterer og støtter opp om alle de identiteter eller gruppedannelser som finnes i samfunnet. Dette kan danne utgangspunkt for en kulturpolitisk strid om retten til og formen for representasjon. Når man snakker om ”representasjon” i medieforskning mener man fremstillingen av fiktive eller virkelige fenomener (ibid:23). En tenker for eksempel tekster som ”står for noe annet enn seg selv”. Representasjon er med andre ord også en bestemt slags konstruksjon av det som fremstilles, ikke en fullstendig, objektiv gjenspeiling av det. Siden meningsbærende journalistiske tekster reflekterer forfatterens meninger og holdninger, vil det være interessant å se både hva journalistene og redaktørene i tre store aviser mener, samt hva avisredaksjonen velger å trykke av debattinnlegg og kronikker.

5.2.1 Artikler fra Aftenposten

Tekstmaterialet er omfattende, da det har blitt skrevet mye om Russland i denne perioden. Jeg har derfor gått gjennom materialet, og laget en oversikt over de mest fremtredende meningene og holdningene som kommer frem av analysen. Til tross for mangfoldet av tekster er det noen ting som går igjen i Aftenpostens artikler.

En vestlig diskurs

Etter å ha gått gjennom alle de utvalgte artiklene fra Aftenposten i de gitte periodene, kommer det frem at i flertallet av artiklene trekker journalistene og skribentene på regjeringens vestlige diskurs. Selv om avisartiklene gjerne er nyanserte, hvor forfatterne også har en nøytral tilnærming til konflikten i de første avsnittene, konkluderes det ofte med bruk av argumenter som ligger tett opp til de ideene statsrådene baserer sine uttalelser om Russland på. Dette gjelder for alle de ulike artikkelsjangrene, og er gjennomgående i alle de ulike periodene jeg har analysert.

Et tema som går igjen i Aftenpostens artikler hele perioden, er at Russland har et annerledes syn enn de vestlige landene på internasjonal politikk. Dette var også et gjennomgangstema i analysen av de tre statsrådene. I en kommentar 4. mars 2014, da det kom frem at Russland gikk inn med militær makt i Ukraina, står det i kommentaren ”Den varslede invasjonen” at:

Sitat 25: ”Vi ser nå Russlands sanne ansikt i Ukraina: Ekstremt realpolitisk orientert, gammel interessesfæretenkning der Russland tillater seg rettigheter på bekostning av naboland” (Dragnes 2014).

På lederplass 5. mars 2014, under tittelen ”Ennå mulig å unngå en storkonflikt i Ukraina”, skrives det også:

Sitat 26: ”Ved å ta kontroll over en del av en annen stats territorium har Russland utfordret de mest grunnleggende normene i verdenssamfunnet” (Aftenposten 2014a).

Sitatene viser at skribentene deler de tre statsrådenes oppfatning om at Russland betrakter internasjonal politikk som et nullsumspill. Dette viser at skribentene, på samme måte som statsrådene, legger til grunn en idé om at konflikter skal løses med dialog, og ikke militær makt, og en idé om at suverene staters grenser skal respekteres og ikke krenkes med ekspansjonistisk formål. Dette er i og for seg ikke oppsiktsvekkende, i og med at disse ideene er tuftet på Folkeretten og internasjonal lov og rett. Og disse ideene vil offisielt sett alle, inkludert Russland, formelt kunne stille seg bak.

På lederplass 26. mars 2014, under tittelen ”Norge på stø kurs i en ny tid med spenning”, drar Aftenposten direkte paralleller til regjeringens politikk.

Sitat 27: ”Børge Brendes redegjørelse for Stortinget illustrerer at den brede enigheten om norsk utenrikspolitikk lever videre. Det er et godt utgangspunkt til en periode som kan bli en av de vanskeligste på lang tid”(Aftenposten 2014b).

Denne typen lederartikler var gjennomgående i alle de ulike periodene gjennom 2014/2015. Også i august, etter at EU og USA skjerpet sanksjonene mot Russland, ble det på lederplass 1. august 2014, under overskriften ”Nødvendige tiltak mot Russland”, skrevet at:

Sitat 28: ”Det er bred støtte i Stortinget for at Norge nok en gang følger EU i dette spørsmålet. Etter vår oppfatning er dette riktig, selv om det ikke er gitt at sanksjonene virker etter sin hensikt. Russlands president Vladimir Putin bryr seg tilsynelatende ikke om press utenifra” (Aftenposten 2014c).

Dette kom også frem i lederartikkelen ”Konflikten i Ukraina går fra vondt til verre”, på trykk 20. januar 2015:

Sitat 29: ”Så lenge ikke Russland viser noen tegn til forhandlingsvilje, må sanksjonene beholdes og om nødvendig også forsterkes”(Aftenposten 2015).

I flere av Aftenpostens lederartikler om Russland og situasjonen i Ukraina, understrekes det at det som er viktig for Norge er å støtte opp om den politikken våre allierte bestemmer seg for å føre mot Russland. Sitatene ovenfor er eksempler på dette, og viser at Aftenposten stiller seg bak regjeringens politikk om å støtte opp om vestlige verdier. Jamfør Aarønes’ (2007:31) definisjon om at en lederartikkel skal representere avisredaksjonens verdisynspunkt, kommer det frem at Aftenpostens redaksjon legger til grunn de samme ideene som regjeringa om at

internasjonale lover og regler skal ligge til grunn for samhandling mellom stater på den internasjonale arena. Og ikke minst: at Russland følger maktens språk, og med det bare kan motarbeides gjennom enhetlig vestlig opptreden og samlet vestlig makt.

Et annet tema som går igjen i flere av Aftenpostens artikler, og som samsvarer med statsrådenes uttalelser, er at Vesten har et ansvar for å spre demokratiske prinsipper i verden. I kommentaren ”En nasjonal redningsoperasjon” publisert 30. mai 2014 – få dager etter presidentvalget i Ukraina, skrives det:

Sitat 30: ”Petro Porosjenko er valgt til president av et folk som lengter etter å leve i et normalt europeisk samfunn. Dette bør også den mektige naboen Vladimir Putin ta innover seg” (Haugen 2014a).

I kronikken ”Ekstremister står ikke bak opprøret”, den 4.mars 2014 skrives det også:

Sitat 31: ”Putins frykt er nettopp at dette demokratiske ”viruset” skal spre seg østover mot Russlands vestlige grense” (Leschenko 2014).

Dette er en retorikk som samsvarer med flere av de tre statsrådenes uttalelser. Sitatene viser at journalistene og skribentene legger til grunn ideer om at demokratiske og frie valg er viktige prinsipper for en velfungerende stat. På samme måte som i Børge Brendes uttalelser, kommer det ved flere anledninger frem i avisartiklene at journalistene og skribentene mener Ukraina er preget av et korrupt samfunn, og at Russland støtter opp om denne ukulturen.

Aftenpostens artikler illustrerer også den samme tanken som foreligger hos statsrådene om at Russland er en ekspansjonistisk stat. I kommentaren ”Den varslede invasjonen” publisert 4. mars 2014 står det at:

Sitat 32: ”Helt siden Putin ble president i år 2000, har Russlands politikk gått ut på å reparere skaden etter Sovjetunionens fall, å få så stor kontroll som mulig igjen over det som kalles ”det nære utland”. Et av landene det har vært spesielt viktig å få kontroll over, har vært Ukraina” (Dragnes 2014).

I kommentaren ”Det er Putins krig”, publisert 27. juli 2014 står det også at:

Sitat 33: ”Ukraina er bare en stein i Putins byggverk – et sterkt Russland, en global aktør som styrer nabostater og spiller etter egne regler” (Ask 2014).

Sitatene er eksempler på at det i flere av Aftenpostens artikler kommer frem at avisens medarbeidere legger til grunn en idé om at Russland er konfliktenes aggressor, og at suverene staters grenser ikke skal krenkes med ekspansjonistisk formål. Også dette er i tråd med uttalelsene og flere av de ideene de tre statsrådene legger til grunn når de uttaler seg om Russland.

Personifisering (og demonisering) av Russlands president

Et tema som ikke kommer frem i statsrådenes uttalelser, men som er et gjennomgangstema i flere av artiklene i Aftenposten, er en sterk personifisering av Russlands president Vladimir Putin. Dette kommer frem i alle artikkelsjangrene, men i flere kronikker kan det også kalles en demonisering av Putin. I kommentartittelen ”En tsar taler til sitt folk” publisert 19. mars 2014, skrives det:

Sitat 34: ”Nå er det ikke lenger tvil; Putin ser seg som Russlands redningsmann, den sterke lederen som skal rette opp historisk urett. Det kan bli en farlig ferd” (Haugen 2014b).

Etter nedskytingen av det Malaysiske passasjerflyet MH17, tok denne personifiseringen spesielt av. I kommentaren ”Også Putins troverdighet er skutt ned”, på trykk 19. juli 2014, sto det skrevet at:

Sitat 35: ”Nedskytingen av det malaysiske flyet viser at Putin har satt i gang noe han ikke lenger har fullt herredømme over. Derfor er det også Putins troverdighet som nå ligger knust på slettelandet i Ukraina” (Haugen 2014c).

I kommentaren ”Det er Putins krig”, publisert 27. juli 2014, står det også at:

Sitat 36: ”Putin har spilt det spillet han mestrer bedre enn de fleste – splitt og hersk” (Ask 2014).

Sitatene viser på den ene siden at avisen opprettholder regjeringens vestlige diskurs ved at de legger vestlige verdier til grunn for sine uttalelser. Sitatene viser også at avisen legger til grunn en oppfatning om at Russland ser internasjonal politikk annerledes enn Vesten. Samtidig så er sitatene mer rettet mot personen Putin og mer ”tabloidisert” enn det statsrådenes uttalelser er. Statsrådene bruker ikke denne formeren for personifisering når de uttaler seg om Russland.

De mer ”demoniserende” uttalelsene om Putin kommer likevel frem i flere av Aftenpostens kronikker. I kronikken ”Putin følger nazistenes-lærebok”, publisert 25. mars 2014 - i kjølvannet av annekteringen av Krim i mars, drar seniorforsker Anders Åslund paralleller til Hitler-Tyskland.

Sitat 37: ”Russlands president bruker de samme argumentene for å annektere Krim som Hitler-Tyskland brukte for å annektere nabolandene. (...) I kjølvannet av Putins følelsesmessige, fiendtlige og selvmedlidende forestilling i det store Kreml-palasset har jeg sjekket detaljene og ordbruken til Nazi-Tysklands ledere. Og det virker som om den russiske presidenten og hans rådgivere har bestemt seg for å gjenbruke deres suksessformel” (Åslund 2014).

I kronikken ”Vestens forstemmende feighet” publisert 29. juli 2014, skriver den franske forfatteren Bernard-Henri Lévy i kjølvannet av nedskytingen av det malaysiske flyet, blant annet:

Sitat 38: ”Har vi ikke en moralsk forpliktelse til å konkludere med at denne forbrytelsen er forårsaket av Putins uansvarlige politikk? En politikk som er dypt uverdig for en president med stor makt” (Lévy 2014).

I kronikken ”Putins svarte hull”, skrevet av den russiske forfatteren Mikhail Sjisjkin og publisert i Aftenposten 16. september 2014, står det også:

Sitat 39: ”Putin kjenner forskjellen på sin makt og makten i europeiske demokratier. Demokratiske regjeringer har ansvar overfor sine velgere, for menneskene og deres fremtid, mens det i et diktatur bare finnes ansvar for å utføre ordre” (Sjisjkin 2014).

Sitatene viser at forfatterne fremmer ideer som ikke står i direkte strid med statsrådenes uttalelser eller mange av lederartiklene og kommentarene i Aftenposten. Men forfatterne går mye lenger enn statsrådene og avisens redaksjon i hva de hevder Putin og Russland er. Det første og det sistnevnte sitatet fremmer en idé om at Russland er et diktatur, og Vladimir Putin er diktatoren som med ekspansjonistisk formål gjør det han må for at Russland igjen skal bli stort. Selv om kronikkene er skrevet av personer som ikke er ansatt hos Aftenposten, og på den måten ikke representerer avisens syn, er det likevel avisredaksjonen som har valgt å trykke artiklene.

Russlands interesser

I noen av Aftenpostens artikler kommer det frem mer nyanserte fremstillinger av Russland. Det er hovedsakelig i Aftenpostens kommentarer og debattinnlegg at dette blir uttrykt, men også i et par lederartikler fra denne perioden. I disse artiklene problematiserer avisens medarbeidere den vestlige politikken som føres mot Russland, og advarer også mot å skyve Russland for langt unna Vesten. I kommentaren ”Kald krig i Kiev” publisert 24. februar 2014, står det blant annet:

Sitat 40: ”Et lite historiebevist Brussel gjorde den kardinalfeil å forhandle frem med Ukraina en bred og dyp assosieringsavtale som ville presse Ukraina til å velge mellom EU og Moskva. Russiske interesser ble oversett; Moskva skulle skyves lenger bort fra en rolle i europeisk politikk” (Udgaard 2014).

I kommentaren ”Putin retter blikket østover”, på trykk 26. mai 2014, står det også at:

Sitat 41: ”Jo flere sanksjoner Europa innfører, jo mer vil Russland nærme seg Asia, sier Alexandr Lukin. Dersom slike utsagn skal oppfattes bokstavelig, vil flere straffetiltak fra USA

og europeiske land – deriblant Norge – nærmest skyve Russland østover og rett inn i armene til Kina. Vesten bør med andre ord passe seg for å sette striden om Ukraina på spissen” (Haugen 2014d).

Og på lederplass 22. september 2014, under overskriften ”Ukraina må ydmyke seg for å få fred”, skrives det:

Sitat 42: ”Etter den brutale russiske invasjonen av Georgia i 2008 for å stanse landets planer om NATO-medlemskap er det merkelig at ikke flere i Kiev og europeiske hovedsteder så hvor risikabelt det var for Ukraina å akseptere invitasjonen om å binde landet tettere til EU” (Aftenposten 2014d).

Også i noen av kronikkene og debattkommentarene som har blitt publisert i den gitte perioden, kommer det andre stemmer frem. I debattinnlegget ”Hitler-sammenlikningen forklarer lite”, skriver seniorforsker Sverre Lodgaard i Aftenposten 27. mars 2014:

Sitat 43: ”Ved å annektere Krim har Russland brutt all folkerett. Det blir ikke bedre av at de fremste kritikerne sitter i glasshus. Når USA bruker militær makt, bryter de som regel folkeretten” (Lodgaard 2014).

I debattinnlegget ”Kunnskap om Russland er mangelvare”, på trykk 14. februar 2015, skriver Mette Kogshem:

Sitat 44: ”Hvorfor er det så vanskelig å forstå at Russland har samme strategiske interesser i sitt nærområde som en annen stormakt, USA? Hvorfor hadde vi så vanskelig for å forstå de mange signaler fra Moskva om at EU og NATO var i ferd med å trå dem for nær med sine invitasjoner om medlemskap til Georgia og Ukraina? En annen stormakt, USA, ville aldri akseptert fremmed nærvær ved sine grenser. Vi husker Cuba-krisen” (Kongshem 2015).

Også i debattinnlegget ”Norge bør bryte med sanksjonspolitikken”, publisert 11. februar 2015, skriver Åsmund Egge:

Sitat 45: ”Istedenfor å opptre som et haleheng til EU bør den norske regjeringen arbeide for en forhandlingsløsning” (Egge 2015).

Alle de seks sitatene nevnt ovenfor er eksempler på et syn som ikke kommer frem i uttalelsene til de tre statsrådene, da de også representerer et annet syn enn kun de som gagnar Vestens interesser. Selv om ikke forfatterne og journalistene sympatiserer med Russland i Ukraina-konflikten, nyanserer de artikkelene sine og stiller spørsmål ved Vestens politikk i møte med Russland. Samtidig så er det få artikler i Aftenposten som legger vekt på denne fremstillingen av Russland i perioden februar 2014 til februar 2015, da jeg ovenfor har gitt eksempler fra alle artikkelene som fremmer et annet syn enn det ”typisk” vestlige.

Samarbeid i nord

Når det gjelder den andre diskursen som kom frem etter analysen av de tre statsrådenes uttalelser, er det få artikler som er skrevet om det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland i Aftenposten i den gitte perioden. Den eneste artikkelen som kommer inn på dette er lederartikkelen ”Nødvendige tiltak mot Russland”, publisert 1. august 2014:

Sitat 46: ”Norge og Russland har et bredt samarbeid i nord. Mye av dette fungerte selv under den kalde krigen. Det er å håpe at sanksjonene ikke fører til at dette blir varig skadet, men ansvaret for at det ikke skjer, hviler på Russland” (Aftenposten 2014c).

I sitatet kommer det frem at Aftenposten mener det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland i nord er viktig. Men på samme måte som hos tre de tre statsrådene, så står diskursene her i et hierarkisk forhold til hverandre ved at også Aftenposten mener at den viktigste politikken i møte med Russland fra norsk side, er å markere hva vi synes om Russlands opptreden i Ukraina. Dette sitatet trekker mot regjeringens andre diskurs som vektlegger det bilaterale samarbeidsforholdet mellom Norge og Russland i nord, samtidig som forfatteren skriver at sanksjonene fra Vesten bør opprettholdes så lenge Russland ikke bidrar til å stabilisere situasjonen i Ukraina.

5.2.2 Artikler fra VG

En vestlig diskurs

I likhet med artiklene fra analysen av Aftenposten, viser analysen av VG at i flertallet av artiklene trekker journalistene og skribentene på regjeringens vestlige diskurs. I flere av lederartiklene trekkes det direkte parallell til uttalelser og politikk som kommer fra en av de tre statsrådene analysert i forrige kapittel. Etter Russlands annektering av Krim 21. mars 2014, ble det på lederplass under overskriften ”Folkerettsbrudd må straffes”, skrevet:

Sitat 47: ”Vi forventer at Norge stiller seg bak det EU og NATO vedtar. Skal sanksjonene være effektive må alle være med” (VG 2014a).

I kjølvannet av nedskytningen av det malaysiske passasjerflyet MH17, ble det på lederplass 31. juli 2014, under overskriften ”Sanksjoner mot Russland”, skrevet:

Sitat 48: ”EU og USA har vedtatt nye sanksjoner mot Russland. Norge og utenriksminister Børge Brende varsler at de vil følge etter. Det er naturlig. Norge bør stå sammen med sine allierte i denne saken. Russland fortjener tydelige og alvorlige reaksjoner på sine krenkelser av nabolandet Ukraina” (VG 2014b).

Sitatene viser at VGs redaksjon legger seg på en linje som samsvarer med de vestlige verdiene og skriver seg rett inn i den vestlige diskursen til regjeringen kartlagt i kapittel 4. I alle lederartiklene hvor forfatteren kommenterer regjeringens politikk i møte med Russland og situasjonen i Ukraina, oppfordrer skribenten regjeringen til å følge en politikk i tråd med sine vestlige allierte. Dette viser at VGs redaksjon deler regjeringens oppfattelse om at kampene i Ukraina synliggjør Russlands strategi for en alternativ verdensorden som truer de spilleregler det internasjonale samfunn har vært organisert rundt etter Den kalde krigen.

At Norge bør føre en politikk i tråd med sine vestlige allierte, er også et gjennomgangstema i flere av artiklene analysert i den gitte perioden. På lederplass 25. mars 2014, under overskriften ”En særdeles krevende jobb”, står det:

Sitat 49: ”Dramaet i Ukraina viser hvor viktig det er med en solid og robust militærallianse over Atlanterhavet” (VG 2014c).

Og i en lederartikkel publisert 10. september 2014 under overskriften ”Sår tvil om NATO”, skrives det:

Sitat 50: ”Russlands aggressive adferd mot Ukraina har forståelig nok også skapt uro blant østeuropeiske land som er medlemmer av NATO, og vi må stå solidarisk på deres side. Når Russland opptrer som under Den kalde krigen ser vi enda klarere hvor viktig den vestlige forsvarsalliansen er for oss” (VG 2014d).

I lederartikkelen ”Forsiktig optimisme”, på trykk 12. februar 2015, skrives det:

Sitat 51: ”Like viktig som å løse Ukraina-konflikten er arbeidet med å ruste opp Europa, både militært og politisk, slik at vi kan håndtere en ny sikkerhetssituasjon skapt av et Russland som er i ferd med å bryte med den demokratiske og frie verden” (VG 2015).

Sitatene viser at også VGs redaksjon legger til grunn ideer om at NATO skal fungere som en garantist for sikkerheten i Europa og at NATO er Norges sikkerhetspolitiske forsikring mot Russland. Dette er i tråd med regjeringens, og spesielt Ine Eriksen Søreides uttalelser om viktigheten av alliansesolidaritet gjennom spesielt NATO i den pågående konflikten i Ukraina.

Et annet gjennomgangstema i VGs artikler – og da spesielt lederartikler - er at den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa er endret, og at dette er et resultat av Russlands aggressive politikk. 18. mars 2014 ble det i lederartikkelen ”Avmakt i Vest” skrevet:

Sitat 52: ”Det beklagelige i Ukraina er Russlands totale mangel på respekt for et annet lands uavhengighet og integritet” (VG 2014e).

I lederartikkelen ”Folkerettsbrudd må straffes” publisert tre dager senere, står det:

Sitat 53: ”At det oppstår en isfront i Europa er ene og alene president Vladimir Putins ansvar. Å stykke opp og annektere en del av et europeisk naboland må få konsekvenser” (VG 2014a).

Under overskriften ”Putins ansvar”, ble det også 20. juli 2014 publisert en lederartikkel hvor det blant annet sto skrevet:

Sitat 54: ”Statsledere som har snakket med Putin det siste halvåret er rystet over fraværet av noen som helst virkelighetsforståelse utenom hans egen. Dette utfordrer ikke bare regional stabilitet rundt Krim, det er også en verdensanskuelse som er alarmerende for oss alle” (VG 2014f).

Sitatene viser at VGs redaksjon deler regjeringens oppfatning om at Russland, gjennom sin bruk av militær makt, har vist seg som den aggressive parten i konflikten. Dette viser at også avisens redaksjon legger til grunn en idé om at konflikter ikke skal løses med militær makt. Sitatene viser også at avisen legger til grunn de samme ideene som regjeringen om at internasjonale lover og regler skal ligge til grunn for samhandlingen mellom stater i det internasjonale samfunn.

Dette er ikke tanker som bare kommer frem i VGs lederartikler. Også i de andre artikkelsjangrene er dette et gjennomgangstema. I kronikkene som er publisert i VG i den gitte perioden, kommer dette særlig frem. I en kronikk publisert 5. mars 2014, under overskriften ”Hovudet kaldt og hjartet varmt”, skriver SV-politikerne Bård Vegard Solhjell og Snorre Valen:

Sitat 55: ”Vi er uroa over utviklinga i Russland og i nabolanda. Sterkare sentralmakt, svakare medier og sivilsamfunn, samt ei rekke lovendringar, utgjer til saman ei utvikling med klåre autoritære drag” (Solhjell og Valen 2014).

Denne typen retorikk er å finne i flertallet av VGs artikler. At Russland beveger seg i en mer autoritær retning kommer også frem i flere av artiklene. I dette ligger det at forfatterne, i likhet med statsrådene, trekker på en idé om at demokratiet er den beste formen for styring, og at Russlands opptreden og handlemåte er en trussel mot dette prinsippet.

Det er svært få av VGs artikler i denne perioden som ikke skriver seg inn under regjeringens vestlige diskurs. Når andre stemmer har tatt til orde, blir det slått hardt ned på i spesielt VGs lederartikler. I september gikk Frps stortingsrepresentant Christian Tybring-Gjedde ut i avisen Klassekampen og sa at den harde fordømmelsen av Russland og stadig nye sanksjoner gjør at konflikten blir mer eskalert. Til dette skriver VG på lederplass 10. september 2014:

Sitat 56: ”Det må ikke herske tvil om hvor vi står når Russland tar seg til rette i forhold til en suveren stat i Europa. Det er derfor med uro vi ser at Frps Christian Tybring-Gjedde kritiserer sin egen regjerings holdning til Russlands aggresjon mot Ukraina. (...) Langt mer problematisk er det at en representant for regjeringspartiene går ut mot norsk politikk i en så sentral sak som Ukraina. Bred enighet om de store linjer i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk slik den er forankret i NATO-samarbeidet, har vært, og er en stor styrke for Norge” (VG 2014d).

Når avisen på lederplass kommer med en så sterk oppfordring til politikerne om å følge ”de store linjer i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk”, hersker det liten tvil om hvilken oppfatning VGs redaksjon legger til grunn for sitt syn på Russland. Sitatet ovenfor skriver seg inn i de tre statsrådenes vestlige diskurs, da sitatet trekker på flere av de samme ideene som statsrådene legger til grunn for sine uttalelser om Russland.

I analyse materialet er det til sammen kun fire artikler som kan sies å ta en annen retning enn den som strekker seg mot regjeringens vestlige diskurs. Blant disse er en kommentar publisert 26. februar 2014 under overskriften ”Bittert nederlag”. Her står det b.la.:

Sitat 57: ”For å unngå en tragisk slutt på denne historien er det avgjørende at vestlige land samarbeider med Russland. Det siste de bør gjøre er å hovre som seierherrer i et strategisk spill” (Ødegård 2014).

Analysen viser altså at i de aller fleste artiklene til VG, så legger journalistene og skribentene til grunn mange av de samme ideene som den norske regjeringen gjør når de uttaler seg om Russland med bakgrunn i konflikten i Ukraina.

Kald krig-retorikk

Noe som er gjennomgående i flere av VGs artikler, er å sammenligne Russlands handlinger i Ukraina med verdensbildet slik det så ut under Den kalde krigen. Dette kommer spesielt frem i VGs kommentarer, men også på lederplass kommer dette ved flere anledninger frem. I mange av de samme artiklene finner vi også, på samme måte som i Aftenposten, mye fokus på og personifisering av Vladimir Putin. Metaforer som ”den russiske bjørnen” er hyppig brukt i flere av VGs kommentarer og kronikker i denne perioden. I kommentaren ”Bjørnen sover aldri lenge”, publisert 8. mars 2014, skrives det:

Sitat 58: ”Trodde du Den kalde krigen var over? Den russiske bjørnen rører på seg i vårt nabolag. (...) Den som lever i bjørnens nabolag må være beredt. Alltid beredt” (Skartveit 2014).

På lederplass 21. april, under overskriften ”Farlig utvikling i Ukraina”, skrives det at:

Sitat 59: ”Dessverre ser det ut til at Kreml vil senke et nytt jernteppe i hjertet av Europa” (VG 2014g).

Også i kommentaren ”Sanksjoner som russisk rullett”, publisert 24. juli 2014, skrives det:

Sitat 60: ”Putin lar seg ikke vippe av pinnen av tomme trusler; i den pågående propagandautvekslingen mellom øst og vest, ser det tvert imot ut som at litt ”god, gammel” jerntepperetorikk bare løfter ham på hjemmebane” (Kvistad 2014).

Sitatene skriver seg inn i den norske regjeringens vestlige diskurs, men sitatene er mye kvassere, mer tabloidisert og mer ”dramatiske” enn statsrådenes uttalelser. Sitatene viser at avisens medarbeidere har en oppfatning om at Russland er den aggressive parten i konflikten, noe som også kan være en trussel mot Norge.

Samarbeid i nord

Når det gjelder regjeringens andre diskurs, er det i likhet med artiklene i Aftenposten, svært få artikler fra VG som tar opp dette temaet. I det materialet jeg har analysert, er det kun én lederartikkel som nevner Norges samarbeid med Russland i nord. Den ble publisert 21. mars 2014 under overskriften ”Folkerettsbrudd må straffes”:

Sitat 61: ”Nordområdene har lenge vært et satsingsområde i norsk utenrikspolitikk, med norsk-russisk-samarbeid om ressurser, klima og handel. Vi er ikke tjent med å rive ned alt som er bygget opp” (VG 2014a).

Sitatet viser at VG, på samme måte som Aftenposten og de tre statsrådene, mener at det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland er viktig. Samtidig så er dette sitatet skrevet inn i en sammenheng der VG på lederplass sier at Russlands brudd med folkeretten må straffes. Dette viser det samme hierarkiet mellom diskursene som ved analysen av statsrådenes uttalelser og analysen av Aftenposten.

5.2.3 Artikler fra Nordlys

Etter å ha gjennomgått materialet fra Nordlys, trer det frem noen klare skiller mellom denne avisen og Aftenposten og VG. Nordlys har blant annet et mye større fokus på det bilaterale samarbeidet mellom Norge og Russland i nord. Avisen har også flere debattinnlegg på trykk, og flertallet av disse kritiserer den ensidige vinklingen flere mener kommer frem om Russland i Ukraina-konflikten. I artiklene skrevet av avisens medarbeidere, er det likevel klart at avisen først og fremst trekker på en vestlig diskurs.

En vestlig diskurs

At flere av Nordlys' artikler skrevet av avisens medarbeidere skriver seg inn i regjeringens vestlige diskurs, kommer til uttrykk ved flere anledninger. Et godt eksempel på dette er lederartikkelen "Pinlig oppførsel" som ble publisert 20. mars 2014:

Sitat 62: "Den russiske president Putins agering og maktspill i den krisen Ukraina nå er oppe i, er gjenstand for fordømmelse og mottiltak i hele den vestlige verden. Vår egen utenriksminister Børge Brende har vært forbilledlig klar i sine uttalelser og Norge står helt og fullt på NATOs og EUs linje i denne saken" (Nordlys 2014a).

Dette er en retorikk fra Nordlys' redaksjon som kommer til uttrykk gjennom hele perioden. 9. september 2014 sto det på lederplass, under overskriften "Når frosten nærmer seg":

Sitat 63: "Statsminister Erna Solberg sier at folkeretten er første forsvarslinje for enhver liten nasjon. Det har hun helt rett i. Derfor må Norge være tydelig på at vi fordømmer Putin og Russlands annektering av Krim, og stormaktens militære innblanding og agering på ukrainsk territorium. Det har også vært bred politisk oppslutning om regjeringens standpunkt om fullt ut å støtte sanksjonspolitikken som Vesten fører overfor Russland" (Nordlys 2014b).

I sitatene trekker Nordlys' redaksjon på lederplass direkte parallell til to av statsrådenes uttalelser, og avisen er også klar på at de stiller seg bak regjeringens Russland-politikk. Sitatene viser at forfatteren legger til grunn flere av de samme ideene som de tre statsrådene. Blant annet så kommer det frem av sitatene at det legges til grunn en idé om at ingen stat har rett til å intervenere overfor andre stater med væpnet makt, da internasjonale lover og regler skal ligge til grunn for samhandlingen mellom stater i det internasjonale samfunn. Det kommer også frem at Nordlys' redaksjon oppfordrer regjeringen til å føre en politikk i tråd med NATO. I dette ligger det at forfatteren legger til grunn en idé om at NATO skal fungere som en garantist for stabiliteten i Europa.

I flere av Nordlys artikler kommer det også frem at medarbeiderne i Nordlys, i likhet med Aftenposten og VG, ser på Russland som den aggressive parten i konflikten. I kommentaren "Putins verden – og Norge", publisert 11. mars 2014, kommer dette til uttrykk:

Sitat 64: "President Vladimir Putins politiske visjon om et sterkt og stolt Russland er tuftet på en oppfatning om at dette ikke kan virkeliggjøres uten militære muskler i verdensklasse. Og at disse musklene om nødvendig må brukes hvis noe går galt i det lederskapet Kreml definerer som russisk interessesfære" (Nygård 2014a).

Og i kommentaren "Nytt trusselbilde i nord", på trykk 9. september 2014, skrives det:

Sitat 65: "I tillegg til å annektere Krim, fører president Putin en krig i Øst-Ukraina og er åpenbart beredt til å annektere ytterligere landområder, dersom han får det til" (Nygård 2014b).

I lederartikkelen ”Trusselen fra øst”, på trykk 15. februar 2015, står det:

Sitat 66: ”Vi står tydeligvis overfor en nabo i øst som har inntatt en mer aktiv og aggressiv posisjon enn vi så i den første tiden etter murens fall i Europa” (Nordlys 2015).

I tillegg til at avisens medarbeidere fremmer en oppfatning om at Russland er konflikstens aggressor, kommer det i sitatene ovenfor også frem at avisen ser på Russland som en ekspansjonistisk stat. I dette ligger det at avisens medarbeidere legger til grunn den samme ideen som statsrådene om at suverene staters grenser skal respekteres og ikke krenkes med ekspansjonistisk formål. I lederartikkelen ”Den nye kulden i Europa”, på trykk 28. oktober 2014, kommer dette spesielt frem:

Sitat 67: ”Det er en langsiktig tankegang i det russerne foretar seg, og det er ingen tilfeldighet at mens Putin og Lavrov hamrer løs mot amerikanernes selvpålagte rolle som verdenspoliti, er Russland sterkt interessert i å knytte nære bånd til flest mulig land i Europa som ikke kan forvente at USA alltid rydder opp for dem” (Nordlys 2014c).

Samarbeid i nord

I motsetning til analysen av Aftenposten og VG, er det svært mange av artiklene i Nordlys som tar opp spørsmålet om det bilaterale forholdet mellom Russland og Norge i nord. Dette kommer frem i alle de ulike artikkelsjangrene, og da spesielt i debattinnlegg. Men også Nordlys’ redaksjon tar opp temaet i flere sammenhenger. På lederplass 20. mars 2014 under overskriften ”Pinlig oppførsel”, er bunnlinjen i artikkelen at Russlands handlinger i Ukraina er gjenstand for fordømmelse fra Vesten. Men samtidig så skrives det:

Sitat 68: ”Russland er vårt naboland og forbindelsen mellom våre to land er mange og gode. Ikke minst er folk til folk-samarbeidet over grensen i nord, arbeidet i Arktisk råd og mange andre fora både nyttig og sikkerhetsskapende. Møtepunktene mellom nordmenn og russere er mange og viktige. De skaper samforståelse og et tillitsfullt naboforhold” (Nordlys 2014a).

Det samme kommer frem på lederplass 4. juni 2014 under overskriften ”Symbolske sanksjoner”. Også her oppfordrer Nordlys’ redaksjon regjeringen til å følge opp EUs sanksjoner, samtidig som det skrives:

Sitat 69: ”Det er i Norges interesse at vi fortsetter det viktige samarbeidet vi har med Russland gjennom kystvakten og grensevaktssamarbeidet. (...) Dette handler om å ivareta stabilitet og forutsigbarhet i våre nærområder. Her har lille Norge verken muskler nok eller interesse av å fryse ned det som har vært et nyttig og viktig samarbeid med vår store nabo” (Nordlys 2014d).

Dette er en retorikk som ligner på flere av statsrådenes uttalelser, og viser at Nordlys’ redaksjon legger til grunn en idé om at Russland er en viktig bilateral samarbeidspartner for Norge. I flere av artiklene i Nordlys blir det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland

nevnt og beskrevet som viktig å opprettholde, samtidig som underteksten i artiklene er at Norge stiller seg bak NATO og EUs sanksjoner og fordømmelse av Russlands handlinger i Ukraina. På samme måte som i uttalelsene til de tre statsrådene, kommer det frem at den vestlige diskursen og diskursen om at det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland er viktig, står i et hierarkisk forhold til hverandre. Dette kommer frem ved at Nordlys' medarbeidere konkluderer artiklene sine med at Norge bør føre en politikk i tråd med sine vestlige allierte.

Som nevnt ovenfor så kommer nordområdene også opp i flere av debattinnleggene som er trykket i Nordlys i den gitte perioden. I innlegget "Viktig med samarbeid i nord", på trykk 5. mars 2014, står det:

Sitat 70: "Internasjonalt samarbeid er et viktig mål i norsk utenrikspolitikk. Å utvikle samarbeid og gjensidig forståelse mellom Norge og Russland i nord er et viktig mål for norsk utenrikspolitikk, noe også den nåværende regjeringen har bekreftet" (Hauge 2014).

I innlegget "Russland – en vanskelig venn", på trykk 2. mai 2014, skrives det blant annet:

Sitat 71: "Norge må holde så mange kanaler som mulig åpne til Russland, selv om situasjonen skulle forverre seg ytterligere. Vi må ha dialog" (Haug 2014).

Og i debattinnlegget "Vil ha norsk-russisk samarbeid", publisert 24. juli 2014, skrives det:

Sitat 72: "Nordområdene står sentralt i norsk utenrikspolitikk. For å utvikle kunnskap som setter oss i stand til å forvalte disse områdene på en best mulig måte, må vi samarbeide både med Russland og andre land" (Rustad 2014).

Sitatene viser at nordområdene er et viktig tema i den pågående konflikten i Ukraina også for lesere som har sendt inn debattinnlegg til Nordlys. Sitatene viser at det legges til grunn en idé om at det er i Norges interesse å fremme samarbeid med Russland om forvaltningen av de felles grenseområdene i nord, noe som samsvarer med ideer som de tre statsrådene legger til grunn for sine uttalelser.

Lite kunnskap om Russland

Sammenlignet med Aftenposten og VG, har Nordlys publisert flere artikler hvor andre stemmer enn den "typisk" vestlige kommer til orde. Dette kommer spesielt frem i Nordlys' kommentarer og debattinnlegg i den gitte perioden. I kommentaren "Kampen om Russlands bakgård", på trykk 3. mars 2014, skrives det blant annet at:

Sitat 73: ”Putin gjør i realiteten det samme som vestlige land i 1999, da NATO-soldater angrep Serbia for å hindre folkedrap i Kosovo og til russernes fortsatte beklagelse endte med å skape en selvstendig stat” (Kristoffersen 2014).

I debattinnleggene er et gjennomgangstema at vi i Norge – og i Vesten for øvrig – har for lite kunnskap om Russland. I innlegget ”Resirkulert frykt for Russland”, skrives det:

Sitat 74: ”Ikke tro at jeg ikke mener vi må opptre varsomt i forholdet til Russland, det bør vi. Det jeg derimot mener er at vi lider av typisk udiplomatisk folkeskikk, og resirkulert frykt for russerne. Det er usmart. Jeg tror vi lider av en snever og feilaktig oppfattelse av nabolandet. Det kan enkelte ganger virke som at vi ikke tillater oss verken å forsøke eller ønske å forstå russisk kultur, eller det faktum at Russland er skrudd sammen på en annen måte enn oss” (Siljebråten 2014).

I debattinnlegget ”La oss leve sammen i fred”, på trykk 30. juli 2014, i kjølvannet av nedskytingen av det Malaysiske MH17-flyet, kommer liknende tanker frem:

Sitat 75: ”Dessverre er kunnskaper om Russland og russere fortsatt så dårlige her til lands at man svelger hva som helst som blir servert om Russland. (...) Hører det ikke til vestlige verdier at man ikke kan bli forhåndsdømt før skylden er bevist? Hvorfor gjelder ikke dette i forhold til Russland? Hvorfor kan man for eksempel legge skylden for nedskytingen på Russland før resultatene av granskningen er lagt på bordet” (Jakobsen 2014).

I flere av debattinnleggene trykket i den gitte perioden, kritiseres også den norske regjeringen for sin russlandspolitikk. I innlegget ”Høyre og Russland anno 2014: Ufin, uforstandig og uhøflig”, på trykk 29. oktober 2014, skrives det:

Sitat 76: Det er sørgelig at den norske politiske ledelsen i året for 200-års jubileet for Norges grunnlov – der Russland hadde en viktig finger med i spillet om den norske suvereniteten – og i året for 70 års markering av 1944 da russiske soldater frigjorde Nord-Norge fra tysk okkupasjon – serverer så mye uhøflighet og uforstand mht. vår alltid gode nabo i øst” (Ørebech 2014).

Sitatene viser at i mange av debattinnleggene som er trykket i Nordlys i den gitte perioden, hevdes det at vi i Norge – og i Vesten – mangler kunnskap og forståelse om Russland, og at dette gjør at vi frykter det at Russland viser muskler i Ukraina. I noen av innleggene kritiseres også den norske regjeringens russlandspolitikk, da det hevdes at Russland aldri har vært noen trussel for Norge. For disse uttalelsene legges det til grunn andre ideer enn de som inngår i regjeringens vestlige diskurs. Blant annet så legges det til grunn en idé om at Russland ikke utgjør noen direkte trussel mot norsk suverenitet, noe også Ine Eriksen Søreide var inne på i sine uttalelser. Liknende tanker kommer ikke til uttrykk i Nordlys’ lederartikler, og i et fåtall av avisens kommentarer. På denne måten kan det ikke sies å representere avisens syn på Russland i Ukraina-konflikten. At disse tankene i større grad kommer til uttrykk i Nordlys

enn i Aftenposten og VG, kan også forklares med at Nordlys har hatt langt flere debattinnlegg på trykk i denne perioden.

5.3 Avisenes russlandsdiskurs

Målet med analysen har vært å se om den norske regjeringens russlandsdiskurs gjenspeiles i et utvalg norske aviser, samtidig som jeg har sett om avisene har tatt opp forhold som ikke kom til uttrykk i analysen av de tre statsrådene. Etter å ha gjennomført en empirisk analyse av meningsbærende avisartikler i Aftenposten, VG og Nordlys innenfor perioden februar 2014 til februar 2015, er det tydelig at alle de tre avisene først og fremst trekker mot regjeringens vestlige diskurs. Dette kommer frem ved at hovedbudskapet i flertallet av artiklene skriver seg inn i regjeringens vestlige diskurs, noe som viser at forfatterne legger mange av de samme ideene som statsrådene til grunn for sin forståelse av Russland. Det er også et påfallende sammenfall mellom de nevnte statsrådenes vinkling på konflikten og vinklingen i de nevnte avisene, og svært mange av statsrådenes resonnementer er gjengkjennelige i det som skrives i de nevnte medier. Aftenposten, VG og Nordlys gjentar gjennomgående at Russlands handlinger i Ukraina er brudd på Folkeretten og må fordømmes av Vesten. I dette ligger det at forfatterne legger et vestlig verdigrunnlag til grunn for sine meninger, samt antagelsen om at russisk politikk overfor Ukraina er et eklatant brudd på disse verdiene. I flere artikler oppfordrer avisene på lederplass regjeringen til å følge en politikk i tråd med NATO, EU og USA. Samtidig så viser analysen av avisene at de i noen tilfeller bruker en kvassere retorikk som er mer tabloidisert enn det statsrådene gjør. Dette kommer til uttrykk ved at det i noen artikler kommer frem sterke påstander om spesielt Russlands president Vladimir Putin (Aftenposten), og at det lett trekkes paralleller mellom konflikten i Ukraina og Den kalde krigen (VG). Artiklene skriver seg likevel inn i regjeringens vestlige diskurs ved at undertonen i artiklene er i tråd med vestlige verdier.

Når det gjelder regjeringens nabodiskurs, kartlagt i kapittel 4, var det i Aftenposten og VG skrevet lite om det bilaterale samarbeidet mellom Norge og Russland i denne perioden. Begge avisene nevnte samarbeidet i nord i én lederartikkel. Felles for disse artiklene var at de viste den diskursive brytningen som kom frem i flere av statsrådenes uttalelser da de uttalte seg om Russland og samarbeidet i nord. Lederartiklenes budskap var i begge avisene at Norge må støtte opp om sine alliertes politikk og sanksjoner mot Russland, men at det er å håpe at dette ikke går for hardt utover det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland. I og med at dette

er skrevet i avisenes lederartikler, kommer det samme diskursive hierarkiet frem i avisene, som i regjeringens to Russlands-diskurser. Samtidig så viser analysen at dette ikke har vært et sentralt fokus for verken Aftenposten eller VG i den gitte perioden, da det ikke er skrevet mye om det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland i disse to avisene.

I Nordlys var dette annerledes. Det bilaterale samarbeidet mellom Norge og Russland ble her nevnt i mange artikler, og da spesielt i debattinnlegg. I disse innleggene oppfordret skribentene regjeringen til å opprettholde samarbeidet med Russland i nord, uavhengig av situasjonen med Russland i Ukraina-konflikten. I lederartiklene og kommentarene hvor dette var et tema, ble det likevel drøftet sammen med en overordnet norsk russlandspolitikk, hvor konklusjonen, på samme måte som i Aftenposten og VG, var at Norge bør legge seg på linje med NATO, EU og USA. I Nordlys kommer det diskursive hierarkiet mellom regjeringens to russlandsdiskurser tydeligere frem enn i to andre avisene, og avisen legger seg på samme linje som de tre statsrådene i sitt syn på Russland. Samtidig så er det et viktig skille mellom Nordlys på den ene siden og Aftenposten og VG på den andre. Siden Nordlys er en nordnorsk avis, er det kanskje mer naturlig at både journalistene og de som sender inn debattinnlegg legger mer vekt på hva som skjer i nord enn de to avisene som er sentrert rundt hovedstaden.

Alle de tre avisene har altså skrevet mye som inngår i en av de to diskursene kartlagt i kapittel 4. Samtidig så viser analysen at det er noen forhold som tas opp som de tre statsrådene ikke snakker om. I noen avisartikler kommer det andre stemmer enn de som skriver seg inn i én av de to diskursene, til orde. Dette kommer særlig frem i avisenes kommentarer, og i Nordlys er dette også fremtredende i flere av avisens debattinnlegg. I et relativt lite antall artikler stiller forfatterne spørsmål ved den norske/vestlige politikken som føres mot Russland, og noen hevder at Vesten ikke bør føre en for hard politikk mot naboen i øst. I flere av Nordlys' debattinnlegg argumenteres det også for at vi i Vesten mangler kunnskap om og forståelse av Russland.

6 Avslutning

Konflikten i Ukraina har vist at Vesten – da også Norge – og Russland er på kryssende kurs i håndteringen av helt sentrale spørsmål på den internasjonale arena, og da ikke minst i anliggender som handler om nasjonal suverenitet i de nærområdene som Russland definerer som sin geopolitiske interessesfære. Med dette som utgangspunkt har denne studiens formål vært å undersøke hvilke ideer vi i Norge legger til grunn i møte med Russland. Dette har jeg gjort ved å analysere tre norske statsråders uttalelser om Russland i forbindelse med Ukraina-konflikten, for så og sett på i hvilken grad og form regjeringens diskurser gjenspeiles i tre norske aviser.

6.1 Hovedfunn

Ved å benytte en konstruktivistisk tilnærming, ligger det til grunn for denne studien at mennesker forstår og tilegner seg kunnskap om verden ut fra et sett med ideer, og at disse ideene igjen har innflytelse på prosesser i internasjonal politikk. Med bakgrunn i denne tilnærmingen og ved å se nærmere på konflikten i Ukraina, har denne studien villet kartlegge hva slags fortolkningsrammer som trer frem i regjeringens respons på Russlands politikk overfor Ukraina. Ved å legge Ernesto Laclau og Chantal Mouffes diskursteori til grunn, og ved hjelp av diskursanalyse har jeg forsøkt å spore opp bestemte måter Russland betraktes på hos den norske regjeringen og i tre norske aviser, hvor fokuset har vært på analyse av språklig kommunikasjon hos de ulike aktørene.

Ved å benytte denne forståelsen har jeg hatt som utgangspunkt i mine to analyser at diskurs peker på et kognitivt og normativt fellesskap som kommer til uttrykk gjennom språk. Ved å analysere uttalelser av forsvarsminister Ine Eriksen Søreide, utenriksminister Børge Brende og statsminister Erna Solberg, var formålet å kartlegge hvilke ideer som kommer til uttrykk i den norske regjeringens respons på Russlands handlinger i Ukraina. Etter å ha gjennomført en empirisk analyse av de tre statsrådenes uttalelser, argumenterer jeg for at de ideene statsrådene legger til grunn for sine uttalelser sammenfattet skriver seg inn i to overordnede diskurser; en vestlig diskurs og en diskurs som vektlegger betydningen av at Norge samarbeider med Russland. Dette er på bakgrunn av statsrådenes uttalelser i deres taler, aviskronikker og debattprogrammer de har stilt opp i mellom februar 2014 og februar 2015. Likevel så viser analysen at alle de tre statsrådene hovedsakelig trekker på den vestlige

diskursen, vet at denne diskursen tydelig trer frem som regjeringens hoveddiskurs når statsrådene uttaler seg om Russland. Selv om alle de tre statsrådene vektlegger betydningen av å opprettholde et godt samarbeid med Russland på de punkter hvor begge parter kan dra nytte av det, er alle tre klare i sin tale på at Russlands handlinger må få konsekvenser, og at det er viktig for Norge å stille seg bak NATO, EU og USAs politikk i møte med Russland. På denne måten står regjeringens to diskurser i et hierarkisk forhold til hverandre, ved at det er den vestlige diskursen som er regjeringens dominerende diskurs. I et diskursperspektiv er dette interessant fordi ved å legge disse ideene til grunn, utelater statsrådene andre mulige måter å betrakte konflikten på, noe som igjen fører til at man binder seg fast til hvilke løsninger som er mulig å akseptere i Ukraina-konflikten.

I studiens andre empiriske analyse var formålet å se på i hvilken grad og form regjeringens diskurser gjenspeiles i meningsbærende avisartikler i Aftenposten, VG og Nordlys, samtidig som jeg også var åpen for å finne andre fortolkningsrammer som falt utenfor regjeringens to diskurser. Etter å ha gjennomført en empirisk analyse av lederartikler, kommentarer, kronikker og debattinnlegg i alle de tre avisene, argumenterer jeg for at det som blir kommunisert gjennom alle de tre avisene først og fremst trekker mot regjeringens vestlige diskurs. Dette er på bakgrunn av at essensen i argumentasjonen i flertallet av artiklene bygger på argumenter som ligger tett opp til statsrådenes retorikk, og det er tydelig at artikkelforfatterne legger til grunn flere av de samme ideene som de tre statsrådene gjør. I flertallet av lederartiklene i alle avisene dro skribenten ved flere anledninger også direkte parallell til regjeringens politikk, og svært ofte oppfordret avisen regjeringen til å følge en politikk i tråd med NATO, EU og USA i dette spørsmålet.

Samtidig viste analysen at det var noen forskjeller mellom avisene. Selv om alle tre først og fremst gjenspeilte regjeringens vestlige diskurs, ble det spesielt i Nordlys lagt mer vekt på det bilaterale samarbeidet mellom Norge og Russland i nord. Der hvor Aftenposten og VG knapt nevnte dette bilaterale samarbeidet i artiklene analysert i denne perioden, hadde Nordlys svært mange artikler hvor dette spørsmålet var sentralt. Det var særlig i debattinnleggene at dette var et tema, men også på lederplass og i flere kommentarer ble tematikken tatt opp. Likevel ble det satt i sammenheng med situasjonen i Ukraina, hvor lederartiklene og kommentarene konkluderte med at Norge bør legge seg på linje med NATO, EU og USA.

I et fåtall av artiklene i de tre avisene kom andre stemmer til orde – og da også temaer som ikke de tre statsrådene var inne på i sine uttalelser. Dette kom spesielt frem i avisenes

kommentarer, og i Nordlys ble det tatt opp ved flere anledninger også i debattinnleggene. I disse artiklene blir det rettet et mer kritisk lys mot den vestlige politikken som føres mot Russland, og artiklene kan ikke sies å skrive seg inn i noen av de kartlagte diskursene til regjeringen. Analysen av avisene viser derfor at alle de tre avisene gjenspeiler regjeringens diskurser ved at forfatterne legger flere av de samme ideene som statsrådene til grunn for sin forståelse av Russland og konflikten i Ukraina. Det er også det samme hierarkiet mellom de to diskursene som kommer til uttrykk i avisene, selv om Aftenposten og VG ikke retter mye fokus mot det bilaterale samarbeidet mellom Norge og Russland i denne perioden. At regjeringens vestlige diskurs gjenspeiles i avisene, samtidig som et fåtall andre stemmer kommer til orde, er interessant. Spesielt om vi legger til grunn at avisene skal være nyanserte og speile flere sider av en sak.

Ved å sammenfatte de to analysene, kommer det også frem at faglitteraturens historiske fremstilling av forholdet mellom Norge og Russland er gjenkjennelig i det norske ordskiftet rundt Russland, slik det fremmes av regjeringen og i de tre avisene analysert i denne studien. De ideene som er kartlagt i denne studien er overenstimmelig med Neumanns (2010:86) tanker om at Russland i lang tid har vært – og fortsatt ser ut til å være – et konstituerende andre. At russerne igjen gir oss en bekreftelse på at vi er oss og de er dem, og at vi tilhører en vestlig sfære som er annerledes enn russernes. Hvorvidt det historiske synet på Russland er reproduisert og ligger til grunn for regjeringens og de nevnte medienes syn på Russland, har det ikke vært denne oppgavens mål å finne ut av. Men det er interessant å registrere at det er klar overenstemmelse mellom historiske oppfatninger av det norsk-russiske-forholdet, og de premissene som regjeringen i dag legger til grunn. Og som de tre valgte avisene bidrar til å opprettholde og videreformidle.

6.2 Ideer, aktører og endring

I forlengelsen av det sistnevnte, kan det være interessant å spørre om de historiske betingelsene muliggjør andre alternativer enn videreføring og konsolidering av to parallelle diskurser i et hierarkisk forhold til hverandre. I dette perspektivet kan man si at Ukraina-situasjonen er én av flere "begivenheter" i relasjonen mellom Norge og Russland, slik man også kan si at tiltagende baretnssamarbeid og delelinjeavtalen har vært det. For mens de to sistnevnte er "positive begivenheter" som har bygd opp under samarbeidsdiskursen, er Ukraina-situasjonen en "negativ begivenhet" som bygger opp under den vestlige diskursen. Et

interessant spørsmål er da om det gryende samarbeidet i nord, situasjonen i Ukraina og andre ”begivenheter” i de norsk-russiske relasjonene har hatt eller har potensial til å endre det hierarkiske forholdet mellom diskursene, eller om de to diskursene har levd og lever parallelt med hverandre uavhengig av ytre begivenheter på den ene eller andre arena.

Det ligger ikke innenfor denne oppgavens rammer å besvare disse spørsmålene, men jeg vil nøye meg med å slå fast at Ukraina-konflikten er spesiell i og med at ideene som regjeringen legger til grunn for sin politikk her er vevd sammen med de lange linjene i et vestlig idéfellesskap. Ideer opprettholdes gjennom språk, som igjen muliggjør politisk handling. Politikk er forankret i kollektive ideer, og interesseperspektivet som sådan er mindre interessant fra et diskursanalytisk perspektiv. Ettersom politikken forankring er kollektive ideer, er også aktørers handlingsrom begrenset. Den enkelte politiske aktør forholder seg til kollektive rammer, og utenrikspolitikk inspireres igjen av andre aktører. Ifølge Bratberg (2011:328) kan vi si at utenrikspolitikk inspireres av “core ideas derived from tradition and essential to forge a national foreign policy consensus”, og legger til at disse ideene setter “the terms for foreign policy debates by defining a political space which actors leave only in exceptional circumstances, and typically at considerable cost.” (ibid:328).

Ut fra dette kan vi slå fast at Ukraina-krisen i alle tilfelle ikke er en begivenhet som kan drive frem endring, men heller bidra til å konsolidere det hierarkiske forholdet mellom de to tilstedeværende diskursene.

6.3 Metodologiske betraktninger og forslag til videre forskning

Å benytte diskursanalyse har vist seg å være adekvat for å analysere oppfatninger om Russland i Norge. Her har Laclau og Mouffes teori vist seg å være fruktbar, i det at de legger opp til at det kan være nyttig å studere hvilke kamper om meningsdannelse som foregår innenfor et domene. I denne studien har deres teori blitt benyttet til å studere Russland på en annen måte enn det som kanskje i utgangspunktet virker mest opplagt for mange. Der mye forskning har blitt rettet mot å studere Russland med fokus på hva Russland er og hvorfor Russland gjør som de gjør, har mindre fokus blitt rettet mot å studere Russland gjennom å studere oss selv. I studier hvor man forsøker å forstå ”den andre” gjennom å forsøke å forstå seg selv, kan diskursanalysen gi et godt utgangspunkt ved at den søker til språket. For i et

diskursanalytisk perspektiv er det gjennom språket kollektive forestillinger skapes, speiles og opprettholdes (Bratberg 2014:30), og diskursanalyse handler om å ta språkets virkelighetskonstituerende kapasitet på alvor. I denne studien har dette vært interessant, fordi utgangspunktet var et ønske om å se om den norske regjeringen har noen bestemte fortolkningsrammer som de bruker for å forstå russisk utenrikspolitikk innenfor. Det analytiske rammeverket som er benyttet i denne studien kan også benyttes i andre kontekster hvor formålet er å spore opp ideer som igjen er tilsluttet noen bærende diskurser. Samtidig så er Russland et spesielt interessant case i denne sammenhengen, med bakgrunn i landets forhold til Vesten – og Norge. Blant annet fordi, som jeg har vist gjennom denne studien, at Russland historisk sett har stått i et motsetningsforhold til det vestlige Europa. Ikke minst gjennom Den kalde krigen og nå igjen på bakgrunn av den aktuelle konflikten i og rundt Ukraina. For det er ulike måter å forstå det som nå skjer i Ukraina på, og det er min antagelse at dette baserer seg på forståelsen av motpartens motiver og ideer. Og i dette tilfellet har det vært interessant å prøve å finne ut av om motpartens, altså Russlands, ideer og motiver blir redusert fordi vi antar at de er ”annerledes” og ledes av mer brutale maktpolitikere enn oss.

Samtidig så bærer diskursanalysen med seg noen utfordringer. Som jeg har vært inne på, så lar ikke denne typen analyse seg bedømme fullt ut ved hjelp av strengt definerte kriterier for validitet og reliabilitet. En annen fagdebatt rundt analysen knytter seg til om analysen bør ta sikte på kausale slutninger. Som Bratberg (2014:51) skriver, så vil diskursanalytikere sette sin faglige integritet inn på fortolkning snarere enn forklaring. På den måten handler ikke analysen om årsak og konsekvens, men om å forstå menneskers livsverden. Dette betyr at man i et diskursanalytisk perspektiv retter søkelyset mot å analysere hvordan vi konstruerer, opprettholder og utfordrer dominerende tankesett og institusjonene vi omgir oss med. På denne måten har diskursanalyse et potensial for å studere årsaksforhold i en videre forstand enn å tallfeste kausaleffekter: diskurs muliggjør (og manifesteres gjennom) politiske beslutninger, men dette viser til kontinuerlige prosesser snarere enn årsaksforhold i snever forstand. Ofte vil man måtte legge til grunn at det finnes kollektive oppfatninger som reproduseres og justeres gjennom språklig praksis og som møter nye prøvelser når omgivelsene endres eller det skjer dramatiske ting. De to analysene i denne studien viser at diskursene korresponderer godt med tradisjonelle historiske måter å betrakte Russland på, jf. Kapittel 2. I dette kunne det vært interessant å gjøre én eller flere studier hvor man ser på ordskiftet rundt Russland i Norge i en tid hvor situasjonen ikke er like dramatisk som under konflikten i Ukraina. Om man tok utgangspunkt i en tid hvor internasjonale forhold skulle

tilsi et godt naboforhold, for eksempel i tiden under Gorbatsjov, ville det vært interessant å se på retorikken til både politiske ledere og aviser i en tid hvor konflikt ikke var det sentrale.

I forlengelsen av denne studien er likevel kanskje det mest interessante spørsmålet hva regjeringens uttalelser og avisenes artikler gjør med opinionens holdning til Russland i Norge. Det er en kjensgjerning at både politikk og medier er viktige premissleverandører for opinionsdannelsen, og i forlengelsen av denne masteroppgaven kunne det vært interessant å se på opinionens oppfatning av Russland i en tid preget av polarisering, maktspråk og tøff retorikk. På bakgrunn av studien gjort i denne oppgaven kan man anta at opinionens oppfatning av Russland er endret og påvirket av den endrede politikken og mediebildet som har kommet med krisen i Ukraina.

Litteraturliste

- Aarønæs, Lars (2007). *Sjanger: slik skriver du teksten*. Oslo: Komma.no.
- Adomeit, Hannes (2011). "Russia and its Near Neighborhood: Competition and Conflict with the EU". National research Papers: Department of European Interdisciplinary Studies.
- Agius, Christine (2013). "Social Constructivism", i Alan Collins (red.). *Contemporary Security Studies*. Third edition. Oxford: Oxford University Press.
- Allern, Sigurd (2001). *Nyhetsverdier: Om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Bastiansen, Henrik G. (2010). "Partipressen gjenreises", i Guri Hjeltne (red.) *Imperiet vakler 1945 – 2010*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Béland, Daniel & Robert Henry Cox (2011). *Ideas and Politics in Social Science Research*. New York: Oxford University Press.
- Bergström, Göran & Kristina Boréus (2012). *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3. utgave. Lund: Studentlitteratur.
- Bratberg, Øivind (2014). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Oslo: Cappelen Damm.
- Bratberg, Øivind (2011). "Ideas, tradition and norm entrepreneurs: retracing guiding principles of foreign policy in Blair and Chirac's speeches on Iraq". *Review of international studies*, Vol. 37, pp. 327-348.
- Brzezinski, Zbigniew (1997). "A Geostrategy for Eurasia". *Foreign Affairs*, Vol. 76, No. 5, pp. 50-64.
- Bukkvoll, Tor og Kristian Åtland (under publisering). "Russlands kriger i Georgia og Ukraina – Konsekvenser og lærdommer for Norge", i Tormod Heier og Anders Kjølborg (red.). *Norge og Russland – Sikkerhetspolitiske utfordringer i nordområdene*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Carothers, Thomas (2002). "The End of the Transition Paradigm". *Journal of Democracy*, Vol. 13, No. 1, pp. 5-21.

- Cox, Caroline & John Marks (2003). *The "West", Islam and Islamism: Is Ideological Islam Compatible with Liberal Democracy?* London: The Cromwell Press.
- Dyrnes, Steinar og Kjetil Hanssen (2015). Ingen misliker Putin mer enn Norges befolkning. *Aftenposten*, 23.04.2015, s. 7, del 1.
- Eriksen, Thomas Hylland og Iver B. Neumann (2011). *Norsk identitet og Europa*. Europautredningen, nr. 2. Tilgjengelig fra: <http://www.europautredningen.no/wp-content/uploads/2011/04/Rap2-identitet.pdf> [Lest 05.03.2015].
- Fearon, James & Alexander Wendt (2002). "Rationalism v. Constructivism: A Skeptical View", in Walter Carlsnaes, Thomas Risse og Beth A. Simmons (red.). *Handbook of International Relations*. Los Angeles: SAGE Publications Ltd.
- Fukuyama, Francis (1989). "The End of History", i Patrick O'Mera, Howard D. Mehlinger & Matthew Krain (red.) (2000). *Globalization and the Challenges of a new Century: A Reader*. Bloomington: Indiana University Press.
- Færseth, John (2014). *Ukraina – landet på grensen*. Oslo: Humanist forlag.
- Goldgeier, James M. & Michael McFaul (1992). "A tale of two worlds: Core and Periphery in the Post-Cold war era". *International Organization*, Vol. 46, No. 2, pp. 467-491.
- Goldstein, Judith. & Robert Owen Keohane (1993). *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change*. New York: Cornell University Press.
- Greene, James (2012). "Russian Response to NATO and EU enlargement and Outreach". The Means and Ends of Russian Influence Abroad Series. Russia and Eurasia program. Tilgjengelig fra: http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/0612bp_greene.pdf [Lest 12.02.2014].
- Gripsrud, Jostein (2011). *Mediekultur, mediesamfunn*. 4. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Græger, Nina. (6. oktober 2014) Mer av NATO – i øst, sør og nord? [Internett] Oslo, NUPI. Tilgjengelig fra: http://hvorhenderdet.nupi.no/content/download/496418/1653527/version/7/file/HHD15_6NATO.pdf [Lest 09.03.2014].

- Hansen, Susanne Therese (2009) *Cooperating with the dog that barks. A study of the survival of a Norwegian foreign policy strategy: The case of the Barents Euro-Arctic Region*. Akademisk avhandling, NTNU.
- Hauge, Knut. Seminar i regi av Den norske atlantehavskomite 06.01.2015. *NATO ved inngangen til 2015*.
- Heier, Tormod og Anders Kjølberg (under publisering). "Russland og Norge i en ny tid", i Tormod Heier og Anders Kjølberg (red.). *Norge og Russland – Sikkerhetspolitiske utfordringer i nordområdene*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hopf, Ted (2002). *Social Construction of International Politics. Identities & Foreign Policies, Moscow, 1955 & 1999*. New York: Cornell University Press.
- Huntington, Samuel P. (1996): *The Clash of Civilization and the Soviet State from 1917 to the Present*. Oversatt av Brian Pearce. London: Verso.
- Jørgensen, Marianne Winther & Louise J. Phillips (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE.
- Kissinger, Henry (2014). *World Order*. New York: Penguin Press.
- Kjølberg, Anders og Morten Jeppesen (2001). "En modell for sikkerhetstenkning etter Den kalde krigen". FFI/Rapport-2001/04595. Forsvarets forskningsinstitutt. Tilgjengelig fra: <http://www.ffi.no/no/Rapporter/01-04595.pdf> [Lest 10.02.2014].
- Levitsky, Steven & Lucan Way (2002). "The Rise of Competitive Authoritarianism". *Journal of Democracy*, Vol. 13, No. 2, pp. 51-65.
- Lukin, Alexander (1999). "Electoral Democracy or Electoral Clanism? Russian Democratization and Theories of Transition". *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*, Vol. 7, No. 1, pp. 93-110.
- Medienorge (2014) *Opplagstall norske aviser* [Internett], Nordicom. Tilgjengelig fra: <http://www.medienorge.uib.no/statistikk/medium/avis/190> [Lest 12.04.2015].
- Neumann, Iver B. (2010). "Europa og de andre". *Nytt norsk tidsskrift* Vol, 27, No. 1-2, s. 86-96.

- Neumann, Iver B. (2001). *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Neumann, Iver B. (1996). *Russia and the Idea of Europe. A study in identity and international relations*. New York: Routledge.
- Rowe, Lars og Geir Hønneland (2010). "Norge og Russland: Tilbake til normaltilstanden". *Plan*, Vol. 24, No. 2, s. 133-147.
- Rywkin, Michael (2014). "Ukraine: Between Russia and the West". *American Foreign Policy Interests: The Journal of National Committee on American Foreign Policy*, Vol. 36, No. 2, pp. 119-126.
- Sanders, Paul (2013). "Under Western Eyes. How meta-narratives shape our perception of Russia – and why it is time for a qualitative shift". Institute for Human Sciences. Transit European Rewiev. Tilgjengelig fra: <http://www.iwm.at/read-listen-watch/transit-online/under-western-eyes/> [Lest 21.03.2015].
- Skogan, John Kristen (2008). "Norske alliansetradisjoner", i Iver B. Neumann (red.) "Norge og alliansene – gamle tradisjoner, nye spillerom". Oslo, Norsk Utenrikspolitisk Institutt. Tilgjengelig fra: <http://www.nupi.no/content/download/4032/59139/version/2/file/Norge+og+alliansene.pdf> [Lest 17.02.2015].
- Tjelmeland, Halvard (2004). *Om å skriva Nordlys' sin historie*. Seminar om A-pressen i norsk pressehistorie 18.02.2014. Oslo. Tilgjengelig fra: <http://www.pressehistorisk.no/index.asp?id=98771#Nordlys> [Lest 22.04.2015].
- Trenin, Dmitri (2014). "The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry". Moskva: The Carnegie Moscow Center. Tilgjengelig fra: http://carnegieendowment.org/files/ukraine_great_power_rivalry2014.pdf [Lest 10.03.2015].
- Tsygankov, Andrei P. (2009). *Russophobia: Anti-Russian Lobby and American Foreign Policy*. New York: Palgrave Macmillan.
- Waage, Peter Normann (2014). *Russland er sitt eget sted. Streker til et lands biografi*. Oslo: Arneberg forlag.

- Wendt, Alexander (1992). "Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics." *International Organization*, Vol. 46, No. 2, pp. 391-425.
- Østbye, Helge (1999). "Norsk mediestruktur i dag", i Peter Larsen og Liv Hausken (red.). *Medievitenskap. Medier – institusjoner og historie*. Bind 1. Bergen: Fagbokforlaget.
- Åtland, Kristian og Una Hakvåg (2014). "Russlands intervensjon på Krim – gjennomføring og konsekvenser". *Norsk militært tidsskrift*, 184. Nr. 4. s. 16-29.

Appendiks 1

Taler, kronikker og debattprogrammer analysert i teksten:

Ine Eriksen Søreide:

Søreide, Ine Eriksen (2015). "Et forsterket og fornyet forsvar for fremtiden – vanskelige valg og dilemmaer". Oslo Militære Samfund (OMF), 9. februar. Tilgjengelig fra:

<https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/-et-forsterket-og-fornyet-forsvar-for-fremtiden--vanskelige-valg-og-dilemmaer/id2395220/> [Lest 02.03.2015].

Søreide, Ine Eriksen (2014a). "Et styrket NATO etter toppmøtet". Kronikk publisert i Nordlys 15.09.2014. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/Et-styrket-NATO-etter-toppmotet/id2000661/> [Lest 02.03.2015].

Søreide, Ine Eriksen (2014b). "Charting NATO's Next Chapter: From Afghanistan to Ukraine and beyond". Atlantic Council and IFS conference, 19. March. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/Charting-NATOs-Next-Chapter-From-Afghanistan-to-Ukraine-and-beyond/id753298/> [Lest 02.03.2015].

Søreide, Ine Eriksen (2014c). "NATO Wales Summit – Revitalizing the Trans-Atlantic Bond. The Riga Conference, September 16. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/NATO-Wales-Summit--Revitalizing-the-Trans-Atlantic-Bond/id2000659/> [Lest 02.03.2015].

Søreide, Ine Eriksen (2014d). "The Security Situation in Europe and the future of NATO – a Norwegian perspective". Yata – NORSEC conference, April 25th. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/The-security-situation-in-Europe-and-the-future-of-NATO--a-Norwegian-perspective/id757912/> [Lest 03.03.2015].

Søreide, Ine Eriksen (2014e). "NATO back in Europe – a return of Geography?". The Military power seminar, November 20th, at the Norwegian Red Cross conference center, Oslo. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/NATO-Back-in-Europe--a-Return-of-Geography/id2341075/> [Lest 02.03.2015].

Søreide, Ine Eriksen (2014f). "Geopolitikk og sikkerhet i det høye nord". Institutt for forsvarsstudier (IFS), 3. september. Tilgjengelig fra:

<https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/Geopolitikk-og-sikkerhet-i-det-hoye-nord/id766769/>
[Lest 03.03.2015].

Børge Brende:

Brende, Børge (2014a). ”Dramatisk skjebnetid for Ukraina”. Kronikk på trykk i Dagens Næringsliv 10. mars 2014. Tilgjengelig fra:

<https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/skjebnetid/id752819/> [Lest 04.03.2015].

Brende, Børge (2014b) i debattprogrammet ”Debatten” på NRK1 06.03.2014. Tilgjengelig fra: <http://tv.nrk.no/serie/debatten/NNFA51030614/06-03-2014> [Sett 04.03.2015].

Brende, Børge (2014c) i debattprogrammet ”Dagsnytt Atten” på NRK1 21.05.2014. Tilgjengelig fra: <http://tv.nrk.no/serie/dagsnytt-atten-tv/NNFA56052114/21-05-2014> [Sett 04.03.2015].

Brende, Børge (2014d) i debattprogrammet ”Dagsnytt Atten” på NRK1 14.04.2014.

Brende, Børge (2014e). Utenrikspolitisk redegjørelse for Stortinget, 25.mars 2014. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/redgjoerelse_stortinget/id753809/ [Lest 04.03.2015].

Brende, Børge (2014f) i debattprogrammet ”Aktuelt” på NRK1 18.11.2014.

Erna Solberg:

Solberg, Erna (2015). ”Opening speech at The Leangkollen Conference”, holdt 02.02.2015. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/opening-speech-at-theleangkollen-conference/id2365340/> [Lest 05.03.2015].

Solberg, Erna (2014a). ”Erna Solberg om Berlinmurens fall: Vi har ingen frihetsgaranti”. Kronikk i Aftenposten 07.11.2014. Tilgjengelig fra: <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Erna-Solberg-om-Berlinmurens-fall-Vi-har-ingen-frihetsgaranti-7776934.html> [Lest 05.03.2015].

Solberg, Erna (2014b). ”Nyttårstalen 2015”, holdt 01.01.2015. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/nyttarstalen-2015/id2356841/> [Lest 05.03.2015].

Appendiks 2

Avisartikler analysert i tekst:

(Alle artiklene kan finnes på retriever).

Artikler fra Aftenposten:

Lederartikler:

Aftenposten (2015) Konflikten i Ukraina går fra vondt til verre. *Aftenposten*, 20. januar, s. 2, del 2.

Aftenposten (2014a) Ennå mulig å unngå en storkonflikt i Ukraina. *Aftenposten*, 5. mars, s. 2, del 2.

Aftenposten (2014b) Norge på stø kurs i en tid med ny spenning. *Aftenposten*, 1. august, s. 2, del 2.

Aftenposten (2014c) Nødvendige tiltak mot Russland. *Aftenposten*, 1. august, s. 2, del 2.

Aftenposten (2014d) Ukraina må ydmyke seg for å få fred. *Aftenposten*, 22. september, s. 2, del 2.

Kommentarer:

Ask, Alf Ole (2014) Det er Putins krig. *Aftenposten*, 27. juli, s. 14, del 2.

Dragnes, Kjell (2014) Den varslede invasjonen. *Aftenposten*, 4. mars, s. 3, del 2.

Haugen, Per Kristian (2014a) En nasjonal redningsoperasjon. *Aftenposten*, 30. mai, s. 3, del 2.

Haugen, Per Kristian (2014b) En tsar taler til sitt folk. *Aftenposten*, 19. mars, s. 14-15, del 1.

Haugen, Per Kristian (2014c) Også Putins troverdighet er skutt ned. *Aftenposten*, 19. juli, s. 2, del 2.

Haugen, Per Kristian (2014d) Putin retter blikket østover. *Aftenposten*, 26. mai, s.3, del 2.

Udgaard, Nils Morten (2014) Kald krig i Kiev. *Aftenposten*, 24. februar, s. 3, del 2.

Kronikker:

Leschenko, Sergii (2014) Ekstremister står ikke bak opprøret. *Aftenposten*, 4. mars, s. 4, del 2.

Lévy, Bernard-Henri (2014) Vestens forstemmende feighet. *Aftenposten*, 29. juli, s. 8-9, del 2.

Sjisjkin, Mikhail (2014) Putins svarte hull. *Aftenposten*, 16. september, s. 8-9, del 2.

Åslund, Anders (2014) Putin følger nazistenes lærebok. *Aftenposten*, 25. mars, s. 4, del 2.

Debattinnlegg:

Egge, Åsmund (2015) Norge bør bryte med sanksjonspolitikken. *Aftenposten*, 11. februar, s. 12, del 2.

Kongshem, Mette (2015) Kunnskap om Russland er mangelvare. *Aftenposten*, 14. februar, s. 11, del 2.

Lodgaard, Sverre (2014) Hitler-sammenligningen forklarer lite. *Aftenposten*, 27. mars, s. 11, del 2.

Artikler fra VG:

Lederartikler:

VG (2015) Forsiktig optimisme. *VG*, 12. februar, s. 2, del 1.

VG (2014a) Folkerettsbrudd må straffes. *VG*, 21. mars, s. 2, del 1.

VG (2014b) Sanksjoner mot Russland. *VG*, 31. juli, s. 2, del 1.

VG (2014c) En særdeles krevende jobb. *VG*, 25. mars, s. 2, del 1.

VG(2014d) Sår tvil om NATO. *VG*, 10. september, s. 2, del 1.

VG(2014e) Avmakt i vest. *VG*, 18. mars, s. 2, del 1.

VG (2014f) Putins ansvar. *VG*, 20. juli, s. 2, del 1.

VG (2014g) Farlig utvikling i Ukraina. *VG*, 21. april, s. 2, del 1.

Kommentarer:

Kvistad, Yngve (2014) Sanksjoner som russisk rullet. *VG*, 24. juli, s. 2-3, del 1.

Ødegård, Per Olav (2014) Bittert nederlag. *VG*, 26. februar, s. 3, del 1.

Skartveit, Hanne (2014). Bjørnen sover aldri lenge. *VG*, 8. mars, s. 2-3, del 1.

Kronikker:

Solhjell, Bård Vegard og Snorre Valen (2014) Hovudet kaldt og hjartet varmt. *VG*, 5. mars, s. 20-21, del 1.

Artikler fra Nordlys:

Lederartikler:

Nordlys (2015) Trusselen fra øst. *Nordlys*, 15. februar, s. 28, del 1.

Nordlys (2014a) Pinlig oppførsel. *Nordlys*, 20. mars, s. 2, del 2.

Nordlys (2014b) Når frosten nærmer seg. *Nordlys*, 9. september, s. 2, del 2.

Nordlys (2014c) Den nye kulden i Europa. *Nordlys*, 28. oktober, s. 2, del 2.

Nordlys (2014d) Symbolske sanksjoner. *Nordlys*, 4. juni, s. 2, del 2.

Kommentarer:

Kristoffersen, Ivan (2014) Kampen om Russlands bakgård. *Nordlys*, 3. mars, s. 23, del 1.

Nygård, Oddvar (2014a) Putins verden – og Norge. *Nordlys*, 11. mars, s. 2-3, del 2.

Nygård, Oddvar (2014b) Nytt trusselbilde i nord. *Nordlys*, 9. september, s. 2-3, del 2.

Debattinnlegg

Haug, Bente (2014) Russland – en vanskelig venn. *Nordlys*, 2. mai, s. 5, del 2.

Hauge, Ingvar (2014) Viktig med samarbeid i nord. *Nordlys*, 5. mars, s. 3, del 2.

Jakobsen, Svetlana (2014) La oss leve sammen i fred. Nordlys, 30. juli, s. 4-5, del 2.

Rustad, Sverre (2014) Vil ha norsk-russisk samarbeid. Nordlys, 24. juli, s. 3, del 2.

Siljebråten, Mari (2014) Resirkulert frykt for Russland. Nordlys, 5. mai, s. 5, del 2.

Ørebech, Peter (2014) Høyre og Russland anno 2014: ufin, uforstandig og uhøflig. Nordlys, 29. oktober, s. 6, del 2.